

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

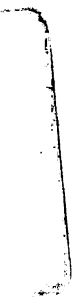
Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

KAIS.KÖN.HOF- BIBLIOTHEK

72.810-B

ALT-

178, B. 22.
DE
NATURA, STATUQUE HOMINUM
MORALI,

NEC NON
DE OBLIGATIONE, LEGE, ET JURE
GENERATIM ET SINGILATIM
NATURALI,

EXERCITATIONES DUÆ,
QUAS
SUB AUGUSTISSIMIS AUSPICIIS
SACRÆ, CÆSAREÆ, REGIÆQUE

MAJESTATIS
IN ACADEMIA NOBILIIUM DUCALI SABAUDICA
PRÆSIDE

CAROLO ANTONIO MARTINI,
S. C. R. M. CONSIL. REG. JUR. NAT. AC INSTIT. IN UNIVERS.
VINDOB. P. P. O. FLORENTINÆ APATHISTARUM, ET
ROBORETANÆ ACADEMIÆ SOCIO

PROPUGNAVIT
UNA CUM ANNEXIS COROLLARIIS EX JUR.
NATURALI ET CIVILI
ILLUSTRISSIMUS RESPONDENS
LEONARDUS S. R. I. COMES
AB AUERSPERG.

E TYPOGRAPHEO KALIWODIANO, MDCCLX.

72810-B.

Digitized by Google

Quidnam esse, Brute, causæ putem, cur quum constemus ex animo
& corpore, corporis curandi, tuendique causa, quæ sita ars
ejus atque utilitas - - - - animi autem medicina nec tam
desiderata sit, antequam inventa, nec tam culta, posteaquam
cognita est, nec tam multis grata, & probata, pluribus etiam
suspecta & invisa?

CICERO *Tusc. Disp. III. pr.*

AUGUSTISSIMÆ.
INVICTISSIMÆ. AC. GLORIOSISSIMÆ.
ROMANORUM.

IMPERATRICI.
MARIÆ. THERESIÆ.

HUNGARIÆ. ET. BOHEMIÆ.
REGI.

ARCHIDUCI. AUSTRIÆ.
DUCI.

BURGUNDIÆ. BRABANTIÆ. MEDIOLANI.
STYRIÆ. CHARINTIÆ. CARNIOLIÆ. LUXENBURGI.
WÜRTENBERGI. UTRIUSQUE. SILESIÆ.

PRINCIPI. SUEVIÆ.
MARCHIONI.

S. R. I. BURGOVIÆ. MORAVIÆ. UTRIUSQUE. LUSATIÆ.

COMITI.
HABSPURGI. FLANDRIÆ. TYROLIS. &c. &c.

PRINCIPI.

AC.
DOMINÆ. DOMINÆ.
CLEMENTISSIMÆ.

AUGUSTISSIMA
IMPERATRIX,
DOMINA DOMINA
CLEMENTISSIMA!

 *Benivolentissima in universas li-
teras Voluntas TUA, atque
amplissimi planeque singulares
favores in eam Academiam, in qua versor,
animos, cupiditatemque mihi inspirarunt,
audendi aliquid, AUGUSTOQUE*

NOMINI TUO *literarum mearum*, quibus annos abhinc septem in Sabaudica Academia sum institutus, specimina inscribendi. Cujus rei, quum mihi copiam non solum fecisses, sed hilariter etiam, largeque & copiose fecisses, beneficii in me TUI magnitudo jure certe suo a me postulat, ut non literas solum meas, sed cum literis totum me, vitam, sanguinem, quidquid demum meum est, TIBI devoveam & consecrem. Nempe quum genere quidem soloque patrio, Legibus paream TUIS, TUUSque sim, Beneficentissima Voluntate TUA effecisti, ut, quidquid demum unquam sim, meus non sim. Patria, civitasque animos ad obediendum Principibus inducunt, &

in-

*incitant : Principes beneficiis rapiunt.
Et quamquam AUGUSTA! quæ tot
tamque vastis gentibus imperas, dignum
nequaquam TUO Nomine sit munus, seu
devotio mei, seu studiorum meorum ratio-
nes, & quem TIBI offero, libellus: tamen
pro Clementia TUA fieri non potest, ut
repudies primum; alterum autem, quo-
niam exerceri juvenilia ingenia, ad red-
dendas rationes vocari, applausibus ad
majora invitari, pridem, distincteque pre-
cepisti, etiam probari TIBI debet. Qua-
propter AUGUSTA! ad sacratos pro-
stratum me Pedes TUOS intuere, Clemen-
tia, quæ TIBI propria congenitaque est,
recipe has studiorum meorum testes literas,*

re-

*recipe me totum quantum sacrum TIBI
TUISque Fussibus ; impera, quid vis, nec
difficiles existimanti labores ullos, qui pro
TE sint, nec refugienti pericula, quæ ad-
versus TE sint.*

AUGUSTÆ
MAJESTATIS TUÆ

CLIENTUM INFIMUS
LEONARDUS COMES
AB AUERSPERG.

P R Æ F A T I O.

PAtere Lector Benevole! *ut instituti mei rationem non prius edisseram, quam editis omnibus, quas in usum mei Auditorii elucubrare statui Exercitationibus Jurisprudentiæ Naturalis. Quid enim! inopinata præpedimenta & consilio meo objici non possunt? quemadmodum id aliis plurimis hæc eadem studia professis video contigisse; fac tamen, quod auguror, reliquas cogitationes meas literis a me quidem mandari, sed nec disponi rite, nec illustrari, nec delectatione aliqua Te allici posse: nonne satius erit delitescere, quam ultra prosilire, ne ceteroquin in me detorqueatur illud Poætæ:*

amphora cæpit

Institui, currente rota cur urceus exit?

Illud vero facile conjicies; id me dare operam, ut Auditoribus meis, non ex uno tantum alterove Scriptore, Juris Naturæ principia enarrem, sed ut, quantum a me quidem fieri poterit, ad optimi cujusvis Interpretis intellectum tradam vias. Atque eo

XX

per-

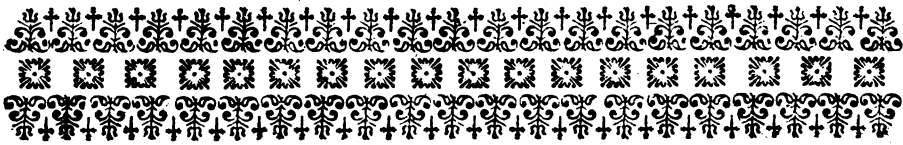
pertinent Auctorum loca in margine laudata, & quorum adnotatam heic babes explicationem. Vale.

- Oldend. c. l. - - - Joan. Oldendorpii *Elementaria Introductio ad Stud. Jur. &c.* cap. I.
- Wink. I. I. p. 1. - - - Benedicti Winkleri *Principiorum Juris &c.* Lib. I. cap. I. pag. 1.
- Grot. I. I. 1. - - - Hug. Grotii *de Jur. Belli & Pac.* Lib. I. cap. I. §. 1.
- Hobb. I. I. - - - Th. Hobbessii *de Cive.* cap. I. §. 1.
- Grot. W. I. 1. - - - Guilielmi Grotii *Enchiridion.* cap. I. §. 1.
- Puf. o.m. I. I. 1. - - - Sam. Pufendorfii *de Jur. Nat. & Gent.* Lib. I. cap. 1. §. 1.
- Puf. I. I. 1. - - - Ejusdem *de Off. Hom. & Civ.* Lib. I. cap. I. §. 1.
- Cumb. I. 1. - - - Rich. Cumberlandi *de Legibus nat.* cap. I. §. 1.
- Höchst. ad Puf. l. c. - - - Andr. Ad. Höchstetteri *Collegium Pufendorfianum.*
- Titius. ad Puf. l. c. - - - Gott. Gerh. Titii *Observationes in Pufend. de Off. Hom. & Civ. Loco citato.*

Tho-

- Thomas. F. I. I. 1. - Chr. Thomafii *Fundam. Jur. nat.* Lib. I.
cap. I. §. 1.
- Treuer. ad *Puf.* I. c. - Gott. Sam. Treueri *Adnotationes ad*
Puf. de O. H. & C. loco citato.
- Lehm. ad *Puf.* I. c. - - Joh. Jac. Lehmanni *Adnot. ad Puf.*
de O. H. & C. loc. cit.
- Gundling. I. §. 1. - - Nic. Hyer. Gundlingii *Jus nat. &*
Gent. Cap. I. §. I.
- Koel. §. 1. - - - - - Henr. Koeleri *Jur. Nat. Exercitt.*
§. 1.
- Otto. ad *Puf.* I. c. - - - Ever. Otto *Adnot. ad Puf. de O. H.*
& C. loco citato.
- Dub. Jur. Nat. c. I. §. 1. Anonymi *Dubia Juris Nat.* cap. I.
§. 1.
- Heinec. I. §. 1. - - - Joh. Gott. Heineccii *Elementa Jur.*
nat. Lib. I. §. 1.
- Glafei. I. I. §. 1. - - - Ad. Frid. Glafey's *Recht der Ver-*
nunft. Lib. I. c. I. §. 1.
- Burl. I. I. 1. - - - J. J. Burlemaquii *Jur. nat. Elementa.*
Lib. I. cap. I. §. 1.
- Schierf. §. 1. - - - Joh. Just. Schierschmidii *Elem. Jur.*
nat. §. 1.

- Dar. §. 1. - - - - - Joach. Dariesii *Institutiones Jurisprud.*
univ. §. 1.
- Obf. I. §. 1. - - - - - Ejusdem *Observationes Jur. nat. obf.*
I. §. 1.
- Cocc. §. 1. - - - - - Sam. Coccei *Systema Jur. nat. seu*
Diff. XII. ad Grotium. §. 1.
- Cocc. Diff. I. §. 1. - - - - - Ejusdem *Dissertatio I. ad Grotium.*
§. 1.
- Wolf. I. - - - - - Chr. Wolffii *Institutiones Jur. nat.*
§. 1.
- Gen. c. I. §. 1. - - - - - Ant. Genuensis *Metaph. Pars IV.*
de Princ. Leg. nat. cap. I. §. 1.
- Ern. §. 1. - - - - - Joh. Aug. Ernesti *Initia Doctr. solid.*
Part. III. de Jur. nat. §. 1.
- Schm. c. I. §. 1. - - - - - J. J. Schmaußens *Neues Systema*
des Rechtes der Natur. cap. I.
§. 1.
- Hollm. §. 1. - - - - - Chr. Hollmanni *Jurispr. naturalis*
primæ lineæ. §. 1.
- Ach. §. 1. - - - - - Joh. Putteri & Gott. Achenwalli
Elementa Jur. nat. Edit. II. §. 1.

COROLLARIA

EX

JURE NATURALI ET CIVILI CUJUSVIS, CUI OPPONERE LIBUERIT, TENTAMINI SUBJECTA.

I.

IN Actionibus nostris liberis bonitas inest vel malitia objectiva, seu intrinseca.

II.

Nullæ vero dantur actiones formaliter indifferentes, id est, quæ nec bonæ sint nec malæ.

III.

Inde concipitur potissimum obligationum ac legum naturalium existentia.

IV.

Quæ leges strictæ tales sunt ac veri nominis.

V.

Habentque certitudinem mathematicam.

VI.

Neque alicujus mutationis sunt capaces.

VII.

Earum Principium remotum essendi est ipsa Dei Essentia, existendi, Liberrima ejusdem voluntas; sed principia proxima sunt hominis essentia, atque natura actu existens.

VIII.

Principium cognoscendi L. N. per quod, est recta ratio & experientia.

IX.

*Denique principium cognoscendi ex quo, sunt fines rerum creaturarum
solum rationis lumine perspecti.*

X.

*Quare ad jurisprudentiam naturalem non modo officia erga alios perfecta,
sed etiam imperfecta, maxime vero officia erga DEUM atque se-
met ipsum pertinent.*

XI.

*Non igitur Religionis naturalis usus intra fines hujus vitæ restringen-
dus est.*

XII.

Conscientiam probabilem probabiliori pro tali habitæ anseferre est absurdum.

XIII.

*Vulgatum illud: necessitas non habet legem, verum non est, nisi in
necessitate physica.*

XIV.

Officia innoxie utilitatis negativa, seu passiva jure perfecto debentur.

XV.

*Neque in summo discrimine hominem sine sua culpa via interpositum
prostrernere licet.*

XVI.

*Jus alterum defendendi ex ipsa hominis natura oritur, & non primum
ex speciali conventionione.*

XVII.

Dammum nobis a furioso illatum jure persequimur.

XVIII.

*Sed si id a servo veniat vel animali, neutrum tenetur extradere Domi-
nus ab omni culpa immunis, nec læsionem reparare, sed sufficit
servum punire.*

XIX.

Solutum ex turpi causa repetere is non potest, qui turpiter dedit.

XX.

Usucapio incognita est jure naturali.

XXI.

In eo tamen fundatæ sunt successiones ex testamento & ab intestato.

XXII.

Matrimonium non est naturaliter indissolubile.

XXIII.

*Ejusque fini, præscindendo a lege revelata, non repugnat absolute poly-
gynecia, sed polyandria.*

XXIV.

Patria potestas, nec ex generatione, nec ex occupatione, nec ex socialitate, sed ex fine educandi repetenda est.

EX JURE CIVILI.

XXV.

Beneficium legis 2. C. de Resc. Vend. non pertinet ad transactionem.

XXVI.

Neque competit illud beneficium emptori, sed soli venditori.

XXVII.

Etiam de rebus, quæ testamento sunt relicta, possunt partes transigere non inspectis tabulis.

XXVIII.

Negotiorum gestor præstat ordinarie culpam levissimam.

XXIX.

In computatione legitimæ exheredatus quoque connumeratur.

XXX.

Mater excluditur a filii hereditate per substitutionem pupillarem tacitam.

XXXI.

Possessor bonæ fidei fructus titulo particulari perceptos non restituit, etsi sit locupletior.

XXXII.

Qui sciens rem alienam emit, non agit de evictione, sed pretium datum repetere potest.

XXXIII.

Donatio ob supervenientiam liberorum non revocatur nisi a patrono.

XXXIV.

Pupillus non obligatur naturaliter ex contractu, nisi in detrimentum tertii.

XXXV.

Augmentum & decrementum monetæ prodest ac nocet debitori, nisi aliter sit conventum.

XXXVI.

Alienatio contra conventionem prioris venditoris facta ipso jure est nulla.

XXXVII.

Effectus juris accrescendi prodest emptori hereditatis.

XXVIII.

Eo jure tamen non gaudent conjuncti verbis tantum,
XXXIX.

Falcidia detrahatur quoque a legatis piis.

XL.

In trebellianicam fiduciarius ea non imputat, quæ non habet jure hereditario.

XLI.

Duplex autem quarta a filio non detrahatur.

XLII.

Femina testis esse non potest in codicillis.

XLIII.

Valet & hodie conditio viduitatis adjecta legato, sed deficit, si femina vixerit libidinoſe.

XLIV.

Causſa jurejurando decisa non retractatur ob perjurium formale, nisi in casu speciali leg. fin. C. de Reb. cred.

XLV.

Restitutio minorenni concessa prodest etiam fidejussori, nisi in hunc ipsum casum restitutionis sit acceptus.

XLVI.

Pater non tenetur dotare filiam aliunde divitem.

XLVII.

Si creditores defuncti beneficium separationis petant, non datur eis regressus ad bona heredis.

XLVIII.

Adpellatio ab arbitri laudo, locum non habet.

SUMMARIA

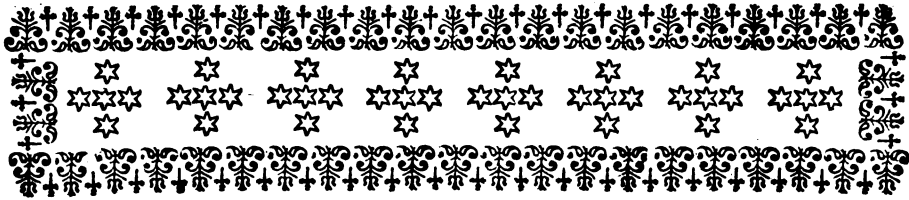
DE

NATURA STATUQUE HOMINUM MORALI.

I. Naturæ notatio, & definitio. II. Datur natura æterna. III. Necessaria & independens. IV. Immutabilis porro, simplex, atque infinita &c. V. Ab hoc mundo, VI. Ac quibuscunque ejus Elementis diversa, quæ dicitur DEUS. VII. Quod & aliis argumentis probari solet. VIII. Cur jam Naturæ Auctor DEUS, jam vires mundi motrices; IX. Jamque vis cujusvis Entis propria, immo & ejusdem essentia tam possibilis, quam existens, naturæ nominentur. X. Naturale quid dicatur, XI. Hominis natura unde sit derivanda. XII. (1) Quoad corpus. XIII. Hoc suas habet motus regulas.	XIV. Unde illius perfectio, aut imperfectio. XV. Nec non bonum, malumque intelligitur. XVI. Et (2) quoad animam generatim. XVII. Vel intuitu (α) perceptio-num. XVIII. Vel (β) phantasiæ, XIX. Quæ varie adjuvari, ac impediri potest. XX. Vel (γ) facultatis appetendi, aut averfandi sensitivæ. XXI. Istam boni & mali representationes impellunt. XXII. Variique stimuli naturales, XXIII. Cum propensionibus adscititiis haut confundendi. XXIV. Quomodo appetitio aut averfatio in affectus abeant. XXV. Et quæ horum sint radices. XXVI. Sæpe anima est indifferens; aliquando in æquilibrio.

XXVII.

XXVII. Quæ anima hominis in specie ejusque facultates. XXVIII. cum (α) in cognoscendo attentio, reflexio, intelligentia. XXIX. Deinde Ingenium, ratio, atque iudicium. XXX. Quibus evidentia perfectionem, opinio, ignorantia, error imperfectionem afferunt. XXXI. tum (β) In appetendo voluntas, & declinatio. XXXII. Hæ agere nequeunt sine momentis. XXXIII. Quæ vera sunt aut opinata. XXXIV. Ambo vel in se vel comparative tantum. XXXV. Quando appetitiones pugnant inter se. XXXVI. Definitur actio interna, externa, mixta, perperam, possibilitas, seu facultas agendi: XXXVII. Nec non impossibile, necessarium contingens. XXXVIII. Necessitas simplex, & cum adjunctione interior, ac exterior. XXXIX. Principium quotuplex sit. XL. Gaudet anima spontaneitate, XLI. Et nudo arbitrio,	XLII. In actionibus intellectus & voluntatis. XLIII. Refellitur, quod objici posset. XLIV. Gaudet & libertate. XLV. Quod ulterius declaratur. XLVI. Inde novæ actionum divisiones earumque principia ducuntur. XLVII. Quæ actio lubens, quæ invita per violentiam, aut errorem. XLVIII. Datur libertas determinationis, executionis, contradictionis, datur & libera cessatio. XLIX. Hominis dotes inutiles sine aliorum auxilio & socialitate. L. Naturæ definitio ad hominis corpus, atque animam proprie applicatur. LI. Improprie vero ad ejus indolem, temperamentum, consuetudinem & nativitatem extenditur. LII. Sed posteriores hæ naturæ primam illam non tollunt. LIII. Et perperam pro vera hominis natura usurpantur. LIV. Status quid? naturalis vel adventitius. LV. Estque hominis physicus vel moralis.

§. I.

Natura Græcis *Φύσις* a *Φύω* gigno inde dicta est, ut observat SERVIUS, ^(a) *quod nasci aliquid faciat*: atque in hanc originem vocis, quotquot a Philosophis datæ sunt naturæ definitiones, variæ licet ac vehementer discrepantes, conspirant; abjectis enim, quæ ad propriam cujusvis hypothesein pertinent, notis, eam omnes dicunt vim cientem motus, seu *Principium actuosum*, quod scilicet rationem continet operationum, *entis internum*.

(a) Ad *Virgil. Georg. II. 49.*

Id ne ultro affirmare videamur, juvat aliquas Veterum, ac Recentiorum definitiones proferre; ac ARISTOTELES quidem, *Physic. II. C. 1. & Met. I. C. 7.* Naturam *Principium & causam motus atque quietis in eo, in quo primum est per se, non ex accidente*, ZENO *Ignem artificiosum ad gignendum progredientem via*, EPICURUS *Corpora, seu rerum materiam, ex qua & a qua fierent omnia, & Inane, adpellant*; v. CICERO, *N. D. II. 22. & 22.* Ex Recentioribus CHR. WOLFIUS Dan. Sennertum secutus eam definit: *Principium actionum & passionum Entis Internum. Cosm. s. 145.* THOMASIVS, *Invisibilia, qua tangi non possunt; ut semper natura denotet potentias & virtutes. Fund. Jur. nat. L. 1. C. 1. §. 3.* Igitur, si Epicuri atomos, Zenonis ignem & quem Aristoteles sensitisse creditur, calorem animale ex sole & astris natum generationis universæ causam, MOSHEIM. *ad Cudworth. Syst. Int. C. V. Sect. 2. s. 27. n. 2.* a primis illis definitionibus abstrahamus, patebit, naturam omnibus esse *vim gignentem* aliquid: & solum, undenam hæc sit, discrepari.

§. II.

Res innumeras existere in hoc universo, aliasque ex aliis oriri quotidie intuemur: quoniam vero sine ratione aliquid esse, fierive, ac vim efficiendi nihilo tribuere, manifestam involvit con-

Oldendorp. II. 2.
Wink. I. c. VI.
Pufendorf. O. M. I. I. §. 2.
Pufend. I. IV. §. 2.
Thom. F. I. I. 3.
Cumb. II. 2.
Koel. §. 237.
Sehm. I. §. 2.

Wink. I. c. 3.
Grat. II. 20. 45.
n. 3.

Grot. W. V. 2. Pufend. I. IV. §. 3. Kzl. §. 290. Burl. II. c. 1. §. 3-5. tradictionem, nullum sane fingi tempus potest, quo nihil profus exstitisset; sed æternam quandam esse Naturam consistendum est.

Qui *casu & fortuna*, quæcunque sunt, progenita esse effutiant, qualem his vocibus subdant potestatem, declarent, necesse est: vel enim *casus & fortuna* illis nihilum est præter inanem sonum, vel hæ voces aliquam quidem, sed ignoratam causam designant: si prius, aliquid fuisse, antequam esset, consequetur, quod aperte absurdum; si posterius, id tamen, quod summus, manebit. Præclare CICERO: *Quidquid enim oritur, qualescunque est, causam habeat a natura necesse est - Causam igitur investigato. Si nullam reperies: illud tamen exploratum habeto, nihil fieri potuisse sine causa.* Divin. II. 28.

§. III.

Iidem l. 1. c. 6. Burlem. II. 1. §. 7. **Q**Uæ sæculis omnibus prius fuit natura, quam nos facti, atque in lucem editi simus, nisi per se ipsam & necessitate intestina existere statuatur, fortuita tantum, aut quod idem est, contingens & ab alio auctore creata prodibit; at indagare tunc ulterius oportet, unde alius iste auctor proficiatur, eaque tamdiu recurret quæstio, donec ad ultimam & sufficientem pervenitur rationem. Hæc in progressionem causarum in infinitum non est, quum nova semper requiri possit. Vel sic igitur æternæ non modo, sed etiam absolute necessariæ, ac a nulla alia pendentis naturæ existentia elucet.

Eo residuat argumenta, quibus ex motu motorem, e re producta improductam, seu facta non factam arguunt. Nullam vero contingentium seriem excogitari posse, quæ non in quodam necessario terminetur, vel noto ovi & gallinæ exemplo etiam rudes intelligent; quousque enim progrediaris, semper ovum ponere debes, ut gallinæ ortum concipere possis, & rursus gallina ante ovum ponenda, quam ovi existentia concipiatur. Quamdiu igitur in illa subsistitur serie, nulla unquam ovi aut gallinæ sufficiens ratio reperitur. WOLF. *Cosmol. §. 90.* Non inscite in hanc rem Carneades apud CICERONEM *N. D. III. 12.* Si nullum, ait, corpus immortale sit, nullum esse corpus sempiternum - & si omne animal mortale est, immortale nullum est.

§. IV.

Grot. W. V. 3. & 8. Puf. O.M. III. IV. 4. **A**Tque hac primæ & per se existentis naturæ necessitate perfecta, id quoque intelligitur; eam nullis unquam mutationibus aut interitus periculo subesse posse: quid autem incitius quam il-

lam

lam naturam, quæ nec incrementi, nec diminutionis est capax, compositam dici aut finitam, aut quum infinita sit ac simplex non primum unam esse, dein immensam & interminatam, postremo omnia, quæ eidem inesse possunt, absolute sine ullo gradu simul possidentem?

Pufend. I. IV. §. Klein. I. 127. Coec. §. 24.

Quæ cum entis necessarii notione conjuncta sunt attributa, & proprietates, eorum demonstrationem præbet Theologia naturalis: quare vel cum Pufendorffio, Coccejo, Heineccio, aliisque *ll. cc.* inde tantum sumi, vel etiam ex dictis latius evolvi possunt. Nec illa Ethnicis Cultioribus erant incognita: præclare SOPHOCLES,

*Unus profecto est, unus est tantum DEUS,
Qui cælum & amplum condidit terra globum.*

apud EUSEB. *prop. Evang. p. 348.* & CICERO ipse: *Nec DEUS, inquit, alio modo intelligi potest, nisi mens soluta quadam & libera, segregata ab omni concretione mortali, omnia sentiens & movens, ipsaque prædita motu sempiterno. Quest. Tusc. I. 27.*

§. V.

HAs ita expositas primæ omnium naturæ proprietates ad totum hunc mundum adspectabilem non pertinere, res est longe manifestissima. Est enim mundus Ens compositum ex plurimis corporibus, quorum alia nascuntur, alia cadunt, & tali sibi invicem succedunt serie, ut diversissimas ab his rerum successiones fieri nullo modo repugnet. Ubi igitur mundi necessitas, ac immutabilitas, ubi infinitio?

Puf. I. IV. 3. Koeler. §. 291. Burl. II. 1. §. 6. & 10.

Temporum varietates, cæli mutationes, aliasque innumeras rerum vicissitudines in hoc universo quis ignorat?

*Habet novitatem summa recensque
Natura est mundi, neque pridem exordia cepit;
Quare etiam quadam nunc artes expoliantur,
Nunc etiam augetur, nunc addita navigiis sunt
Multa - - -*

ut recte hac in re LUCRET. *R. Nat. V. 331.* Quam diversa non esset Europæ facies, si nec America detecta, nec pulveris pyrii, artisque Typographicæ usus repertus esset? Qua ratione vero hisce primum adinventis ineluctabilem æternamque necessitatem tribuimus? Sed nec a mundi æternitate ad ejusdem necessitatem fieri posset conclusio. Vid. DARIES *Tb. Nat. §. 122.*

§. VI.

Puf. I. IV. §. 3.
Koel. 292.
Burl. II. 1. §. 9.

Cur vero nec corpora propter soliditatem individua sive atomi, nec materia uniformis, nec elementa rerum materialium, aliaque Entia simplicia, e quibus concretum est hoc universum, istam sibi vindicare possint dignitatem, eadem sunt causæ; quæcunque enim adsumantur primigenia mundi stamina, finita ea esse oportet, atque fortuita, quum & a mundo non differant, & plura dari infinita, perfecteque eadem utique absurdum sit. Tandem hujusmodi orbis semina vel sunt tantum patibilia: & primò indigebant motore ab ipsis distincto; vel proprio simul feruntur impulsu: & aliqua iterum necessaria fuit infinita effectrix causa, ut his potius, quam tot aliis possibilibus concursuibus inter se cohærescerent: atqui primam talem causam totius universi & omnium, quæ in eo deprehenduntur, nominamus DEUM: datur igitur profecto DEUS.

Quum mundi compositio atque mutabilitas in sensus omnium cadat, eam negare nemo facile ausit; sed ne dein ad materiam absolute necessario existentem recurratur, addita fuit hæc paragraphus. Ac atomos quidem finxerat Democritus, quem Leucippus, Epicurus, Lucretius secuti sunt. Cum vero iis variam tribuant figuram, CICERO. N. D. I. 24. patet, atomos longe abesse a necessitate. Præterquam quod harum defensores, *Cum duo querenda sint, unum, quæ materia sit, ex qua quæque res efficiatur, alterum, quæ vis sit, quæ quidque efficiat, de materia differuerunt, vim & causam efficiendi reliquerunt*, ut scribit CICERO *Fin.* I. §. 6.

§. VII.

Wink. I. c. 3.
Hob. XV. 14.
Puf. I. IV. 2.
Koeler 289.
Burl. II. 1. 8.
Coccei. §. 24.

Sunt & alia multa, quæ probandæ hujus veritatis argumenta proferri vulgo solent, cum a sensibus abstracta, & metaphysicis elicita principiis: veluti quando ab Entis infiniti possibilitate & Idea, ad veram ejusdem existentiam concluditur; tum popularia omniumque mentibus accommodata; quorsum physicum ab eximia pulchritudine & ordine hujus universi, historicum ab unanimi cunctarum gentium consensu, politicum denique a maxima hujus persuasionis utilitate repetitum pertinent. Ast primum illud non æque omnium subigit animos, secundo ad ulteriora quædam summi Numi-

minis attributa demonstranda potius utemur, quantum vero, tertio & quarto insit ponderis aptior erit infra dicendi locus.

Erunt fortasse, qui hanc materiam a re nostra prorsus alienam putent. Sed præterquam quod nobis præivere Winklerus, Pufendorsius, Coccejus, Bulemaquius, immo etiam Hobbesius // cc. iique ipsi, qui investigandas in progressu veritates alia etiam methodo eruere conantur; v. KOELER §. 284. 286. 289. qua ratione id prætergredi licuisset, quod duo magni Viri LOKIUS *de Intell.* L. IV. C. X. §. 7. & LEIBNITIUS. *Ep. Cens. ad Puf.* §. 17. unicum hujus disciplinæ solidum fundamentum esse statuunt cum aliis plurimis? quam recte! infra constabit. Ceterum Scriptores de DEI existentia egregios laudat TREUER. *ad Puf.* l. c.

§. VIII.

EX his, quæ hæctenus disputata sunt, ratio reddi potest, cur naturæ nomen, nunc pro ipso DEO, nunc pro tota hujus mundi machina usurpatum sit. Est enim DEUS, qui omnia nasci fecit; mundus autem vim sibi a DEO initio tributam innumeris manifestat modis sine ulla minimi temporis intermissione; quæ vis porro rerum in hoc mundo coexistentium a rebus ipsis abstracta haud inconcinne *natura* adpellatur. Quamquam non deerant, qui abusi vocis ambiguitate creatam hanc naturam cum increato ejusdem Auctore turpiter commiserent.

Wink. I.
c. VI.
Gen. W. I.
§. 5.
Dub. J. N.
c. II. §. 8.
10.
Dar. obf. I.

Varias hæc Naturæ significationes plurima Veterum loca comprobant. Ita (α) pro DEO sumpsit SENECA, *Ben.* IV. 7. ibi: *Natura, inquit, hæc mihi præstat: non intelligis te, cum hoc dicis mutare nomen DEO? quid enim aliud est Natura quam DEUS!* & alibi: *Vis illum, Jovem, Naturam vocare, non peccabis, est enim ex quo nata sunt omnia* N. Q. II. 45. Idem habet Taurus apud GELLIUM XII. §. *Naturam omnium rerum, quæ nos genuit.* (β) Pro mundo accepit CICERO, de LL. I. 7. Cum dixit: *Deorum immortalium vi, natura, ratione, potestate naturam omnem regi.* (γ) Ast plures utrumque confuderunt, uti PLINIUS, H. N. II. 1. *Mundum & hoc, quod alio nomine Cælum appellare libuit, Numen esse credi par est, idemque Natura Opus & Rerum ipsa Natura.* Unde haud immerito conquestus est LACTANTIUS, *illos uno Natura nomine res diversissimas comprehendisse, DEUM & Mundum, artificem & Opus.* *Inst. Div.* VII. c. 1. Ideo Scholastici DEUM *Naturam naturantem*; Mundum *Naturam naturatam* adpellarunt. v. WOLFF. *Theol.* N. P. I. §. 822.

§. IX.

Koel. 239.
Dar. Obsf.
I. §. 10.

Quemadmodum virium omnium complexus [in hoc universo] communem naturam constituit, ita efficacitate agendi cujusvis Entis propria, particularis ejus natura continetur; quam cum nonnisi per fictionem a re ipsa distinctam mente, & cogitatione consideremus, aliæ ortæ sunt vocabuli naturæ significationes cum prima illa tamen & inter se colligatæ; etenim rerum quarumvis *essentiæ* sive *logicæ* soloque animo conceptæ, sive *physicæ* actuque existentes *Naturæ* nominantur.

Neque heic difficile fuerit probare usum loquendi. Siquidem observat CICERO, *Naturas esse diversas, ut aliud Equo sit Natura, aliud Bovi, aliud Homini, & tamen in omnibus summa, communis, & quidem non solum in animalibus, sed etiam in rebus omnibus iis, quas natura alit, auget, & tuetur.* V. de Fin. 9. Improprie autem Natura pro essentia rei, quatenus tantum est possibilis, usurpatur; Veluti cum definitio dicitur explicare rei Naturam; proprie enim Natura differt ab Essentia, quia hæc absolvitur sola interna rei possibilitate, Natura vero vim cum essentia conjunctam complectitur: quare CUDWORTH. de *Ætern. Just. & hon. not.* L. 1. c. 2. §. 2. *Naturam rerum* vocat, id, quod res sunt, nec quidquam aliud.

§. X.

Wink. I. c.
7. p. 46.
Grot. W.
II. §. 3.
Koel. 240.
Dar. pr. 11.

Naturale est generatim, quod intelligi atque explicari potest ex rei alicujus natura. Palam igitur est hoc nomine venire, quidquid aut ex Entis cujusdam essentia, notione, seu conceptu primo, aut ejus essentia actu existente, aut ex principio rei alicujus actuoso proficiscitur. Quum vero, quod fluit ex rei natura, vel in ea sola rationem sufficientem habet, vel in alia simul quadam adjunctione: hinc naturale in ABSOLUTUM, seu mere tale, & in HYPOTHETICUM distribuunt. Sed & naturale quod per se inest rei existenti, vel est pariter ESSENTIALE, si rei ita inest, ut salva ejus substantia abesse nequeat, vel NON ESSENTIALE, *naturale in specie*, si ex re quidem per se consequitur, verum salva ejus substantia tolli, variarique potest.

Eadem re ipsa est *re naturalis* notio, quam dederunt D. THOMAS, I. 2. Q. 10. art. 1. & WOLFIUS *Cosm.* s. 509. Diversas autem naturalium species hæc in præsentem exempla illustrabunt: Solem oriri,
occi-

occidere, lapidem ad centrum tendere, aurum posse liquefieri, est naturale *absolutum*; aut aurum esse actu liquefactum, triangulum esse figuram æquilateram, vel scalenam, est naturale *hypotheticum*. Latrandi facultas cani naturalis videtur, absoluta atque *essentialis*, aut facultas mordendi naturalis quidem, sed *non essentialis*; manet enim canis substantia etiam dentibus avulsis. v. L. 1. §. 7. *D. de Ad. Edict.* Hic igitur *Essentia*, proprietates, attributa, & substantialia sunt Synonyma, & ab iis differunt non modo *accidentalia*, quæ plane rei per se non insunt; sed etiam *naturalia* in specie; modi stricte dicti. Aliis id expressit vocabus LUCRETIUS, cui

CONJUNCTUM est id quod nunquam sine perniciali

Discidio potis est sejungi, seque gregari,

Pondus uti saxis, calor ignibus, liquor aquai

----- *Cetera quorum*

Adventu manet Incolumis natura abituque,

Hæc soliti sumus, ut par est, EVENTA vocare. R. N. I. v. 452.

§. XI.

Nunc de hominis natura videamus. Communes equidem nos *Wink. I. c. 7. Puf. I. 1. 3. Puf. O. M. I. 3. §. 1. Cumber. II. §. 1. Thom. I. c. 1. §. 4. 6. Koeler. §. 1. Burl. I. 1. §. 3. Dar. §. 1. & pr. §. 4.* habere cum omnibus corporibus figuram & quantitatem, cum plantis & arboribus augescendi potentiam, cum luna, planetis, aut statua quadam artificiosa vires locomotivas, cum belluis demum sui rerumque extrinsecus objectarum cognitionem, facile quis deprehendet. Sed præter singularem humani corporis structuram, mens, quæ Ideas distinctas rerum incorporearum sibi repræsentat, earum causas perspicit, atque progressus, præterita præsentibus, ambo futuris adjungit, totiusque vitæ cursum quasi uno in conspectu contemplatur, ea sane solius hominis est propria. Quare in definitione, qua homo a plerisque *animal rationale* dicitur, neque abesse quidquam videtur, neque redundare.

Plenam esse hanc definitionem negant *Trialista*, qui tres faciunt hominis partes, Corpus, animam atque Spiritum. Sed redundans *Monistis* videtur, qui nonnisi unicam partem statuunt, & quidem vel animam solam, *Idealista*, vel solam materiam, *Materialista*. Istorum errores *Metaphysici dualista* satis refutarunt. Adposite ad horum mentem advertit CICERO: *Animal hoc providum, sagax, multiplex acutum memor plenum rationis, & consilii, quem vocamus hominem, præclara quadam ratione generatum esse a Supremo DEO: solum est enim ex tot animantium Generibus, atque Naturis particeps rationis. I. de LL. 7.*

§. XII.

§. XII.

Koel. 2. §. & 242 - 246.
Burl. I. I. §. 3.
Dar. §. 2.
Et pr. §. 12.

EX data modo hominis definitione perspicuum est, omnia, quæ eidem competunt attributa, vel ex notione animalis cum brutis communi, vel a propria ipsius ratiocinandi facultate esse derivanda. Animalis essentia duas iterum partes involvit, *corpus organicum, atque animam*. Ac corpus quidem quod attinet, nemo non experitur, mirificam illius compagem plurimis esse aptatam mutationibus, quæ ex ejusdem structura vi motus vel per presum, vel per calorem, vel per materiæ fluxionem excitatæ consequuntur. Non igitur sine fundamento corpus, *machinam mechanico pyrobolico hydraulicam*, definiunt.

Tam stupendum est humani corporis artificium, ut alii ex sola fabrica oculi, alii ex auris conformatione, alii ex structura cordis, alii ex dispositione manus ad infiniti opificis existentiam concluderint. RAYNAUD Th. Nat. Dist. V. Q. I. art. 6. Et sane singulæ ejus partes *incredibilem artificiosi operis diviniq̄ue testantur*; v. CICERO, N. D. II. §. 53. seqq. Ceterum exempla motus *mechanici* inclinatio capitis, & usus facultatis locomotivæ, motus *pyrobolici* ciborum digestio, motus *hydraulici*, circulatio sanguinis suppeditant.

§. XIII.

Koel. 344.
Wolf. §. 113.

SAnitatem corpori tribuimus, vel morbum, prout singula ejusdem membra nativis functionibus suis efficiendis apta, aut inepta invenimus. Igitur rationem aliquam adesse oportet, secundum quam diversi illi motus sint determinandi. Hæc ratio quin verbis exprimi & explicari possit, salutaris artis magistri non sinunt dubitare. Quoniam autem *formula enuntians determinationem rationi conformem*, seu propositio docens, quo modo aliquid fieri debeat, regulæ venit nomine; consequens est, ut quicumque in corpore excitantur motus, suas habeant regulas.

Tales sunt regulæ: Ut ventriculus excipiat, & concoquat cibos, dein elaboretur chylus, tum sanguis, hic in arteriis & venis commeat & omnibus partibus congruum succum suppeditet. Quæ si cum reliquis, e quibus constamus, congruant inter se, existit sanitas. Ubi vero *sanguis corruptus est, aut pituita redundat, aut bilis in corpore, morbi agrotationesque nascuntur*; ut loquitur CICERO, *Tusc. Disp. IV. 10.* Ne vero hæc ab instituto nostro videantur penitus aliena, audiatur JCTUS

SA-

SABINUS morbum definiens *Habitu* cujusque corporis contra naturam, qui usum ejus ad id facit deterioiorem, cujus causa natura nobis ejus corporis sanitatem dedit. L. 1. S. 7. Dig. de Edil. Edict.

§. XIV.

PLura inter se copulata concordant, si ad idem præstandum tendunt, & ex communi quodam fundamento possunt declarari, secus discordant. *Variorum concordia*, seu conspiratio in unum dicitur PERFECTIO, discordia & contrarietas, IMPERFECTIO. Prior ex omnimoda rei expletione, posterior ex quolibet defectu confurgit. Abit autem perfectio primum in *essentialem, naturalem, & accidentalem* (§. 10.) dein, prout vel uni, vel pluribus est adstricta fundamentis, in *simplicem, & compositam*, ac demum in *privativam*, quæ rei existentiam conservat, & *positivam*, quæ, præter conservationem, rei adhuc aliquid adjungit. Atque his perfectionum formis totidem imperfectionum genera respondent. Adplicentur hæ regulæ ad varia corporis membra, & perfecta ne sit machina, vel imperfecta potest judicari.

Koeler. 124.
130.
Hein. I. 1.
S. 2.
Dar. 13. &
Obs. X.
Wolf. 9 -
11.
Ach. 6 - 7.

Imago est perfecta, si v. c. frons, oculi, vultus, ceteraque lineamenta omnia in exemplari suo exprimendo concordant, alias est imperfecta. Quare SIMPLICIUS *Non prima tantum, ait, & media habere, sed extrema quoque proprium est perfectionis: ad* EPICTE. *Enebir. c. 34. p. 176.* Et GAJUS *Id perfectum esse, dixit, quod ex omnibus suis partibus constaret.* L. 1. pr. D. de O. J. Ratio in homine perfectionem essentialem, sanitas naturalem, doctrina accidentalem constituunt. Dein horologium, quod horam tantum indicat accurate, habet perfectionem simplicem, quod si minuta, diem mensemque simul designet, aderit perfectio composita. Patet porro tam essentialem, quam naturalem perfectiones privativas, accidentalem vero positivam esse.

§. XV.

INter esse & non esse medium nullum dari constat: quidquid igitur in Ente reperitur, vel ejusdem est expletio, vel non est, ac consequenter vel perfectum illud efficit vel imperfectum. Quum autem BONUM sit, quod cum perfectione connectitur, MALUM vero id, quoposito adest imperfectio, haud sane difficile est intellectu, omne quod in alicujus Entis, adeoque & corporis essentia

Hobbes. III.
31.
Thom. I. 1.
75. 76.
Koel. 141-
145.
Hein. I. 1.
1.

B

aut

Burl. I. II. aut affectionibus occurrit, vel bonum eidem esse, vel malum, nihilque excogitari posse, quod non ad alterutrum pertineat.

I.
Dar. 15.
Wolf. 12.
Acb. 8.

Sunt, qui perfectionem inter & imperfectionem medium aliquod ponunt ob illam rationem, quod si ex pluribus assessoribus unus suffragium suum suspendat in alteram diem, hic neque consentire, neque dissentire dici possit. Verum enimvero etsi talis assessor stricte non dissentiat, neque consentit tamen; adeoque datur semper aliqua imperfectio, non quidem, ut ajunt, *contraria*, sed *privativa seu remotiva*, quæ in perfectionis negatione consistit. vid. BAUMG. *Met.* §. 121. Sed & boni notionem pleniorem dederunt Recentiores, quam illa est apud CICERONEM, *Fin.* II. 2. ubi bonum definiri posse creditur, *Aut quod prodesset, aut quod juvaret, aut quod liberet modo.* Quoniam vero omne Ens existens perfectionem habet essentialem; quare *Omne Ens bonum* metaphysice dicitur, patescit.

§. XVI.

Thóm. I. 1. **P**rogredimur ad alteram animalis partem, scilicet animam, quo §. 24. nomine generatim venire diximus Ens illud, quod sui rerum-
Kocl. 6-27. que extra se positarum sibi conscium est. Hujus eam vim esse ex-
Burl. I. 1. perimur, ut res externas sensibiles sibi objectas per quinque sen-
10. suum instrumenta diversimode repræsentet & percipiat, easque
Dar. 3. & vel præsentem *sentiatur*, vel absentem, sed olim perceptas *imaginetur*,
4. vel nunquam antea sensibus eo modo comprehensas *fingat*. Negari
Acb. 1. ergo non potest, percipiendi, imaginandi, & fingendi facultates eidem inesse.

(α) Facultas percipiendi *sensus externus* dicitur, veluti cum CICERO *Sensus* facit *interpretes & nuntios rerum*, N. D. II. §6. & *satellites naturæ homini tributos*. I. de LL. 9. Ejus facultatis exercitium est *sensatio*, & quæ exin fit mutatio in anima, *Idea* vel *perceptio*. (β) Facultas imaginandi & ejus exercitium *imaginationis* voce veniunt promiscue; quæ vero inde sequuntur animæ mutationes sunt *Imagines* secundum illud OVIDII *Trist.* III. *El.* IV. v. 59.

*Conjugis ante oculos sicut præsentis IMAGO est,
Illa meos casus ingravat, illa levat.*

(γ) Denique facultas fingendi videtur vocari posse *Phantasia*, ejus exercitium *filio*, mutationes animæ *Phantasmata* vel *figmenta*; Ita AUGUSTINUS, *Alexandriam cum eloqui volo, quam nunquam vidi, præsto: est apud me PHANTASMA* ejus: de *Trinit.* VIII. 6. Sed Phantasiam pro imaginandi facultate, & Phantasma pro imagine usurpati passim videas;

tum

tum vero figmentum vocant *Phantasma fictum*. Sed etiam *sensus* nunc pro facultate, nunc pro organo sensorio, nunc pro ipsa perceptione sumitur. KOELER. §. 26.

§. XVII.

QUæ in anima existit perceptio, cur sit, & cur talis sit, in mo-
 tu ab objectis externis in aliquam corporis partem inducto Dar. §. 5.
6.
 rationem habet. Proinde sensus hisce semper subjacet regulis: ut
*si res externæ non agant in sensuum instrumenta, nunquam oriri possint
 Ideæ, seu perceptiones, & contra, ut positæ in organis sensoriiis
 nullo morbo laborantibus mutationi necessario respondeat Idea sensua-
 lis.* Ex quibus cum arctissima colligitur corporis & animæ Harmo-
 nia, tum certa magnumque usum habens fluit conclusio: *A quo non
 pendet caussa, mutatio in sensuum instrumentis, ab eo nec effectum,
 perceptionem, pendere.*

Ita nemo videt nisi lucis radii retinam tangant, & rei objectæ depin-
 gant imaginem: ubi vero lucis radii oculis pervaserunt medios, &
 objectorum imago delineata est in retina; anima non potest eam non
 percipere. Idem obtinet in reliquis sensibus. Tenenda igitur est re-
 gula: *Qui non est causa causa, nec est causa causati*; ac vicissim. Hoc
 modo se excusat OVIDIUS *Trist. III. El. V. v. 49. & Trist. II. v. 103.
 seqq.*

*Inscia quod crimen viderunt lumina plector,
 Peccatumque oculos est habuisse meum.*

§. XVIII.

SED & Phantasia ad eum se adtemperat modum: ut *præsentibus*
rerum imaginibus quibuscunque aliæ vel ante simul haustæ, vel Koeler. 34-
36.
iusdem similes, integræ aut pro parte, sive in vigiliis, sive somniis
recurrere possint; positæ igitur sensuum perceptionibus, quæ po- Dar. 7. 3.
10.
stea nascuntur phantasmata, non semper queunt impediri. Et quo-
niam memoria fere omnis, seu facultas ideam productam agnoscen-
di, ex phantasia arcessitur; quidquid de hac traditur, ad illam quo-
que debet applicari.

Sic si persona, quæ heri visa fuit in comædia, hodie obviam fiat, fa-
 cile totius spectaculi imago recurrit, sic vel nodus necti in sudario,
 B 2 vel

vel papyri, ut hoc utar, frustulum in pixide poni solet, ut visis his signis idea cum iisdem conjuncta reproducatur: Ast

Humano capiti cervicem Pistor equinam

Jungere si velit; ut perbelle Horatius, Art. poet. v. 1.

Is vanas species & Chimæras fingeret. Vid. & PLIN. Ep. V. 5.

§. XIX.

UT vero plura, magisque perspicua præsto sint fundamenta, quibus tradendæ in progressu veritates innitantur, opportunum videtur, alias quasdam phantasiæ regulas ex Psychologia huc transferre. Sunt autem hæ: adjuvari imaginationem, si, quæ reproduci vult Idea, *clare*, vel *recenter*, aut *sæpius*, percepta sit: dein si perceptio eidem *socia* adjungatur, diversa autem sensatio, *quæ fortis sit*, vitetur; demum si ad illam non nisi *post habitas alterius generis Ideas debiliores*, revertatur. Modis porro contrariis instaurationem Ideæ debilitari, aut prorsus impediri liquet.

Inde lucem capiunt notæ studendi regulæ: Eo facilius quis domi prælectiones imaginatur, I. Quo clarius atque distinctius illas ante percipit. II. Quo citius eas recolit, III. Et quo frequentius lecta & audita revolvit juxta illud: *Repetitio est anima studiorum*. Siquidem posita sæpius ratione, rationatum quoque sæpius poni debet; atque huc spectant versus LUCRETII:

Nonne vides etiam guttas in saxa cadentes

Humores longo in spatio pertundere saxa. R. N. IV. v. 1280.

Nec minus ex his intelligitur IV. Cur in Geometria figura vires addat imaginationi; V. *Carmina autem, Secessum scribentis & otia quarant*, ut ait OVIDIUS *Trist. l. I. v. 41.* ac proin VI. verum esse vetus adagium: *Aurora Musis amica.* Vid. BAUMG. *Met. §. 568. seq.*

§. XX.

PRæter memoratam cognoscendi facultatem nisum quoque, ac conatum in anima observamus, quo perceptiones alias producere, alias e contrario abigere molitur. Vim hanc suam animam quum priore exserit modo, tum *appetit*, quum vero posteriore modo determinat, *aversatur*. Habet igitur appetendi, & averfandi facultatem, cujus exercitatio vel appetitiones parit, vel averfationes, quæ *sensitivæ*, seu animales propterea dicuntur, quod a re-præsentationibus sensualibus, ideisque confusis proveniunt.

Igitur adpetebat Canis, qui

*Per flumen carnem dum ferret natans,
Lympharum in speculo vidit simulacrum suum,
Aliamque prædam ab alio ferri putans
Eripere voluit. PHÆDR. Fab. I. 4.*

Contra averfabantur

*Columba sæpe cum fugissent milium,
Et celeritate penna vitassent necem. IDEM I. 31.*

Utrumque tam appetitum, quam averfationem sic expressit CICE-RO: *Natura, inquit, bestiis sensum & modum dedit, & cum quodam appetitu ACCESSUM ad res salubres, a pestiferis RECESSUM. N. D. II. 12.*

§. XXI.

Posse animam appetere, posse averfari, satis quidem expeditum est. Jam vero inquirendæ nobis sunt causæ impellentes, sive elateres, qui efficiunt, ut in actum erumpat hujusmodi potentia, & ut anima nunc ad rem unam accedat, nunc recedat ab altera, nec eundem semper modum exsequatur. Atqui ab intima experientia quivis edocetur, *simul ac objecta species cujusquam est, appetere omne animal, quod bonum sibi futurum cogitat, averfarique contrarium.* Quæ appetitus regula non minore pollet evidentia, quam illæ aliæ de sensatione, & phantasia superius adductæ.

*Thom. I. 1.
86.
Koel. 175.
Dar. 17.
Gen. I. 1.
S. 3.
Burl. I. V.
§. 4. 5.*

Fieri igitur non potest, ut, manente boni convenientis repræsentatione non addit appetitus, aut, manente repræsentatione disconvenientis mali, non addit averfatio. Ast si desinat repræsentatio, appetitus quoque vel averfatio cessabunt. Quam regulam ita enuntiant CÆCERONIS verba: *Natura omnes ea, quæ bona videntur, sequuntur, fugiuntque contraria, & paullo post, ut bona natura appetimus, sic a malis declinamus. Tusc. Q. IV. 6.* Contigit tamen, ut bonum sæpe non appetat animal. I. Si non cognoscit; unde *ignoti nulla cupido.* II. Si cognitum non prævidet. III. Si prævisum, ullo tamen suo conatu existiturum prorsus non præfigit. IV. Si sua non refert; ideo non appetit sanus medicinam. V. Denique si malum esse cogitat; quod postremum eo frequentius usluvenit, quoniam ab ideis confusis appetitionis sensitivæ derivantur. Eadem est averfationum ratio. Vid. BAUMG. *Met. §. 665. seq.*

§. XXII.

Grot. I. c. 2. **S**I tamen insuper experimur, cuncta animalia ad aliquid adipiscen-
§. 1.
Cumb. II. dum, aut propulsandum citra cogitationem sæpissime stimulari: quemadmodum vehemens dilectio sui, sibique similibus, nifus
20.
Thom. I. 1. in pabulum & potum, vis repellendæ studium, fuga interitus, ge-
120-126.
Koel. 163. neris propagandi lubido, cura natorum, sempiternæ quietis impa-
Burl. I. II. tientia ac curiositas, aliaque hujusmodi satis id comprobant; nemo
2. & II. utique negaverit, esse propensiones quasdam animæ innatas, ante
III. 1. seq. omnem rerum usum, quum ex iis potius usus proficiscatur; quæ
Cocc. §. 44. porro *sensum internum*, dein cogitationem boni, & demum appeti-
Dav. 26. tum progignant, quæque ideo *conatus essentialis, inclinationes con-*
Schm. I. *genitæ, instinctus intrinseci, stimuli naturales, prima naturæ, & in-*
10. & 11. *tus monstrata* adpellantur.
Gen. I. 1. 3.
Asb. 14.

Quoniam experientia magis quam ratiocinio hic agitur, ad auctoritatem quoque licebit provocare. Hos autem stimulos cum laudati Auctores II. cc. tum præclare docet ARISTOTELES *Phys. II. 3.* & CICERO passim. Et quidem (α) animal diligere se, *Infixum esse*, ait, *in ipsa natura, comprehendique suis cujusque sensibus, ut contra si quis dicere velit, non audiat.* Simulque, quod obolare videbatur, refellit. *Fin. V. 10.* (β) De stimulo cibi v. IDEM *Fin. V. 9. Off. I. 4.* (γ) De defensione eleganter HORATIUS dixerat *Serm. II. 1. v. 52.*

Dente lupus, cornu taurus petit. Unde nisi intus monstratum?

v. CICER. *Fin. V. 9.* & quæ distinguit Q. MUCIUS in *L. 1. §. 11.*
D. si quadr. paupr. (d) De fuga Interitus v. CICER. *Fin. III. 5.* (e)
 De procreatione & educatione natorum IDEM *Off. I. 4.* cum *L. I. §. 3. D. de 7. & 7. (f)* De quietis impatientia & curiositate v. CICER. *Fin. V. 18. & 20. & Fin. III. 5.* Adde PLIN. *H. N. VIII. 25.*
 SENECA, *Benef. I. 3. Ep. I. 21.*

§. XXIII.

Koel. 1. c. **M**Ultum sane ad ea, quæ quærimus, firma naturalium propen-
Cocc. Diff. sionum comprehensio profecerit. Convenire enim omnium
X. §. 7. animantium essentialis ac conservationi, bonasque adeo esse probe in-
lit. E. telligimus; quod, quanquam dubitationem non habet, tamen con-
Dub. Jur. genitas inclinationes ab illis, quæ primo post nativitatem ex sen-
N. I. §. 11. suam externorum perceptionibus oriuntur, summa cautione discer-
Ern. §. 6.
 & 15.

ni

ni oportere ii etiam agnoscunt, quibus ceteroquin stimuli naturales Schm. C. III.
in tradenda hac doctrina utramque faciunt paginam.

Quantum interfit pro scopo nostro naturales stimulos contemplari, argumento esse potest, quod uterque COCCEJUS illis utatur, ad probandam hanc disciplinam, ll. cc. eorum usum vero in concipiendis naturæ regulis negligi posse neget KOELERUS l. c. omnia ferre ab iis duci tradat ERNESTI l. c. §. 15. dein ex his præsentia disciplinarum systemata in plurimis emendari posse judicet GENUENSIS *Met II. prop. 44.* Iisdem denique totum suum ædificium superstruat SCHMAUSIUS l. c. Cum tamen veros a spuriiis distinguendos etiam postremus inculcet; ne alias Ebriosorum aut Mæchorum cupiditates, vel pudor arbitrarius pro naturæ instinctibus venditentur; Quænam in specialibus materiis adhibenda sit obrussa, infra ostendemus.

§. XXIV.

Quo plures objiuntur sensibus causæ aliquid sumendi, vel re- Puf. O.M. I. IV. 7. Puf. I. I. 14. Thom. I. I. §. 89. Koel. 157-162. Burf. I. II. 2. Dav. 22-24. Achen. 13.
jiciendi, eo major fieri debet adpetentiæ, vel averfationis sensitivæ gradus, potest vero alterutra crescere adeo, atque augeri, ut sola dominetur, & plane evanescat contraria. Vehementior hujusmodi animæ commotio ex Ideis confusis orta, seu prædominium appetitus, vel averfationis sensitivæ AFFECTUS, & perturbatio dicitur. Possibile igitur est, ut appetitio vel averfatio sensitiva in affectus, & perturbationes abeant.

Effrenatum fieri appetitum posse expertus est Adolescens, quem sic loquentem induxit PLAUTUS *Cissell. II. sc. 1. v. 4. Factor, crucior, agitator, stimulator, versor in amoris rota miser, exanimor, feror, differor, distrabor, deripor, ita nullam mentem animi habeo.* Crescere vero averfationem sensitivam sensit alter apud TERENCEM. *Me miserum!* clamat, *vix sum compos animi, ita ardeo iracundia.* Adolph. III. sc. 2. v. 12. Non omnis igitur appetitio, vel averfatio sunt affectus, uti THOMASIO visum. *l. c.*

§. XXV.

Acriores concitationes in appetendo, grati & jucundi, in averfando ingrati & molesti sunt affectus. Horum etsi variæ sint partes, omnes tamen ex aliquot præcipuis radicibus fibrarum more enascuntur. Quum enim omnis appetitio sit vel boni impertrati *Voluptas*, vel boni venturi *Desiderium*, *Libido*, & omnis averfatio

fatio vel mali præsentis *Tadium*, *Ægritudo*, vel mali futuri *Metus*, sequitur cunctos affectus, voluptatis, libidinis, ægritudinis, & metus prædominio contineri, atque esse genera quatuor, *Gaudium* seu lætitiã, *Cupiditatem*, *Tristitiam*, ac *Terrorem*.

Partitio hæc affectuum jam inter antiquissimos Philosophos recepta est. Sic AGATHO in ἀθάλω. τὴν ἡδοὴν, ἐπιθυμίαν, λύπην, φόβον. Et HORATIUS: *Gāudeat, an doleat, cupiat, metuatve*. I. Ep. 6. tum VIRGILIUS *Æn. VI. v. 733*.

Hinc metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque.

Quando vero THOMASIVS affectus omnes ad cupiditatem, avaritiam, & ambitionem reducit, l. c. de iis tantum, qui ex libidinis prædominio pro diversitate objectorum nascuntur, capiendus est.

§. XXVI.

*Koel. 1360.
Dar. 16.*

QUOTIES anima neque in rem quamdam propenderit, neque ab ea abhorret, ad illam INDIFFERENS esse dicitur. Adest itaque hæc indifferentia, quando rem talem vel plane non cogitat, vel cogitat quidem, sed non ut bonam sibi, vel ut malam. Quare nec averfatio in sola appetitionis privatione consistit, nec appetitio in nudo averfationis defectu. Sed etiam ab indifferentia differt æquilibrium, in quo stat anima, si pares aliquid ad se relatum aptandi, æque ac vitandi rationes videantur.

Leporem nondum perceptum, nec sibi, nec Domino venatur vertagus acer, sed neque aspernatur: En indifferentia ob cogitationis defectum! Dum vero Leporem persequitur, equos, boves, capellas, arbores, fontes percipit, ad se tamen non refert, ut bonos, vel malos; indifferens est, quia hos ad se pertinere non cogitat. Quod si currens canis ad bivii caput pervenit, feram utrinque olfacit, cursum sistit paulisper, tum stat in æquilibrio.

§. XXVII.

*Thom. II. 7.
Burl. I. I.
§. 15.
Dar. 27.*

UNUM adhuc superest, quod de facultatibus, quæ brutis atque hominibus communes sunt, addamus. Posse nimirum animalia, habitas perceptiones, imaginationes, appetitus, & affectus diversis quibusdam sonis, signisque manifestare, ac propterea *Lo-*
que-

quælam iis merito vindicari. Proximum vero est, ut facultates strictim delibemus solius animæ humanæ proprias. Fluunt autem hæ ex animalis rationalis notione, ac earum ope objecta non modo ut sensibilia, verum etiam ut insensibilia nobis repræsentare, & appetere valemus. Hinc primæ illæ *inferiores* seu ignobiliores, istæ vero *superiores* ac nobiliores salutantur.

Exempla loquæ nobis offerunt canes venatici, cum perdices persequuntur; gallinæ domesticæ dum ova pignunt, pullos vocant, & dum dulce canit Philomela; v. G. A. BOUGEAUTE *Amusement philosophique sur le Langage des Bêtes*. Sed non enuntiant animantes nisi res singulares, individuas, & quæ cadunt sub sensus. Entia enim universalia v. c. *naturam, perfectionem* sibi repræsentandi non habent potestatem. Perquam idonee CICERO: *Sed inter hominem, & belluam hoc maxime interest, quod hæc tantum, quantum sensu moëvetur, ad id solum, quod adest, quodque præsens est, se accommodat, paululum admodum sentiens præteritum aut futurum. Off. I. 4.*

§. XXVIII.

ID nimirum homini tributum a supremo DEO, ut non cogitare modo, quod & bruta faciunt, sed etiam ATTENDERE, seu cogitationes suas ad unam rem ita transferre, ut illam ab aliis abstrahat, licet simul perceptis; tum REFLECTERE, hoc est objecti, ad quod attendit, partes membratim perlustrare, & considerare; ac porro, quid singulæ hæ partes separatæ cum aliis entibus commune habeant, INTELLIGERE, vel quod idem est distinctas rerum ideas & notiones universales consequi possit, quas humanæ mentis potestates & exercitationes *attentionis, reflexionis, & intelligentiæ*, seu intellectus in specie vocabulis designant.

Puf. O.M. I. III. 1. Puf. I. I. 3. Cumb. II. 1. Koel. 49-61. Hein. I. 31. Burl. I. 1. §. 6. & 8. Dar. 28. 29.

Cum hominem abstrahimus, ut obvio utamur exemplo, a plantis, brutis, stautis, & lapidibus, ad eum attendimus; ubi vero singulas hominis partes investigamus, v. c. corpus, animam, varios corporis motus, variasque potentias, reflectimus; tandem, quando investigatione hac instituta, corpus, & animam, aliasque partes a se invicem discernimus, contingit, ut per associationem Idearum, alia etiam corpora animata, & inanimata, & alias animas, brutorum, hominumque nobis repræsentemus; quod si notas istas differentiales corporis, id est, an sit animatum, vel inanimatum, & animæ, an sit bruti, vel hominis abstrahimus; Idææ corporis & animæ nascuntur distinctæ, & universales; sicque *exercemus intellectum* in specie. Hac enim voce alii totam

facultatem cognoscendi superiorem, alii v. c. Puffendorfius, Thomafius, Burlemaquius, ll. cc. etiam inferiorem denotant. Sed v. WOLF. *Pfgeb. Emp.* §. 275.

§. XXIX.

Hobb. II. I. not.
Camb. II. 5.
Thom. I. 1.
33.
Koel. 89-
93. 105.
109. 110.
Burl. I. II.
14.
Dar. 30.
31.

PRæcipue autem in eo excellit animæ humanæ dignitas, quod **INGENIO**, **RATIONE**, atque **JUDICIO** instructa est. Quæ facultates, teste proprio cujusvis sensu, diversimode se se exerunt; & Prima quidem, universalibus rerum notionibus per intellectum formatis, similitudines earum observat; Altera nexum quoque, seu dependentiam unius ab alia, causas, & consecutaria perspicit; Tertia vero, quæ res alteri quasi subjecta sit, vel non sit, intelligit, atque ideas diversas inter se componit. Inde vero perspicuum est, hasce animi vires ad eum omnes scopum contendere, ut rerum inter se repugnantiam sive **FALSITATEM**, & a repugnantia vacuitatem, uno verbo **VERITATEM** deprehendamus.

Equidem aliquando omnes mentis potestates appellantur uno *INGENII* nomine, *CICER. Fin. V. 13.* Inprimis tamen Poetis tribuitur Ingenium, *VELL. PATERC. H. R. I. c. 5. & 7.* nec non Histriionibus, atque Pictoribus propter acute jocoseque dicta, plautinos sales, tropos, colores, gestus, quibus rerum exprimunt similitudines. Quare *SALLUSTIUS* pro negotiis, *qua ingenio geruntur, memoriam rerum gestarum exigit, ut ad similitudinem majorum Virtus accendatur. Jug. C. IV. & PETRONIUS Cocum vocat ingeniosum, qui de bubula piscem, de lardo palumbum, de perna turturem facit, quod rerum similitudinem adsequitur. Satyr. c. 70.* *RATIONIS* notio eadem est veteribus, uti probat locus *CICERONIS*: Homo, ait, *quod rationis est particeps, per quam consequentia cernit, causas rerum videt, earumque progressus, & quasi antecessiones non ignorat, similitudines comparat, rebusque presentibus adjungit, atque annectit futuras. Off. I. 4.* *JUDICIUM* quoque ab ingenio, & memoria distinxit *PLINIUS Ep. VI. II.*

§. XXX.

Puf. O. M. I. III. 8. seq.
Puf. I. I. 7.
8. & 15.
Koel. 78-
80. 110.
111. 113.
123.

Quicumque volet se ipsum, atque alios homines paulisper scrutari, non ibit inficias, se quidem aliquando, cur aliquid a repugnantia vacuum sit, vel non sit, id est veritatum vel falsitatum rationem sufficientem ostendere posse, aliquando non posse. Prioris generis cognitio **CERTA** est, posterioris **INCERTA**. Præterea animadvertet, homines multos, sive ob connatum *maturæ ætatis,*

tis, quæ pubertas, adolescentia, vel majorennitas naturalis dicitur, *Hein. I. 47.*
 dein sanæ mentis, atque institutionis defectum, sive ob superveniens *Burl. I. I.*
 somni, ebrietatis, aliusve morbi impedimentum, sufficiente rationis *§. 9. 11.*
 usu destitui, omnes vero ob humanæ intelligentiæ circumscriptionem *Wolf. 32.*
 innumerarum rerum cognitione carere, & non paucas concipere ideas ab objecto discrepantes, & non paucas concipere ideas ab objecto discrepantes, *Act. 68-75.*
 Certa rei cognitio parit EVIDENTIAM, incerta OPINIONEM, absentia cognitionis dicitur IGNORANTIA, Ideæ vero dissimilitudo cum objecto ERROR. Hæc si cum supra traditis conferantur, liquebit, evidentiam esse mentis perfectionem; opinionem vero, multoque magis ignorantiam & errorem imperfectiones.

Nemo sanus est, & cogitans, cui certa ac evidens non sit propria existentia. Contra quæ de commercii modo inter animam & corpus a Philosophis traduntur, aliud non sunt quam *opiniones*. Quis vero res a nobis ignoratas enarret! ut enim cetera prætermittam omnia, quot sunt, qui corporeæ suæ machinæ partes, & structuram intelligant? Sed & errores in falsis perceptionibus & judiciis oriri quotidie quamplurimos tota mundi docet historia: quoniam, ut ait CICERO: *Cujusvis hominis est errare: addit tamen: Nullius nisi insipientis in errore perseverare. Phil. XII. §. 2.*

§. XXXI.

A Superiore cognoscendi facultate superior quoque appetendi facultas pendet: quippe quæ in eo sita est, ut homo res intelligentiæ, rationis, atque judicii usu, vel vere, vel etiam falso comprehensas appetere valeat, aut averfari. Vocantur hæc potentiæ VOLUNTAS in specie, & NOLUNTAS, Latinis *declinatio*; actus vero voluntatis *volitio* est, & noluntatis *nolitio*, sive appetitus, aut averfatio *rationalis*, latius sumtus. Velle igitur & nolle, cum aliquo rationis usu ita conjunctum est, ut primum sine altero ne cogitari quidem possit.

Etiam ARISTOTELI voluntas est *μετὰ λόγου ὁρμησις*, *Conjunctus cum ratione appetitus*, *I. Rhet. 10.* Nimis arcte vero sumebant Stoici voluntatis vocabulum, eam enim putabant *in solo esse sapiente*: CICERO *Tuse. IV. 6.* Sed ab iis recte recessit WOLFIUS *Pfych. Emp. §. 886.* & definivit appetitum rationalem, *Inclinationem animæ ad objectum pro ratione boni, quod in eo inesse distincte cognoscimus, vel nobis cognoscere videmur.* *I. c. §. 880.*

§. XXXII.

Thom. I. I. 46. seq. Koel. 170-175. 7. 4. Schier. 8. 9. Dav. 33. 35. seq. Ach. 19. 24. seq.

Quemadmodum facultas appetendi generatim, nonnisi boni re-
 præsentatione ad appetitum, & repræsentatione mali ad aver-
 sationem determinatur, (§. 21.) ita & voluntas quoad facultas est,
 nihil per essentiam suam habet, quam ut se inclinare in alterutram
 partem possit; aliquam igitur sufficientem rationem accedere oportet,
 quæ voluntatem ad volendum aut nolendum impellat. Hæc-
 que ratio sufficiens volendi aut nolendi nominatur **MOTIVUM**,
 seu *momentum*. Ex quibus planum est, cur anima ad bonum &
 malum distincte quidem cognitum, sed quod sua nihil censet in-
 teresse, indifferens quiescat (§. 26.) curque boni tantum conveni-
 entis iudicium, volitionis, & iudicium disconvenientis mali, no-
 litionis sint momenta. (§. cit.)

Res hæc tota illustrari potest, si animam *libra*, dein *lanci dextra* fa-
 cultatem appetendi, *lanci sinistra* facultatem averfandi, *ponderibus* vero
 impositis momenta comparemus; uti enim *libra* sine pondere quiescit
 indifferens, & si *geminæ lanci* pondera sint æqualia, anceps stat, &
 in æquilibrio; pondere autem uni *lanci* tantum, vel majore imposito,
 in eam, quæ præponderat, partem deprimitur; idem quoque in ani-
 ma fieri observatur, quæ sine motivis, aut si motiva sint æqualia,
 nec velle potest, nec nolle. v. CICER. *Fin. V. 10. in fin.* Positis
 vero motivis præponderantibus volitionem, aut nolitionem elicere,
 & si unum appetit, ejus contrarium averfari debet. Inde vero ulterius
 colligimus, quænam (α) sint volendi, & nolendi requisita, dein, (β)
 quare *velle*, & *non nolle*, atque adeo *nolle*, & *non velle*, distinguantur.
 v. L. 1. §. 3. *D. trib. Act.* demum (γ) a vero prorsus aberrare THO-
 MASII opinionem docentis: *Intellectui quid bonum videri, quia id voluntas appetit; & sic volitionem cognitione boni esse priorem. Fund. I. c.*
 1. §. 46. seq.

§. XXXIII.

Puf. O.M. IV. 5. Puf. I. I. §. 11. Thom. I. I. §. 83. 90. Koel. 176. Hein. I. 3. Gen. I. 1. 6. Dav. 38. 39

Quoniam hominum sensus non modo, sed etiam ratiocinatio-
 nes atque judicia erroribus sunt obnoxia, (§. 30.) sæpius
 bona vel mala nobis esse opinamur; quæ vere talia non sunt. Ita
 intelligimus tam bona quam mala in **VERA & OPINATA** seu *ap-
 parentia*: momenta vero in *genuina*, quæ veritate, & *spuria*,
 quæ falsa opinione nituntur, recte distribui. Hinc bona opinata
 ad vera mala, & mala opinata ad vera bona pertinere, & porro

ma-

malum a nobis nonnisi sub specie boni appeti, & bonum tantum sub specie mali declinari: denique illas solummodo volitionum, & nolitionum formas proprie rationales esse appellandas, quæ vero rectoque boni malique judicio congruunt. Ach. 20-23.

Vere cecinit PERSIUS

Mille hominum species, & rerum discolor usus,

Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno. Satyr. V. v. 52. seq.

Quot non sunt, qui de perfectione intellectus parum solliciti, & attentionem fugientes *Bonum otium conterunt fœcordia*, quot non contra, qui cibo ac potui indulgentes immodico, integritatem perdunt valetudinis? Anima igitur, ut advertit SIMPLICIUS *ad Epist. Ench. c. 34. p. 184. Supte voluntate, alias verum bonum amplectitur, alias imaginarium; quia nimirum bonum esse arbitratur. Unde illud: Nemo gravis malus.*

§. XXXIV.

UBI rei perfectio, vel imperfectio diversos habent gradus, ibi major quoque, & minor tam boni, quam mali quantitas concipi potest; fac autem minus bonum majoris esse impedimentum, tunc plus imperfectiois rei adferret, quam perfectiois; fieret igitur *comparative malum*. Fac contraria ratione minus malum, quod malum majus excludit, eritque illud *comparative bonum*. Qua de causa mirum non est, animam id, quod ut bonum minus cogitat, aversari tanquam comparative malum, & quod ei malum minus videtur appetere, utpote comparative bonum. Quod si bonum minus arripiat præ majori, aut malum minus præ majori declinet, motiva sectatur spuria, & bono malove impellitur pro parte opinato. Koel. 130-140-151. Dar. §. 40. Ach. 9. 11. 22.

Ita bonæ sunt exercitationes, quibus diversa corporis membra agilitatem consequuntur: at fiunt comparative mala, si ingenii & rationis exercitationem impediunt. Nam *proprie bona dici non possunt, quæ plus incommodi, quam commodi habent. L. 83. D. de V. S.* Contra mercium e navi projectio in mare mala est, sed si navis aliter servari nequeat, fit comparative bona; quo pertinent verba THOMASII *Fund. I. c. 1. §. 87. Bonum totius est verum bonum, bonum partis totum destrucens est verum malum, seu bonum adparens. Accedit CICERO de LL. III. c. 10. Sed est iniqua in omni re accusanda prætermisiss bonis malorum enumeratio - - - Ego fateor in ista potestate (Tribunatus) inesse quiddam mali, sed bonum quod est questum in ea; sine isto malo non habemus.*

§. XXXV.

Cumb. II. 7.
Koel. 649-
651.
Dar. 37.
41.

USu persæpe venit, ut quod semel voluimus, iterum velimus, nec non ut rei alicujus appetitum sensitivum rationalis etiam appetitio subsequatur, & porro hæc novum sumat incrementum: sed fieri quoque solet, ut volitio una, alteri volitioni sit contraria; & ut appetitio sensitiva, appetitioni rationali adversetur: igitur in superiore specie, quum plures appetitiones ad idem tendant obtinendum, si & cætera concurrant omnia, existet perfectio, (§. 14.) at in specie posteriore, quoniam appetitiones ex eodem fundamento non possunt explicari, erumpit imperfectio. Idem ipsum de adversationibus sensitivis, & nolitionibus est dicendum.

Ponas me venæ sectionem, quam bonam ante judicaram, iterum adpetere, & volitiones consentiant. Ponas porro vinum, olim meo gustui gratum, ad digestionem promovendam mihi rursus præscribi, & adpetitio rationalis crescat per sensitivam. Quod si, ut loquitur Phormio apud TERENTIUM, *Nolo, volo: volo, nolo rursus, cedo cape, quod dictum, indictum est. Phorm. Act. V. Sc. 6. v. 56.*, volitiones, & nolitiones dissentiant. Denique quando de se fatetur Medea,

- - - - - *Si possem, sanior essem,*
Sed trahit invitam nova vis, aliudque cupido,
Mens aliud suadet, video meliora, proboque!
Deteriora sequor - - OVID. Met. VII. 19.

appetitus sensitivi, & rationalis eleganter expressit pugnam. Vid. Div. PAULUS *Rom. c. VII. v. 23. & c. VIII.* Ceterum ex his nondum satis patet, quænam sit appetitus, ac adversationis perfectio. Id modo demonstrasse sufficiat, posita volitionum, aut nolitionum contrarietate, perfectionem exulare.

§. XXXVI.

Koel. 193.
Hein. I. §.
25.
Burl. I. 1.
§. 4.
Dar. 55.
& pr. 7.
Wolf. 1.
Feb. 1. 2.
45.

Varias fieri hætenus vidimus in homine mutationes, quæ si in illo ipso rationem habent sufficientem, ACTIONES, si in alio PERPESSIONES appellantur. Item actiones aliæ *externæ* sunt, quæ a motu organorum corporis, aliæ *internæ*, quæ a sola vi animæ, aliæ *mixtæ*, quæ ab anima & corpore simul proveniunt. Quoniam igitur id homini POSSIBILE est generatim, quod nullam in eo ponit repugnantiam, & in specie physice possibile, quod viribus ejusdem haud repugnat, seu cujus existentie præstandæ ejus vires sufficiunt; potentia vero agendi quod physice

pos

possibile, *facultas agendi physica* vocatur; evidens est competere homini etiam qua animali, physicam innumeras actiones agendi facultatem.

Cogitare, attendere, reflectere, sunt actiones *interna*; Spiritum ducere, crescere, sudare, *externa*; edere, bibere, ambulare, librum legere, *mixta*. Ast in forum rapi obtorto collo, gladio transfigi sunt *perpeffiones*. Et quoniam homo bonum verum sub specie mali sæpe averfatur, ac malum verum sub specie boni appetit, utique id ei est physice possibile. v. WOLF. *Ib. N. S. 952. seq.*

§. XXXVII.

EX *possibilis* definitione intelligimus, id esse IMPOSSIBILE, quod non caret repugnantia, & hinc physice seu naturaliter impossibile, quod viribus nostris repugnat, seu ad quod efficiendum vires nostræ non sufficiunt. Cujus contrarium est impossibile, sive quod non potest non esse, id NECESSARIUM nominatur; igitur oppositum 78 physice impossibile est physice necessarium; quod vero nec impossibile est, nec necessarium, sed ita possibile, ut ejus contrarium quoque respectu virium nostrarum fieri possit, illud fortuitum ac in *potestate* nostra positum est, seu *subjective* CONTINGENS. Ex his patet necessarium unico tantum, contingens vero duplici modo posse determinari.

Koel. 37-39. 177. 181. 307. 308. Schier. 11. Dar. Obs. XII. Ach. 46.

Cælum digito tangere homini est physice impossibile, ast mori eidem physice necessarium. Regulas, quibus natura hominis accommodatur, addiscere, non est physice impossibile; nec tamen physice necessarium; qui enim prælectionibus nostris interfunt, experiuntur, posse se huic studio vacare, aut non vacare. Id igitur in cujusvis potestate positum est, ac *subjective contingens*.

§. XXXVIII.

Utrumque tam impossibile, quam necessarium, vel *simpliciter* tale est, vel solum *hypoïetice & cum adjunctione*, si nimirum quid aliud adipisci, aut effugere velimus. Quæ simplex & absoluta est necessitas, iterum vel a propria nostra constitutione trahit originem, vel solum ab alia effectrice causa extra nos existente. Illa necessitas dicitur *interior*, hæc *exterior*, sive coactio physica in spe-

Koel. 182. seq. 189. Schier. 188. Dar. Obs. XII. S. 4. & Obs. LL. §. 1. & 2.

specie. Itaque tam necessitas interior, quam coactio physica contingentiam subjectivam prorsus excludunt, quæ tamen contingentia de impossibilitate vel necessitate hypothetica negari nequit; nisi cum aliqua exceptione.

Necessitatem simplicem describit CICERO, *Cui nulla vi resisti potest, qua neque mutari, neque leniri potest: eamque paulo post sic declarat: Homines mortales necesse est interire sine adjunctione; ut cibo utantur, non necesse est, nisi cum illa exceptione: extra quam si nolint fame perire. de Inv. II. § 7.* Quod si quis morbo correptus, quem apoplexiam vocant, humi cadat, necessitate *interiore* agit; si vero cadat ab altero percussus, necessitatem patitur *exteriorem*, seu coactionem physicam.

§. XXXIX.

Koel. 42.
Dar. 44. &
Obf. XXXII.
§. 3.

Prinzipium generatim definiunt esse id, quod rationem alterius in se continet, (§. 1.) atque ita distribuunt, ut aliud faciant principium *possibilitatis*, aliud *existentiæ*, aliud *cognitionis*. Ex primo quare, & quomodo aliquid sit possibile, ex altero quare aliquid fiat, existatque, ex tertio denique quare quid sit perspicitur. Huic divisioni duas adhuc adjiciunt, ut inprimis omne principium vel sit in eadem ipsa re, in qua illa reperitur, quæ ex principio pendet, *intrinsicum*, vel extra eam rem, *extrinsicum*. Dein vero principium existendi sit vel *efficiens*, vel *removens*, illud, quod rei ipsius est causa, eamque producit, hoc, quod solum tollit impedimentum.

Ita DEUS principium est mundi, tam possibilitatis, vel quod idem est *effendi*, quam causa & principium syntheticum seu metaphysicum existentis, sive realitatis, actualitatis, existendi, *sendi*. Contra a contemplatione hujus universi Creator infinitus agnoscitur; est ergo mundus principium analyticum, vel logicum cognitionis DEI, sive *cognoscendi*. Canis porro est principium *intrinsicum* latratus, Sculptor principium *extrinsicum* statuæ. Tandem sol est principium *efficiens* lucis; qui vero valvas aperit obductas principium *removens*. v. ARIST. *Met. IV. c. 1.*

§. XL.

Puf. I. 19.
Thom. 68.
Koeler. 186.
Schier. 4.
Dar. 44.
§ pr. 7.

Facultas Entis per principium efficiens intrinsicum aliquid agendi sine externa quadam vi, est SPONTANEITAS in sensu lato; illa vero spontaneitas, quæ simul ad actiones physice & subjective contingentes, id est tam ad unum possibile, quam ad alterum

rum ejus contrarium competit, cum ad nullum eorum per essentiam determinatum est, spontaneitas in arctiore significatione, vel etiam NUDUM ARBITRIUM appellatur: quoniam igitur animam prima illa physica facultate agendi pollere ostendimus, (§. 36.) absurdum foret eidem latioris generis spontaneitatem denegare. Act. 16.
29.

Amplio rem hancce spontaneitatis significationem amplexus est cum Aristotele CHR. WOLFIUS, eamque rebus quoque inanimatis tribuit, *Psycb. Emp.* §. 933. Sane ignis sponte moveri dicitur, & VIRGILIUS

*Arboribus, ait, varia est natura creandis,
Namque alia nullis hominum cogentibus ipsa
SPONTE sua veniunt. Georg. II. v. 10. seqq.*

Ideo JCTi fructus sponte natos ab illis distinguunt, qui adhibita Coloni industria producuntur. HUBER. *ad Inst L. II. tit. I. §. 46.*

§. XII.

VERUM & altera spontaneitatis specie, sive arbitrio, cum primis in attentionis, & reflexionis usu animam gaudere, & sua quemvis docet experientia, & facili negotio demonstratur. Si enim attendere ac reflectere, cum id agimus, nobis non esset physice & subjective contingens, sequeretur, ut non attendere, & non reflectere sit physice impossibile; hinc ut attentionis actus vel necessitate interna per animæ essentiam, vel necessitate externa seu coactione physica determinentur. Ast neutrum accidit: non necessitate intestina, siquidem hi actus salva animæ essentia atque natura, augeri, minui, immo & prorsus non inesse possunt: (§. 28.) non coactione physica, quoniam in nobis ipsis fit attentionis & reflexionis exercitatio, & porro hæc in actionum genere continentur. (§. 36.) Quæcunque vero hominis mutatio, cujus ratio sufficiens est in coactione physica, nullam in nobis causam habet, sed in externa tantum vi, (§. 38.) atque adeo non ad actiones, sed ad perpeffiones pertinet. Koel. 206.
Hein. I.
56.
Darr. Obs.
XII.

Ex his adparet: (α) spontaneitatem nobis non actum designare sed potentiam, qua & tunc præditi sumus, cum prorsus nihil ex arbitrio agimus. (β) Deinde non omnia, quæ ab homine sponte fiunt, fieri etiam

D

etiam arbitrarie. Ita homines æque ac plantæ crescunt sua sponte quidem, sed physice necessario; quoniam hæ mutationes absolute & in se fortuitæ, subjective tamen seu respectu virium agentis, & in iisdem circumstantiis contingentes dici nequeunt; contra sedemus, stamus, ambulamus, oculos claudimus, aperimus, sponte & fortuito, quoniam per corporis structuram utrumque fieri potest. Senferant hanc veritatem etiam Epicurei, siquidem ut Atomorum doctrinam cum animæ arbitrio conciliarent, ad seminum declinationem recurrerunt. Sic LUCRETIVS:

*Sed ne mens ipsa necessum
Intestinum habeat cunctis in rebus agendis,
Et devincta quasi cogatur ferre, patique,
Id facit exiguum clinamen principiorum. de N. R. II. 289.*

§. XLII.

*Dar. 42.
43. 45.*

Quemadmodum sine attentione, ac reflexione neque intelligere, neque ratiocinari, neque judicare quisquam potest, (§. 28.) ita & intellectus, rationis, atque iudicii usus ad operationes voluntatis & noluntatis præsto esse debet. (§. 31.) Quoniam igitur anima interne necessitari, aut physice cogi nescia, sponte attendit & reflectit; (§. 41.) consequens est, ut nec intellectus, ratio & iudicium, hinc nec voluntas & declinatio interiori necessitati aut coactioni physicæ subesse possint, sed omnes harum facultatum actiones ad spontaneitatem, atque arbitrium referendæ sint.

• Nulla vi unquam efficies, ut quisquam Xantippen quamdam sædissimam appetat, vel viperam-venenatam, & contra matrem sibi carissimam aversetur. Id confirmat WOLFIUS *Pfyc, Emp.* §. 927. exemplo Th. Campanellæ, qui per quadraginta horas in durissimam quæstionem datus eo adigi non potuit, ut se perduellionis reum confiteretur. Quid, quod tot Martyrum millia omni potius tormentorum genere dilaniari voluerunt, quam Diis immolare? Vere igitur SENECA:

Cogi qui potest, nescit mori. Hercul. fur. v. 425.

§. XLIII.

*Thom. I.
40.
Koel. 206.
Hein. I. 57.*

ID equidem fallere posset incautos, quod sæpe vel ob illatos corpori cruciatus, vel ob mali alterius imminentis trepidationem priori appetitui, appetitus posterior refragetur. Verum inde non aliud

aliud evincitur, quam flexibilem esse, ac mutationi obnoxiam voluntatem, eamque malum minus in se odio habitum, ad effugienda tamen mala majora tanquam comparative bonum sponte sua amplecti; quare appetitionem non coactio physica, sed ipsa voluntas producit propter novum momentum sibi suppeditatum a coactione *secundum quid*, seu cum adjunctione; quæ utique non tollit contingentiam; (§. 38.) quidquam enim semper est in pectore, quod contra pugnare, atque obstare possit.

Dar. Obs.
XII 15.

Fac adolescentem minis, atque verberibus compulsus thema aliquod memoriæ mandare; propterea coactionem physicam non patitur memoria, sed sua adhuc vi agit. Eadem est voluntatis ratio. Nec obstat vulgata regula, *Coacta voluntas, est etiam voluntas*. L. 21. §. 5. D. quod Met. Caus. Non enim ad coactionem physicam, sed ad coactionem secundum quid pertinet. Rem acute exponit EPICURETUS apud Arian. I. 17. *Qui mihi mortis metum obijcit, cogit me, inquit? Profeculo non id, quod obijcitur, sed illud, quod prestare tibi videtur, aliquid istiusmodi committere, quam oppetere mortem. Hic igitur etiam tua te cogit opinio, hoc est voluntas voluntatem.*

§. XLIV.

Postquam in superioribus confectum est, hominem animal esse ratione præditum, & intelligentia (§. 28. 29.) ad varias actiones sponte ac ex arbitrio edendas aptum, (§. 40. 41.) porro ita comparatum, ut nihil nisi sub specie boni, seu quod præsefert perfectionem, & hinc placet, appetat, nihil nisi sub specie mali, seu quod præsefert imperfectionem, adeoque displicet, averteatur (§. 32.): dubium non est, quin homo, quidquid agere, vel non agere sibi in iisdem circumstantiis contingens est, illud quoque in suspensio habere, tum ex omni parte prius perlustrare, ac quid cum eo connexum sit perspicere, deinde quod maxime placet velle, & quod maxime displicet nolle, consequenter unum alteri præferre, id est eligere, possit. Ast facultas mentis proprium arbitrium operationis determinandi, seu ex pluribus possibilibus, quæ sint ad eligendum proposita sponte eligendi id, quod maxime placet, vocatur LIBERTAS, vel *liberum arbitrium*; palam igitur est, libertatem esse humanæ menti attributam.

Wink. I. c.
14. & 15.
Thom. I.
132.
Puf. I. 1. 10.
Koel. 186.
seq.
Hein. I. 53.
Schier. §.
1-3.
Burl. I. I.
§. 3-4.
Dar. 46.
§ 3. Pr. 7.
Ach. 30-
32.

Consentit in definienda libertate D. THOMAS, qui *Part. I. Q. LXXXIII. Art. IV. Liberum arbitrium*, inquit, *nihil aliud est, quam vis electiva*; & *I. 2. Q. 17. Art. I. ad 2. Radix libertatis est voluntas, sed sicut causa est ratio*. Tum *Q. XXIV. de verit. Art. II. Totius libertatis radix est in ratione constituta*. Nec aliter re ipsa WOLFIUS *Pfse. Emp. §. 941. & LOKIUS de Intell. II. c. 21. §. 8.* Atque in eum sensum trahi potest definitio data a Cicerone, quod sit *Potestas vivendi ut velis. Parad. V. I.* Sunt igitur duo requisita libertatis, alterum: *ARBITRIUM*, cui inest *spontaneitas* late sumta & *contingentia subjektiva*; alterum *RATIO* seu *Intelligentia*: ut nimirum in potestate agentis positum sit adhibito usu rationis se se ad agendum determinare. Attendamus ad illos, qui certum eligunt vitæ genus, & ea requisita a se invicem distincta concurrere deprehendemus.

§. XLV.

Koel. 190. 191. 204. Burl. I. II. §. 5 - 11. Ach. 37-40. **N**ec adsertam modo hominis libertatem confringit ineluctabilis illa necessitas, qua tam intellectus res, ut se se exhibent, percipere, (§. 17.) atque evidentiae assentire, quam voluntas in bonum inclinare, & malum respuere, (§. 21.) simulque ab impressionibus pendere coguntur. Quod enim intellectum attinet, est adhuc in hominis potestate ad res evidentes longius attendere, reflectere, animum ab iisdem avertere, aliasque contemplari; res vero obscuras, aut minus evidentes penitus investigare, nova certæ cognitionis argumenta conquirere, aut totam illam considerationem in aliud tempus differre. Inritu vero voluntatis, trahitur ea quidem ad bonum generatim, & a malo generatim declinat, sine ullo arbitrio, bonis autem vel malis singularibus non aliter afficitur, quam ut de iisdem sensum, ac peculiariter *consultandi*, seu in id, quod melius, inquirendi, ac se interim cohibendi, salvam retineat facultatem; qua in re nos unice hominis libertatem collocamus. Nec enim ad eam opus est perfecto, quod ajunt, æquilibrio.

Qui cum HOBBSIO *de Hom. c. XI. THOMASIO Fund. s. 66. 67. 118. 132. & FLEISCHERO Inst. I. N. c. II. N. 112.* Libertatem hominis negant, ii omne hujus nostræ disciplinæ fundamentum subruunt, convelluntque; sed irrito id agunt conatu: voluntatis enim, ad quæ ipsi provocant motiva, ex contingente necessarium haud efficiunt, quoniam nova motiva sibi repræsentandi potestas semper manet. Sic qui æstu sitique ardet ægrotus, etsi suavissimo alias potu percepto, ad eum sumendum statim incitetur; mala tamen postea inde secutura perpendere, porro ab illo abstinere, quin & ejus loco

me-

medicinam gustui ingratiſſimam ebibere poteſt. Libertatem tamen perfecti æquilibrium, ſeu aliquid ſine omni momento voluntatem inclinante, aut ſi motiva ſint prorsus æqualia, eligendi, propterea hic non defendimus; nec enim id ad ſcopum noſtrum neceſſarium eſſe arbitramur.

§. XLVI.

Viam nunc munitivimus ad novas actionum diſiſiones: quum enim aliæ brutis communes ſint, aliæ nobis propriæ, priores actiones **ANIMALES**, ſive *Hominiis*, poſteriores **HUMANÆ** per excellentiam nuncupantur. Actiones animales iterum aut *nude arbitrarias*, aut *neceſſarias*, ſive *vitales*, *phyſicas*, *mere naturales*: Humanas vero, prout hæ vel intellectui, vel voluntati, vel libertati tribuuntur, jam *intellectuales*, jam *voluntarias*, jamque *liberas* adpellant. Hiſce adjungunt *mixtas*, quarum non quidem quoad eſſe, *materiale*, ſed quoad exiſtendi modum, *formale*, parens eſt libertas. Et ita comprehendendi poteſt, quomodo actiones humanæ ab intellectu, voluntate & libertate veluti a ſuis principiis ac fontibus promanent.

Puf. O. M. V. §. 1. ſeq. Puf. I. I. §. 2. & 16. Thom. I. II. 109 - 111. Hein. I. 28-32. Burl. I. I. 4. II. 12. Dar. 55. 56. 187. Schier. §. 10. 13. Ach. 34. 35. 41.

Inde autem conſequitur: I. Ut actio *humana*, *libera*, & *voluntaria* non ſint vocabula prorsus ſynonyma, quamvis, cum in noſtro ſignificatu ſemper hæ actiones inter ſe ſint copulatæ, promiſcue ſumi poſſint. II. Ut ſi voluntatem ſtriſte accipias cum Stoicis, (§. 31. *Sch.*) omnes actiones voluntariæ ſint quidem liberæ, aſt non viciffim; puta cum quis per facultatem appetitivam inferiorem amplectitur, quod per ſuperiorem appetere erat in ejus poteſtate poſitum, actio enim tunc eſſet libera, ſed eo ſenſu involuntaria. v. **BAUM.** *Met.* §. 721. III. Ut ad liberas actiones etiam pertineant illæ, quæ etſi tales non ſint in ſe, ſunt tamen in ſua cauſa, veluti, cum ſomnians quid agis, quod ipſe vigilans libere determinaveras. IV. Ut perperam **THOMASIVS** intellectum faciat potentiam mere paſſivam, & hinc eum neget eſſe actionis humanæ principium, *Fund. I. c. II. §. 11.* Rectius hanc in rem **SIMPLICIVS** ad *Epiſt. Ench. c. 1. p. 8.* Priusquam appetas rem deſideratam, & amplectaris, aut eam declines, qua eſt rei deſiderata contraria, vel averſeris, animo propendeas, aut abhorreas oportet.

§. XLVII.

Si actio voluntaria ab ingenti motivorum exſuperantiâ proficiſcitur, eſt etiam **ULTRONEA**, *lubens*, *plane voluntaria*; ſi vero

Puf. O. M. I. IV. §. 9. ſeq.

Puf. I. I. 16. modicum fit caussæ impellentis superpondium; multaque & magna
Thom. I. II. simul adsint, quæ ad contrarium ejus, quod agitur, stimulare vi-
 104. 106. deantur, actio dicitur INVITA, vel *secundum quid coacta*, aut
 112- 115. *mixta*. Coguntur autem actiones vel suamet agentis voluntate, vel
Koel. 491. ab alia externa causa, & jam blanditiis, jam minis extorquentur:
 578. *seq.* quam ultimam formam actio *invita per violentiam secundum quid*
Hein I. 58. *enunciat*. Ab hac differt *invita per errorem* aut ignorantiam, quam
seq. quis non nisi errans, aut rei alicujus ignarus suscepisset. Omnes
Burl. I. II. autem hæ actiones quatenus per libertatem agentis poterant deter-
 12. *minari*, eatenus ad liberas spectant.
Schier. 14.
 17.
Dar. 163.
 165.
Wolf 4. 5.

Mercator *lubens* revertitur in portum, ast metu naufragii res suas jactat
invitus: Sulla *invitus* traditur accepisse *beneficium*, SALLUST. *Jug.* c. 101.
 Lucretia vero stuprum passa est *invita* ob minas; LIVIUS I. 57.
 Qui venenum pro vino bibit, dein Puer, furiosus, inviti sunt ob
 ignorantiam. L. 5. D. *Præd. Urb.* Atque hoc sensu CICERO, *Soli*
 inquit, *sapienti hoc contingit, ut nihil faciat invitus nihil coactus*. *Parad.* V.
 c. 2. cf. *Ep. fam.* IV. 7. Utramque inviti significationem adhibuit
 ARISTOTELES *Nic.* III. 1. *Videntur, ait, invita ea esse, qua aut vi,*
aut ignoratione efficiuntur. Mirus est Doctorum dissensus in figenda ha-
 rum vocum potestate: sic WOLFIO II. cc. actio *coacta* est mutatio
 per vim externam, in qua quis se habet per modum instrumenti: nos
 eam vocavimus *passionem*. Idem *voluntariam* nominat, quæ nobis ultro-
 nea est ac *lubens*; *invitam* vero non facit nisi per vim ac metum; quo
 in significato *invitæ* sunt quidem liberæ sed involuntariæ. Sed &
 THOMASIVS atque HEINECCIUS I. I. c. c. *invitas* negant esse
 voluntarias, easque definiunt, *qua a mente se ipsam determinante non pro-*
veniunt, atque iis opponunt *spontaneas*. Contra BURLEMAQUIUS,
 l. c. *mixtam*, sive *coactam secundum quid*, & *invitam* dicit esse volunta-
 riam, sed non liberam, ut alios multos prætereamus.

§. XLVIII.

Burl. I. III. **Q**uicumque libere agit, is se ad agendum determinat, & deter-
 3. minationi convenienter operatur. (§. 44.) Habet igitur
Dar. 44. tam DETERMINATIONIS, quam EXECUTIONIS libertatem.
Wolf. 2. Quum vero unum atque alterum prætermittere in ejusdem positum
Aeb. 44. simul esset potestate, (§. 45.) consequens est, ut & libertate gau-
 deat, quam vocant CONTRADICTIONIS. Deinde ut possibiles
 quoque sint liberæ ab agendo CESSATIONES, seu actiones li-
 be-

beræ privativæ, facta omiſſionis, non facta, quibus actiones poſitivæ, factum commiſſionis, facta ſimpliciter opponuntur. Etſi aliquando ſub facto ſimpliciter, etiam non factum continetur.

Qui ad prælectiones accedit, is primum ad id ſe determinat, dein actu exequitur, & committendo agit. Cui vero ignis incumbit cura, ſi ad fornacem obdormiat, ille omittendo agit. v. L. 27. §. 9. D. ad L. aq. Atque hæc ceſſatio inter actiones liberæ privativas recenſetur. Ceterum dantur quoque actiones poſitivæ non liberæ, v. c. circulatio ſanguinis, uti & non liberæ ceſſationes; veluti ſi ſtomachus cibos non digerat ex ſtructuræ internæ defectu. Sunt, qui & libertatem *Contrarietatis* requirunt, ut nimirum quis poſſit idem appetere, & averſari: ſed ea ſemper non eſt neceſſaria, ſæpiſſime abſurda. Ita vir ſapiens plura appetit, quæ potuiſſet etiam non appetere, aſt ea non potuiſſet averſari.

§. XLIX.

QUAMquam præclaræ ſint, quas hucusque tetigimus, hominum *Cocce. Prolog. §. 6. & 7. Puf. O.M. II. III. 14. Puf. I. III. 3. Hobb. I. 2. Burl. I.IV. 7. & II.IV. 11. 14.* dotes; ita tamen naſcitur omnes infirmi, atque imbecilles, ut ſine aliorum hominum cura & auxilio paullo poſt vitam vix acceptam deponere, aut longius fors toleratam ſoli miſerrime ducere cogereſur. Hinc inſitus cuique communitatis cum his, qui ſui ſunt generis, ſeu SOCIALITER vivendi appetitus, quem facultas SERMONIS, id eſt *cogitata ſua ſonis articulatis aliisve ſignis clare & diſtincte maniſteſtandi*, maxime adjuvat, ingenerata vero de gravibus præſertim aliorum malis commiſeratio, variæque ſingulorum capacitates ſummopere confirmant. Itaque nemo eſt, niſi plane demens, qui hominem alicujus ſocialitatis colendæ gratia factum eſſe non agnoſcat.

Veterum teſtimonia de natura hominis ſociali Grotius Pufendorſius, horumque Commentatores larga manu collegerunt. Et quamvis HOBBSIUS de Civ. I. §. 2. *Hominem eſſe animal natum ad ſocietatem falſum pronuntiet*: ſermo tamen eidem eſt de magnis Societatibus, de quibus jam non agimus. Addit enim: *in not. l. c. Infantes ad vivendum, adulti ad bene vivendum aliorum ope indigent; itaque homines alterum alterius congreſſum natura cogente appetere non nego.* De ſermone veriſſime dixit CICERO: *Rerum Domina eloquendi vis primum eſſicit, ut ea, quæ ignoramus diſcere, & ea, quæ ſcimus alios docere poſſimus.* Deinde hac cohortamur, hoc perſuademus, hæc conſolamur afflictos, hæc a vita immani & fera ſegregavit. De N. D. II. §9.

§. L.

§. L.

Dar. 2. 9. **E**T summatim quidem hæc erant de corpore animoque hominis
Pr. 12. 11. 18. & dicenda, ut quænam esset illius *Natura* intelligi posset. Venit
Koel. 242- igitur hoc nomine aut sola *animalis rationalis notio*; aut *essentia*
251. 254- ejusdem *existens*; aut potissimum *vis corporis* per variam partium
267. structuram determinata, & *vis animæ* res tam sensibiles, quam in-
Asb. 61. sensibiles sibi repræsentandi, ac sponte agendi, harmonice inter se
 unitæ, quæ quatenus etiam in brutis inveniuntur, *naturam anima-*
lem, quatenus vero hominem a belluis differre faciunt, *naturam*
rationalem constituunt. Et cum *naturale* sit, quod rationem habet
 sufficientem in rei alicujus natura, (§. 10.) quid homini sit natu-
 rale, ex dictis facile colligitur.

Ita varii corporis motus, sensationes, imaginationes, fictiones, appe-
 titus, aversiones, stimuli, arbitrium, homini ut animali, naturales
 sunt: aut intelligere, ratiocinari, judicare, velle, nolle, libere agere,
 loqui, vivere socialiter, homini naturale est, ac proprium. Et utrum-
 que quidem quoad facultatem absolute, quod exercitium hypotheti-
 ce. *Nostra omnis vis*, ait SALLUSTIUS, *in animo & corpore sita est.*
Animi Imperio, corporis servitio magis utimur. *Alterum nobis cum Diis, al-*
terum cum belluis commune est. *Cat. I.*

§. LI.

Wink. I. 13. **E**T si autem eadem omnibus hominibus obtigerint facultates, va-
Puf. O.M. rius tamen est in quovis subjecto illarum gradus, exercitatio,
I. IV. 5-7. ac vigor, variaque inter se proportio, vel in cognoscendo, quæ
Puf. I. I. **INGENIUM** est latius sumtum, vel in appetendo, quæ singulô-
12 - 14. rum **INDOLES** dicitur. Pendet vero & igenium, & indoles tam
Cumb. II. ab habitu agendi ex determinatione præterita acquisito, sive **CON-**
§. 2. **SUETUDINE**, quam a dissimili partium corporis dispositione,
Thom. I. I. nec non sanguinis & humorum mixtura, hoc est **TEMPERA-**
127. seq. **MENTO**, quod ipsum a seminis, ætatis, climatis, victus, valetu-
Hein. I. dinis, institutionis, exemplorum, studiorumque varietate scaturit.
53 - 55. Quum vero natura inde dicta sit, quod nasci aliquid faciat, (§. 1.)
Burl. I. II. consuetudo autem & temperatura hominem ad actiones ejusdem
35. generis edendas proclivem reddant, aperta est causa, ob quam

pas-

passim pro consuetudine aut temperamento, immo & pro generatione, ac nativitate designanda, naturæ vocem usurpent.

Naturam pro ingenio, aut indole promiscue accipi passim videas. Eum sensum exprimunt illa SALLUSTII loca: *In magna copia rerum aliud alii natura iter offendit.* Catil. II. *Gallorum gens natura bellicosa.* Catil. XLI. *Cebegus vir natura ferox, & vehemens.* Catil. XLIV. Ita & Macedoni Sceleris causas natura administrabat. L. I. D. ad St. Maced. v. SENECA. *de tranquill. an.* Consuetudine vero Alteram naturam efficit, qua impulsus multa faciunt, vidit CICERO V. *Fin.* 25. & SALLUSTIUS *Jug.* 87. Bene facere, ait, ex consuetudine in naturam vertit. Temperamenta ad triplex genus Cholericum, Melancholicum, & Sanguineum revocari solent. v. *Job:* I. Ep. II. v. 16. ex quibus diversæ habilitates, & propensiones oriuntur etiam in integris nationibus, LIVIUS XLV. c. 23.. Id movit CICERONEM, *ut duabus quasi nos, diceret, a natura indutos esse personis, quarum una est communis, ex eo quod omnes participes sumus rationis - - altera autem, qua proprie singulis est tributa: & innumerabiles alias esse dissimilitudines natura.* Off. I. 30. Denique naturam pro nativitate dixit APOSTOLUS: *Eramus & nos natura filii ira.* ad Eph. II.

§. LII.

MAGNUM quidem est, uti affectuum, ira & temperamenti ac consuetudinis robor, eoque minore utimur arbitrii & intelligentiæ gradu, quo diuturnior est habitus, ac quo pertinacior propensio. Nihilominus id omnino tenendum, hujusmodi proclivitates non obstare, ne agens, cui involuntarius non obvenit furor aut dementia, sed salvus adhuc est aliquis rationis usus, sufficiente semper gaudeat libertate. Poterat is enim principiis resistere, dein melius expendere agendi momenta, & notiones rei confusas in distinctas commutare. Quid quod inclinationes bonæ ignavia & incuria sæpius abolentur, cur non & malas studio ac labore cohibere, atque extirpare licebit?

Grot. II. XX. 31.
Puf. I. c.
Hein. I. c.
Burl. I. II. 16.

Etiam JCTI Romani affectum v. c. *Calorem iracundia* iudicium minuerem, L. 48. D. de R. J. integram tamen relinquere libertatem agnoverant. L. 16. §. 2. D. de pæn. Propensiones temperamenti penitus non eradicantur, quoniam uti HORATIO visum est,

Naturam expelles furca, tamen usque recurret. I. Ep. 10. v. 24.

Contineri tamen possunt, ut IDEM fatetur:

Nemo, ait, tam ferus est, ut non miscere possit,

Si modo cultura patientem prabeat aurem. I. Ep. I. v. 39.

E

Hoc

Hoc plurimi suo docuerunt exemplo, inter quos Stispo apud CICE-
RONEM: *Eum, enim, scribunt ebriosum & mulierosum fuisse: sed vitio-
sam naturam ab eo sic edomitam & compressam esse doctrina, ut nemo unquam
vinolentum illum, nemo in eo libidinis vestigium viderit. de Fat. V.*

§. LIII.

Oldendorp.
c. II.

Hobbes. I.

A. 6. II. I.

Grot. W.

I. 5.

Puf. I. III.

§. 1. 4 - 6.

Thom. I. I.

102 - 117.

III. 38. 42.

Koel. 225.

Auct. Dub.

II. 14. 17.

Bwyl. I. I. 2.

Dar. 11.

Pr. & Obs. I.

Schw. I. 2.

AMbiguum esse naturæ vocabulum, atque adeo multiplicem ejus
significationem in ea, quam tradere volumus disciplina, de-
terminari debuisse, satis ut arbitrator ostensum est. Sed & illud ex
prioribus conficitur, immane quantum a scopo suo eos aberrasse
Doctores, qui in hominis naturam inquisituri, vel ingenitos ran-
tum eidem stimulos considerarunt, prætermissa, quæ *prima naturæ*
humanæ propria constituit, ratione, vel cum hac proclivitates aut
ab educatione, aut corporis habitudine, aut continua ejusdem æctus
repetitione contractas commiscuerunt. Itaque mirum non est po-
sitis falsis fundamentis, falsas quoque conclusiones respondisse.

Hominis regulas ex ejusdem natura derivandas fere omnes quidem
pronuntiant. Ast naturæ notionem adeo implicarunt interpretes, ut
AUCTOR *Dubiorum Jur. Nat. C. II. §. 14. Nihil putet sibi obscurius, ni-
hil difficilius esse, quam naturam definire. cf. & CICER. Inv. I. 24.* Et
sane HOBBIUS *de Civ. C. I. §. 4. seq. eumque imitatus PUFEN-
DORFIUS de Off. H. & C. I. c. 3. §. 4. seqq. cupiditatem in alios sæ-
viendi, ac necessitatem maximas excitandi discordias, sive ob ingenio-
rum contentionem, sive ob ejusdem rei appetitum, parataque nocen-
di media, perperam referunt ad hominis essentiam atque naturam, si-
quidem hujusmodi inclinationes ab extrinsecis tantum oriuntur causis,
(§. 51) atque ipse Hobbesius hominem *natura cogente societatem ap-
petere alibi docet, (§. 49. Sch.)* Pufendorfius vero eum ad alterius
adjutorium idoneum esse & necessarium, fatetur l. c. §. 3. Cur autem
naturales vim repellendi stimulos ita contaminant? cur corruptos mul-
torum habitus communem faciunt naturam? cur denique bonas omnium
propensiones dissimulare affectant? Sint *quot. capitum vivunt totidem su-
diorum millia*, HORAT. II. Sat. I. v. 27. propterea discordias nasci haud
neceffe est, siquidem varii quoque in instrumento musico soni harmo-
niam efficiunt, tantumque abest, ut diversitas hæc sit damnosa, cum
contra eximius sit ejus diversitatis usus. In pejus adhuc ruit THO-
MASIUS, quum ex variis hisce inclinationibus homines singulos *spe-
cie differre* diversamque omnium esse naturam arguit, *Fund. I. c. 1. §.*
117. Bonum amplecti, a malo declinare cuique æqualiter ingenera-
tum, (§. 32.) quod si rei particularis appetitio vel fuga aliam homi-
nis*

nis speciem faciat, atque naturam, nemo erit, qui sæpius a se ipso non differat specie, & plurimas non habeat naturas; quoniam haud raro contingit, ut id, ad quod antea accessimus, postea aversemur.

§. LIV.

QUONIAM STATUS est *Complexus determinationum*, seu prædicatorum, quæ de re quadam ut existentes enuntiari possunt, hæc vero vel proveniunt a natura, vel ab alia quadam causa, status quoque in **NATURALEM** & **ADVENTITIUM**, naturalis porro in *absolutum*, & *hypotheticum*, deinde in *essentialem*, & *non essentialem*, seu *naturalem in specie* dispescitur. (§. 10.) Præterea quædam determinations sine relatione ad alia cognosci possunt, quædam non possunt, ex illis status *internus*, ex his status *externus* confurgit. Itaque quid corporis, animæ, ac hominis status, quæ primæ ejus sint divisiones, haud difficulter elicitur.

Puf. O.M. II. II. I. Puf. II. II. 1. seq. Koel. 882. Hein. II. I. 2. Burl. I. IV. 1. Sebiez. 320. Dar. 2 & 3. Pr. Cocc. 106. Wolf. 8.

Nihil est existens, quod aliquem non habeat *Statum*, cui ideo opponitur *Interitus*. CICER. *Fin. III. 5.* Status **WOLFIO** *l. c.* est *Cocxi- stentia mutabilium cum iisdem fixis*, **KOELERO** & **HEINECCIO** *II. cc. Limitationes rei ratione determinata*, **PUFENDORFIO** de *O. H. & C. L. II. C. I. §. 2. Conditio, in qua homines constituti intelliguntur ad certum genus actionum obeundum*; sed non sat late patent hæc definitiones, primæ enim duæ ad res tantum creatas, tertiæ vero ad solum hominem ut libertate utentem pertinent. Datas status divisiones hæc interim exempla declarent: hominem ratiocinari & videre posse id eadem naturale, utrumque mere tale, *originarium, innatum, primigenium*, quum nullum ad id factum requiratur; ast prius absolutum est & *essentiale*, posterius vero, ut nos quidem concipimus, *naturale in specie*, constat enim homo oculis licet effossis, non vero sublata ratiocinandi facultate. Ast ipsa ratiocinia indigent factio, sunt ergo naturalia *hypothetica*. Fac porro homini manus, pedesque amputari, id illi erit *adventitium, præternaturale, adscititium, superveniens*. Denique sanitas, memoria, sunt hominis determinationes *interna*, divitiæ vero vel paupertas *externa*.

§. LV.

SED illæ determinationes nobis potissimum considerandæ sunt, quæ ad hominum **MORES**, seu actiones liberas ad certum quemdam modum exactas, referuntur, **MORALES** propterea appellatæ;

Gros. I.III. 24. II XI. §. n. 2. Puf. I. c.

O. M. I. harum enim complexus constituit *statum* hominis *moralem*; in quo
 V. 1. expendendo sequentes doctrinae unice versantur. Debet autem hic
 Hein. 1. c. status bifariam reputari, aut solum ut ANTECEDENS, sive in
 Schier. 321. actu primo, quatenus homo est natura sua ad actiones liberas eden
 Dar. 8. 9. das habilis, aut vero ut CONSEQUENS simul & in actu secundo,
 Pr. cum nimirum ex actionibus liberis jam præteritis est ortus. Dein
 Achen. 63-
 67. 76. 77. antecedens est etiam *perfectus*, si ætas sit matura atque sana mens,
 Burl. I. II. vel tantum *imperfectus*, quoties alterutrum subest impedimentum.
 12. fin. Opponitur statui morali status *physicus*, seu *animalis*, ex determi-
 nationibus a libertate nullo modo pendentibus constans. Atque
 ex hoc fundamento *Homo moralis* definiri, & ab homine physico
 discerni potest.

In dando morum notione secuti sumus CICERONEM, qui de *Off.*
 II. 20. *In hominibus juvandis, aut mores spectari, aut fortunam, dein pro*
Sull. c. 20. Quod quisque voluerit ex moribus ejus esse ponderandum, scribit.
 Vid. & L. 43. §. 4. *D. de Edil. Edict. L. 46. §. Fin. D. de V. S.* Sed
 & vox *moralis* Ciceroni debetur; quum enim ea pars Philosophiæ,
 quæ pertinet ad mores, *de moribus* adpellari solet, *Decere se*, ait, *au-*
gentem linguam latinam nominare MORALEM, de Est. Init. Morem esse,
 vel fæminam, puerum, vel adultum, status est *physicus*; aut morum
 doctrinæ potius operam dare, quam medicinæ, quum utrumque fieri
 possit, est status *moralis*. Igitur mente capti, dementes, ceterique om-
 nes, qui a nativitate rationis usu carent, dein qui immaturæ sunt æta-
 tis, quæ *infantia, impubertas, pueritia, vel minoræ ætatis naturalis* dici so-
 let, non gaudent statu morali ex propriis actionibus *consequente* sive in
 actu secundo, nec *antecedente perfecto*; gaudent tamen in actu primo,
 sive *antecedente imperfecto*; quod si alicujus intellectus impedimento la-
 bore adventitio, (§. 30.) status ejusdem morali ex præcedentibus
 actionibus liberis est æstimandus. (§. 46. *Sch. 3.*) Ceterum quo anno
 ætas sit matura, ob diversitatem educationis ac temperaturæ (§. 51.)
 ex principiis universalibus nequit certo definiri, sed ut observat GRO-
 TIUS J. B. & P. II. XI. §. 5. n. 2. *Ex quotidianis actibus, aut etiam*
ex eo, quod communiter in quaque regione accidit, desumendum est. Ex his
 quoque entia moralia, de quibus Pufendorfius O. M. L. I. C. 1. ob-
 scure nimis disseruit, declaranda sunt.

Ç A P U T II.

DE

OBLIGATIONE, LEGE, ET JURE

N A T U R A L I,

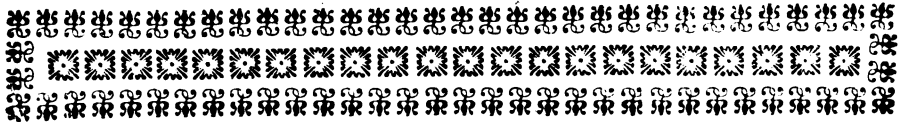
GENERATIM, AC SINGILLATIM.

<p>LVI. Per Examē animæ hu-
manæ ad cognitionem
aliorum Dei attributorum per-
venitur.</p> <p>LVII. Finis quid & quotuplex;
quid medium.</p> <p>LVIII. Quæcunque a Deo creata
sunt suos habent fines.</p> <p>LIX. Qui omnes ad manifestan-
das Dei perfectiones referun-
tur.</p> <p>LX. Actis, quæ cum fine hoc con-
sentit bona, quæ ab eo dissen-
tit mala est.</p> <p>LXI. Et quidem naturaliter at-
que interne.</p> <p>LXII. Et jam physice tantum, jam
moraliter, jamque utroque
modo.</p> <p>LXIII. Dantur actiones indiffe-
rentes spectata sola earum
notione.</p> | <p>LXIV. Non vero cum suis ad-
junctis considerata.</p> <p>LXV. Nisi quatenus æqualem ha-
bere videntur bonitatem.</p> <p>LXVI. Nec plus evincunt adver-
sariorum argumenta.</p> <p>LXVII. Quid sit obligare in sen-
su grammatico.</p> <p>LXVIII. Quid obligatio physica
activa, & passiva; quid Re-
gula.</p> <p>LXIX. Quæ obligationis physicæ,
& Regulæ, legisque sit es-
sentia.</p> <p>LXX. Obligatio & Lex animalis
definitur.</p> <p>LXXI. Tum obligatio & Lex
moralis.</p> <p>LXXII. Quodnam hujus subjectum
sit & objectum.</p> <p>LXXIII. Cur promulgatio pertineat
ad Legis moralis essentiam.</p> |
|---|--|

LXXIV.

- LXXIV. Quæ sint legis partes, quid præmium, & pœna.
- LXXV. Consilium definitur, ejusque a lege differentia.
- LXXVI. Primæ obligationis & legis Divisiones ;
- LXXVII. Nec non Robur atque mensura.
- LXXVIII. De legibus permissivis.
- LXXIX. Qui legum scopus.
- LXXX. Quando legi quis dicatur obtemperare,
- LXXXI. Vel eam violare.
- LXXXII. Actiones rectæ sunt vel minus rectæ,
- LXXXIII. Licitæ vel illicitæ, moraliter possibiles, vel impossibiles.
- LXXXIV. Variæ Juris acceptiones declarantur,
- LXXXV. Quo sensu Juri respondeat obligatio.
- LXXXVI. Officii definitio & divisio.
- LXXXVII. Quomodo ab obligatione & lege liberemur.
- LXXXVIII. De legum collisione.
- LXXXIX. Obligatio & lex in divinam abit & humanam, in naturalem & positivam.
- XC. Argumenta ad probandam legis naturalis existentiam haud satis idonea.
- XCI. Necessitas alicujus divinæ legis firmiter demonstratur.
- XCII. Et quidem naturalis non modo mechanicæ & animalis,
- XCIII. Sed etiam moralis.
- XCIV. Cui maximum accedit robur à divinis attributis.
- XCV. Dubia adversus datas obligationis & legis definitiones,
- XCVI. Resolvuntur.
- XCVII. Atque aliæ quædam difficultates refutantur.

§. LVI.

IS est, quem priore Capite consideravimus, animæ humanæ status, ut bruta quidem cæterasque res creatas omnes vi rationis tantum cognitæ perfectione sua antecellat; plurimum tamen a situ corporis, atque organorum constitutione pendeat, mutabilis porro, finitus, atque contingens sit, ac consequenter ab Entis infiniti, necessarii & independentis natura plane diversus. Contra quum Ens infinitum omnia actu possideat, quæ ipsi inesse possunt, id facile animo concipitur, DEO summam quoque mentem, distinctissimam rationem & intelligentiam, voluntatem liberrimam, & perfectissimam, deinde *Omnipotentiam, Omniscientiam, omnimodam Bonitatem*, cunctas denique perfectiones esse tribuendas; quemadmodum Theologiæ naturalis Scriptores uberius demonstrant.

Wink. I. 1. P. 22. Hobb. XV. 14. Puf. I. IV. §. 5. Cumb. I. 10. Koel. §. 292 - 295. & 813. seq. Hein. I. 127. Burl. II. c. 1. §. 5. & 6. Cocc. §. 25.

Stulta omnino est Stoicorum, & Pythagoreorum persuasio: animas humanas esse particulas ex divinitate decerptas, seu, ut ait CICERO, *Ex universa mente divina delibatas.* de Senecæ. C. 21. Est enim DEUS Ens simplicissimum & in partes resolveri nescium. Qui vero DEUM, seu primam rerum omnium causam existere fateretur quidem, sed mentem atque intelligentiam Eidem denegaret; non modo Entis infiniti tolleretur notionem, sed etiam ab inanima, cæca, nec cogitante natura, naturas intelligentes ac cogitantes procreatas esse statueret; quod non minus requærat, quam nihil rei alicujus esse efficientem causam. v. LOCK, de intell. L. IV. c. 10. §. 10.

§. LVII.

FINIS est id, propter quod causa efficiens & intelligens aliquid agit, ut ipsum sit vel fiat; quod vero rationem continet, cur finis actum consequatur, MEDIA dici solent. Quare, qui finem vult, is etiam media, sine quibus ad finem pervenire nequit, velle debet. Si fines ita inter se connectantur, ut unus alterius existentiam producat, finium adest ordo & series, sive subordinatio; & tunc finis, qui primo attingitur REMOTUS, is, cujus assequendi

Koel. §. 510 - 512. Dav. §. 182.

caussa cæteri omnes petiti sunt, ULTIMUS, sive *summus*, qui autem his interjectus est, INTERMEDIUS adpellatur. Idem igitur potest sub diverso respectu, & MEDII, & finis vicem obtinere.

Qui mola frumentum terit, pro fine farinam habet, sed hæc medium est coquendi panis, quo nos alimus ad vitam sustentandam; itaque farina finis est *remotus*, panis, & alimentum fines *intermedii*, vitæ vero sustentatio finis *secundum quid*, seu in data ferie *ultimus*; cujus respectu priores fines sunt *remedia*. Cum autem CICERO finem definit, *Id, quo omnia, quæ recte fierent, referrentur, neque id ipsum usquam referretur*, *Fin. II. 2.* loquitur de fine bono, atque in quavis ferie, seu *simpliciter ultimo*.

§. LVIII.

Lehman ad Puf. c. IV. §. 2. p. 152. Koel. §. 789. Dar. §. 229. Holm. §. 48. sch. **Q**uandoquidem DEUS mundi de se fortuiti (§. 5.) causa est summe intelligens atque liberrima, (§. 56.) fieri non poterat, ut hoc universum sine infiniti Entis voluntate ac intelligentia ad existendum perveniret. Ex quo consequitur, ut tam mundi, hominumque adeo existentia, quam illa omnia, quæ cum essentia & natura rerum sunt connexa, hinc & usus facultatum animæ & organorum corporis inter fines ab Auctore naturæ spectatos pertineant. Et sane sapientia, hoc est *Scientia eligendi media ad finem bonum obtinendum*, quemadmodum Enti perfectissimo competit in gradu absolute summo, ita ab eximio totius orbis, immo & unius hominis partium, virium, structuræque ordine manifestissime colligitur. Ast ineffabili huic Sapientiæ utique repugnaret, rem quamdam frustra facere, sive illam non ut aliquem vel remotissimum finem intueri.

Nemo non intelligit oculos ad videndum, aures ad audiendum, nares ad olfaciendum, linguam ad loquendum, pedes ad ambulandum fuisse factos. Soli Epicurei ne Dei providentiam admittere cogentur, id negarunt, quam in rem LUCRETIVS *Res. nat. IV. 838. sqq.*

omnia denique membra

Ante fuerit, ut opinor, eorum quam foret usus,

Haud igitur potuere utendi crescere causa.

Enimvero, licet membra nobis prius data sint, quam illis uteremur, illa tamen ad usum a se præcognitum naturæ auctor destinavit. Non igitur membris casu genitis oblati usus arreptus est. Finis in executione ultimus, primus in intentione semper manet. Perbelle CICERO. *Quis hunc hominem dixerit, qui cum tam certos cæli motus,*

tus, tam ratos astrorum ordines, tamque omnia inter se connexa & apta viderit, neget in his ullam inesse rationem, eaque casu fieri dicat, qua quanto consilio gerantur; nullo consilio assequi possumus. N. D. II. 38.

§. LIX.

Quodsi in finem ultimum creationis hujus universi amplius inquiratur, omnes hoc concedant necesse est, illum in divinarum perfectionum manifestatione, ex qua gloria DEI arcessitur, esse positum. Præterquam quod enim mundus medium est, vi cujus DEI existentia, æternitas, infinitio, aliæque perfectiones manifestantur, (§. 3.) ac proin DEUS unius existentiam decernens alterius quoque existentiam non simul decernere non potuit; est etiam hic finis divinæ bonitati, ac sapientiæ convenientissimus, neque aliquis alius summo tanti operis artifice, sibi que sufficientissimo dignior excogitari ultra potest. Nullus igitur invenietur finis intermedius, qui non ad hunc extremum scopum referatur.

Lehman. l. c.
Koeler. §. 815 - 817.
Burl. II. II. 3.
Hollm. l. c.
Achen. §. 183.

Hunc ipsum, quem ex solius rationis fonte protulimus, mundi finem, Sacrarum quoque Literarum auctoritas condocet: *Invisibilia enim ipsius a Creatura mundi per ea, que facta sunt, conspiciuntur, sempiterna quoque ejus virtus & divinitas. Rom. I. 20. & ibi: Univerſa propter ſemet ipſum operatus eſt Dominus, Prov. XVI. 4.* Quid! quod naturæ instinctus, quibus homines ad dilectionem sui, durationem ac curiositatem inclinantur, (§. 22.) non aliud quam Ens optimum, æternum, omniscium atque infinitum faturare potens est. v. *Pſalm. XVI. 15.* Vere igitur hoc sensu scripsit CICERO, *In expletione natura summi boni finem consistere. Fin. V. 14.* quemadmodum id infra magis patebit.

§. LX.

Nulla prorsus fingi actio potest, ex cujus notione vel simpliciter, vel cum loci, temporis, modique adjunctis considerata, non aliqua mutatio, & nova proinde cum in agentis, tum in mundi systemate determinatio, veluti effectus a causa, necessario consequatur. (§. 36.) Hujusmodi successio, effectus, seu consecutivum, aut cum natura & scopo hominis essentiali, & hinc cum sapientissimi naturæ Auctoris finibus consentit, aut non consentit: priore ratione

Koel. §. 194. sq. & 202 - 204.
Hein. I §. 1.
Dar. §. 14.
& 57 - 59.
& Obser. XIII. §. 1-7.

Schiers. §. hominis status efficitur perfectior, posteriore vero imperfectior.
 161.
Achen. §. (§. 14.) Quum autem bonum dixerimus, quod cum perfectione
 54. connectitur, malum, quo posito, adest imperfectio (§. 15.) consequens est, ut quaecunque ab homine suscipitur actio, omnisque ab hac pendens consecutio, vel bona sit, vel mala.

Huc facit metaphysicorum principium: *Nihil esse sine rationato*; nihil sine corollarid, & auctoramento. Et si enim excors multorum incogitantia, illas tantum consecutiones animo colligat, quæ in sensus fortiter incurrunt; veluti ex digladiatione vulnus, morbos ex ebrietate & libidine, mortem ex veneno; attamen considerant acutiores, ex parvis quoque actionibus v. c. ex confidentia sui insolentiam, ex insolentia arrogantiam, ex arrogantia odium, ex odio conatum nocendi, tum nocumentum ipsum, sæpe etiam bella cladesque evenire solere. Quemadmodum igitur in horologio, cujus perfectio est temporis spatia accurate dimetiri, etiam minimi motus elateris, rotularum, indicis, si ad communem hunc tendant scopum, boni sunt, ceteroquin mali; eodem modo levissimæ cujusvis mutationis, quam homo agendo producit, bonitas vel malitia in consensu vel non consensu cum illius sine reperitur; Et sic porro habetur fundamentum, ob quod tam mundus, quam homo, *Systema Entium* nominantur, seu *Unum*, quod pluribus *Entibus ita inter se copulatis constituitur, ut eorum alterum alterius operationes determinare possit.*

§. LXI.

Grot. I. c. **Q**UONIAM nec effectus ab actione, quæ illius est causa, nec bonitas vel malitia ab actionis effectu separari unquam possunt;
 I. §. 10. &
 c. II. §. 1.
 n. 2.
Cumberl. (§. 60.) illa autem consecutionum bonitas aut malitia *interna* &
 V. §. 11. *naturalis* nuncupatur, quæ rationem sufficientem habet in ipsa actione, ac porro ex ejus notis essentialibus, per quas nimirum tanquam
 q. talis actio concipitur, intelligi, demonstrarique potest; (§. 10.)
Koel. §. 412. manifesto colligimus, aliquam actionum nostrarum bonitatem vel malitiam ex simplici vel hypothetica illarum consideratione fluentem
Burl. I. c. VI. §. 4. cum ab iisdem inseparabilem, tum vero naturalem atque internam
Dar. §. 60. esse statuendam. Propterea tamen bonitas aut malitia, quæ occasione actionis ab alia quadam causa provenit, *externa* & *præternaturalis* ideo dicta, haud excluditur.
 64. & Obf. XIII.
Wolf. §. 13. sq.

Actio, qua quis rabidum lupum interficit ad sui defensionem, *interne*, *objective*, sive *in se bona* dicitur; est enim ipsa efficiens ratio effectuum

atum, ob quos bona aestimatur. Quod si præterea præmium molestæ hujus feræ interfectori promissum ab universitate accedat; bona quæ erit *externæ, sive subjective*. Contra, Tenebriones seu militiam detrectantes, qui sibi pollicem præcidunt, L. 4. §. 12. *D. de Re. mil.* malum perpetiuntur ex ipsa actione ortum atque internum; cum vero hi lege Valentiniæ flammis ultricibus concremantur, L. 5. *C. Th. de Tyron.* malum subeunt occasione actionis, adeoque externum. Itaque qui actiones externe tantum bonas malasve esse contendunt, cur ii non negant aliquid in linea inesse, unde recta hæc sit, an curva discerni possit?

LXII.

DUplex autem est actionis sive bonitas, sive malitia, quarum altera *physica*, quæ ex *materiali*, hoc est vi, motu, arbitrio animalibus communi: altera *moralis*, quæ ex ejusdem *formali*, nimirum dependentia a libertate consideratur, & MORALITAS generatim dici solet. Ac nulla quidem dubitatio est, quin homo, qui libertatis est particeps; & modo bona vera, modo tantum opinata sectatur, (§. 33.) actiones tam physice, quam moraliter bonas, malasque simul producendi habeat potestatem; quoniam tamen utraque hæc bonitas aut malitia non ita ad se invicem adfixæ sunt, ut una ab altera secludi nequeat; (§. 55.) fieri utique poterit, ut actio physice bona sit moraliter mala, & physice mala sit moraliter bona, & ideo quæ ex materiali eveniunt consecutiones, ab iis, quæ ex formali sequuntur, sint diversæ.

Puf. O.M. I. c. V. §. 2. & 3. & c. VII. §. 3. sq. Hein. I. 4. Dar. §. 59. Cor. II.

Qui Jasonem interfecturus gladio vomitæ ejus aperuit, quam sanare medici non poterant, CICERO. N. D. III. 28. bonum quidem fecit physicum; at non bene egit moraliter; contra, cum Herculi Dejanira tunicam sanguine centauri tinctam dedit inscienter, IDEM L. c. aut, qui medicinam sumere volens, ab incuria pharmacopolæ deceptus bibit cicutam, actiones posuerunt moraliter bonas, & physice tantum malas. Etsi igitur aliqua bonitas vel malitia cum actione necessario sit connexa, (§. 61.) bonitas tamen vel malitia physica a morali seungi sæpius possunt. Vidit id Karthaginensis Senatus, cum juberet, *In crucem tolli Imperatores, si prospero eventu, prævo consilio rem gessissent*, LIVIUS Lib. XXXVIII. C. 48.

§. LXIII.

Grot. I. c. II. §. 1. n. 3. Grot. W. III. 3. Puf. I. II. 11. Hoëst. ad Puf. I. c. Lehmann. ad Puf. I. c. Titius ad Puf. obs. 65. Burlem. I. c. XI. §. 9. Dar. §. 59. sch. & Obs. XV.

Quæ sola bonitate vel malitia morali inter se non differunt actiones, illæ moraliter indifferentes nuncupantur. Tunc porro deesse istud discrimen constat, si vel plane nulla, aut par omnino bonitas vel malitia moralis de iisdem enuntiari possit. Itaque ob primam rationem competit ejusmodi adiaphoria non modo omnibus actionibus physicis, sed etiam illis liberarum actionum generibus ac formis, quarum nudæ notiones ita indefinitæ sunt, atque a loco, tempore, persona, aut modo abstractæ, ut ex iis solis nondum liceat intelligere & respondere, an ea, quæ producant, consecutaria recedant ab agentis essentia, an vero naturali ejusdem scopo congruant.

Igitur non modo infantum, furiosorum, eorumque omnium, qui carent libertate, sed & sani hominis deambulatio, scriptura, teli Jaculatio, actiones dicuntur moraliter indifferentes, quippe abstrahendo a reliquis circumstantiis nondum demonstrari potest, an bonæ sint vel malæ; neutram hanc indifferentiam respuit loquendi usus. v. D. THOMAS I. 2. *q. XVIII. art. 9.* LEHMAN. *l. c.* Quare nodum in scirpo quærent TITIVS & BURLEMAQUIUS l. l. c. c., quibus actionis indifferentia in abstracto vana Scholasticorum subtilitas est visa ob illam rationem, quod actio ab omnibus adjunctis seclusa merum sit figmentum. Quasi vero id scholasticis venisset in mentem, ut actionem hujusmodi actu existentem affirmarent, ac non solum notionem sive conceptum, qui de actione formatur, intellexissent. Nullum sane datur animal, quod nec rationale sit, nec irrationale, nullus calculus, qui nec album colorem præferat, nec nigrum, quid autem obstat, ne vel animal, vel calculus in genere, concipiatur. Ita & PAPPINIANUS, *Qui dicit venenum facere, adiecere debet, utrum malum, an bonum.* L. 236, D. de V. S.

§. LXIV.

Grot. I. c. II. §. 1. n. 3. Puf. I. II. §. 11. Hoëst. l. c. Titius. l. c.

Actiones humanas singulares quod attinet, sunt quidem, qui existunt, in eis quoque formalem indifferentiam, qua nimirum nec moraliter bonæ sint nec malæ, sed utriusque qualitatis induendæ tantum capaces, reperiri; verum in media hi caligant luce. Quæcunque enim a libertate & ratione profecta est actio,

intrinsecam quamdam liberamque mutationem habet, ac bonam qui- *Lehm. I. c.*
dem, si fini creationis sit consentanea, si non sit, malam. (§. 60.) *Burl. I. c.*
Igitur actionem humanam singularem formaliter indifferentem, quæ *Dar. §. 59.*
neque in bonis ponatur nec in contrariis, statuere, vel inter esse *sch. & Obs.*
& non esse, medium quid relinquere, (§. 15.) æque est absurdum. *XV.*
Ach. §. 101.

Ridet CICERO Epicureorum inscientiam differendi, quod aliquid *nec verum esse, nec falsum docerent; quod enim, ait, verum non est, qui potest non falsum esse? aut quod falsum non est, qui potest non verum esse?* qui actiones liberas singulares in concreto indifferentes, id est nec bonas, nec malas defendunt, disserunt ne acutius? an aliqua existere linea potest, quæ nec recta sit, nec curva? Pendet actio libera ab eo rationis ac intelligentiæ gradu, qui in nostra potestate est; huic si sit conformis cur non erit moraliter bona, si difformis, cur non moraliter mala? Quare idem CICERO *Omnis, inquit, actio vacare debet temeritate, nec agere quidquam, cujus non possit causam probabilem reddere. Off. I. 29.* Rem vero extra dubitationem ponunt illa Sacri Codicis loca: *Omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii. MATH. XII. v. 36. Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud facitis, omnia in gloriam DEI facite I. Cor. X. 31.*

§. LXV.

Altera hujus loci quæstio est de indifferentia, quam vocant, ob- *Puf. I. II.*
jectiva, & quam dicebamus ab actionibus humanis bono *§. 11.*
inter se æqualibus derivari: utrum enim & ista esse possit, am- *Lehm. I. c.*
bigitur. Sed affirmantium sententiæ facile subscribimus. Quan- *Dar. Obs.*
doquidem nullum adduci potest solidum fundamentum, cur plures *XV.*
ejusdem rei causæ, plurave media ad eundem finem obtinendum æque idonea, & hinc æque bona repugnarent. Imo ejusdem possi-
bilitas innumeris fere exemplis comprobatur. Quod enim ajunt sin-
gularum rerum singulas esse proprietates, nec duo dari perfecte ea-
dem; id magis non evincit, quam alios adhuc superesse caracte-
res & notas, quibus duæ actiones bonitate sibi prorsus similes ab
invicem tamen discernantur.

Ita plures sunt monetæ, quibus debitum expungi potest, plures ve-
stes corpori tegendo, pluresve panes vitæ sustentandæ æque apti.
Igitur ex his mediis eodem modo ad finem bonum tendentibus unum

alterumve impendere, actio est moralis, non quidem formaliter, sed objective tantum indifferens. Quare APOSTOLUS *Nemo, ait, vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte dici festi.* Coll. II. 16. Ex hisce apparet Titii observationem 65. ad *Puf. l. c.* in qua actio, quæ bonum finem habet, bona dicitur sensu negante seu indifferens, falsam esse, (§. XV.) atque in logomachiam abire. Quod vero actiones bonitate inter se haud æquales, si quidem differentiam agnoscere non sit in nostra potestate, spectent ad objective indifferentes, sequens sphus docebit.

§. LXVI.

Grot. I. II.
§. 1. n. 3.
Achen. obs.
J. N. I. §.
14.

Hisce probe intellectis omnia, quibus indifferentia actionum formalis fulciri solet, argumenta nullo negotio refelluntur. Sunt enim ejusmodi, ut illam tantum probent adiaphoriam, quæ vel ex nuda quarumdam actionum notione, vel ex factis inter se bonitate æqualibus, aut etiam mere physicis ducitur. Non igitur hic obiciat quisquam dari actiones liberas, quarum consecraria prævideri ab agente tanquam Ente finito non possint; & illas porro esse formaliter, ut ajunt, atque in concreto indifferentes. Tantundem enim libera est actio, quantum ab arbitrio & ratione agentis pender, (§. 44.) quodsi bonum vel malum cum actione copulatum perspicere agens non possit, tum certe in ejus potestate non est positum, an utatur ratione; quippe quæ per facultatem rerum nexum perspicendi definitur. (§. 39.) Manet ergo, actionem hac ex parte liberam non esse, sed mere physicam.

Fac hominem ex ignorantia insuperabili bibere cicutam pro medicina, libere quidem agit, quod bibit, & eatenus actio est moraliter bona, (§. 62) nemo autem dixerit libere illum bibere cicutam; hinc actio est solum physice mala. (§. cit.) Nulla hic actionis indifferentia formalis in concreto, quam CANTZIUS *Discipl. mor.* §. 62. invenisse sibi visus est. Quare & illa corrui opinio, quæ aliquas actiones liberas negat esse morales. v. ACHENW. *Obs. I. N. I.* §. 14. Neque hactenus traditis GROTII intercedit auctoritas, dum ait l. c. *Ab hoc esse ad non esse statim fit transitus; at inter alia adversa, ut album & nigrum, reperire est aliquid interpositum sive mixtum; quod fieri laudabiliter & omitti, aut aliter fieri possit; patet enim eum loqui de indifferentia objectiva, sive de actione in se laudabili, quæ tamen omitti potest, si alia æque ad finem idonea sit præsto. Sane bonum ex τω esse, malum ex τω non esse cum agente consentiens duci, hæc duo vero non habere tertium supra vidi-*

vidimus. (§. XV.) Idem sensus CICERONIS *Fin.* III. 16. & 13. si jungatur cum *Off.* I. §. 29.

§. LXVII.

AB actionum bonitate vel malitia obligationis & legis notiones ducuntur, de quibus jam dicemus. Ac OBLIGARE quidem proprie est corpus quoddam laqueis, funibus, catenis, aliisque ligamentis fortiter devincire, ita ut certæ cuidam rationi ac modo manere adfixum debeat. Qua in re quinquepartita statim sese offert idea; primum enim concipitur vis, quæ obligat, deinde vis, quæ obligatur, mox vinculi sive nexus constrictio, tum quæ in hac constrictione inest, motus, situs ac posituræ ratio, postremo necessitas rei ligatæ imposita, quæ facit, ut ad illum modum ac metam non possit non hærere.

Burl. I. VI. §. 9.
Otto ad *Puf.* I. II. §. 3.
Dar. *Obs.* XVI. §. 1.

Hac significatione PLAUTUS *Obligare tabellas*, *Bach.* IV. Sc. 4. v. 96. *Crus* & *Brachium fractum*, *Menach.* V. Sc. 3. v. 9. COLUMELLA *R. R.* II. 2. *Obligare Manipulos*, CICERO *Obligari vulnus*, *Tusc.* II. 16. & 17. & *N. D.* III. § 7. dixerunt. Igitur, cum os fractum obligatum est, Fascia est (α) *Vis ligans*, Os (β) *Vis ligata*, Actus, quo fascia membrum adstringitur (γ) *Devinctio*, unde consequitur (δ) & *modus*, cui pars illa corporis suis demissa fedibus sese accommodare debet, & (ε) *Necessitas* in acetabulo suo permanendi.

LXVIII.

Obligationis nomen a verbo *obligare* descendit, quod olim active tantum, postea etiam passive dici cœpit. Igitur in grammatica & propria significatione *obligatio activa* est actus, quo vis quædam corporea adstringitur & circumligatur; necessitas vero tali corpori imposita motus suos ad determinatum modum attemperandi, obligatio est *passiva*. Et quum *Id secundum quod varia determinari & modum æquabilem accipere debent*, sive *Repræsentatio determinationis rationi conformis*, REGULA dicatur vel *Norma*, hæc autem regula & norma ut propositio cogitari possit; dubium non est, quin posita obligatione activa, ponatur etiam pro-

Koel. §. 344.
Burl. I. c. V. §. 1.
Hein. I. §. 97.
Dar. §. 97.
Holm. §. 1.

positio, quæ hancce obligationem, sive quod idem est, modum a corpore ligato tenendum enuntiat.

De physica in vincula conjectione intelligi potest *Obligatio innocentum*, ad quam efficiendam, qui fraude societatem coierint, coerceri jubentur in L. 1. §. 1. D. ad L. Corn. de Sicar. juncta L. 1. §. f. D. de Aleat. Sed neque Regulæ & normæ vocabula ab usu loquendi abluunt. Uti enim *Gnomon*, *Libella*, *Circinus*, ita *Regula* & *norma* geometris sunt Instrumenta, quorum illud ad rectas lineas, hoc ad perpendiculara & angulos sive facile describendos, sive mensurandos inserviunt. Unde LUCRETIVS R. N. IV. v. § 16.

*Denique ut in fabrica, si prava est Regula prima,
Normaque si fallax rectis regionibus exit,
Omnia mendose fieri atque obstipâ necessum est &c.*

Postea translatae sunt hæ voces ad id omne significandum, ad quod varia similiter referri, & inde modum accipere debent. v. CICER. *Qu. Ac. IV. C. .9 & 11.* Tales erant regulæ motuum in corpore, (§. 13.) sensationis, (§. 17.) phantasiæ, (§. 18.) appetitus, (§. 21.) quæ verborum formulis a nobis sunt expressæ.

LXIX.

*Wink. I.
c. 4.
Koeler. S.
345.
Dar. §. 97.
& Obs.
XVIII.
Cocc. §. 34.
Hollm. §. 1.*

QUandoquidem in nexu ligamentorum cum corpore ligato essentia obligationis activæ physicæ, in repræsentatione autem determinationis rationi conformis, sive in hujus vinculi enuntiatione essentia regulæ consistit; (§. 67. & 68.) palam est, ligamenta quidem obligationi activæ, atque hanc regulæ veluti principia & causas suis effectibus præire; adeoque nec sine ligamentis obligationem activam, nec sine obligatione activa regulam ab ea pendentem intelligi, atque definiri posse; ad hæc omnia tamen explicandâ remotiores atque externas ligamentorum causas exprimere haud oportere. Quia vero illa regula & norma, quæ ad quascunque demum actiones pertinet, latissimo LEGIS vocabulo designatur; quidquid hic de regula generatim dictum est, ad regulam quoque in specie sive legem erit extendendum.

Lex a græco *Λεγω* proprie est *Verborum formula*. ERNEST. Cl. Cic. voc. *Lex*, cui quædam, veluti motus & actiones attemperari debent. Quare Veteres usi imagine & translatione *Legem Regulam esse dixerunt*. SENECA. IV. *Benf. 12.* Adeoque jam regulæ, jamque leges imagina-

tionis, appetitus, lex carnis, lex spiritus, lex in membris, lex in mente, v. D. PAUL, *ad Roman. VII. 23.* tum leges mechanicæ, hydraulicæ, hydrostaticæ, leges numerandi dyadicæ, decadicæ, aliæque innumeræ in variis disciplinis memorantur. Hoc sensu Scriptum est, *Proverb. VII. v. 27. Cum lege & gyro vallabat abyssos; & v. 29. Cum legem ponebat aquis, ne transirent fines suos.* Ita & LUCRETIVS se dicturum ait:

*Quo quaque creata
Federe sint, in eo quod sit durare necessum,
Nec validas avi valcant rescindere Leges. de R. N. V. v. 58.*

Quis vero sibi serio persuaserit hasce obligationes, regulas & leges non posse aliter definiri, quam si extrinseca illarum causâ in definitione ponatur? Sane potuisset Alexander nodum, quem gladio solvit, concipere, etsi a Gordio factum esse ignorasset. Ceterum quum corporum Obligatio legem in se comprehendat, ejusque sit forma constitutiva, quemadmodum HORATIUS cecinit:

*Optat Prometheus OBLIGATUS aliti; - - -
- - - Sed viciant LEGES Jovis: Epodon Ode 17. v. 67. & 69.*

Lex porro non verbis tantum, sed etiam scripto exprimi possit; patet, cur legem alii a *ligando* D. THOMAS I. 2. 2. 90. alii uti CICERO de L. L. I. 6. a *legendo* esse putarent.

§. LXX.

Quamquam innumeræ animalium actiones arbitrariæ sint & sub-
 jective contingentes; (§. 41.) ac porro nulla in illas cadat
 simplex necessitas, nulla obligatio physica; quatenus tamen ani-
 mal quædam agere vel non agere, ut quid aliud effugiat vel adi-
 piscatur, non potest, eatenus agendi, vel non agendi necessitatem
 hypotheticam experitur; (§. 38.) atque hæc hypothetica necessitas
 est, quæ per metaphoram *obligatio animalis* passive dicitur. Quum
 autem præter boni ac mali repræsentationes, quæ appetendi, ac
 averfandi elateres sunt & stimuli, (§. 21. 22.) nullæ aliæ sint ido-
 neæ causæ ac vincula, quibus facultas appetitiva ad rem quampiam
 vel accipiendam, vel repudiandam impelli, adstringique possit;
 consequens est, ut *copulatio elaterum seu stimulorum cum actionibus
 arbitrariis obligationis animalis activæ*, quæ vero hanc obligationem
 exprimit propositio, *legis animalis* essentiam constituent.

*Koeler. §. 300.
Schierns. §. 19. feb.
Dar. 70.
cor. II.
& §. 73.
sch.
Cocc. Diff. IV. §. 42.
Ach. 78.*

Si baculum sumas canem verberaturus, illi fugæ necessitatem imponis
 repræsentatione mali; quod si carnis ostendas frustum, eundem in

necessitatem adducis ad te accedendi repræsentatione boni. Idem accidit, quoties naturalis instinctus sensum internum & hic boni vel mali alicujus cogitationem excitat, (§. 22.) necessitate enim tunc premuntur bruta vitam corpusque tuendi, eaque omnia declinandi, quæ videntur nocitura. Hæc necessitas physica non est, (§. 38.) saluum enim manet brutis arbitrium; (§. 41.) igitur est hypothetica, & animalis recte nominatur. Omnis necessitas certam involvit regulam & legem, datur porro etiam *lex animalis*. Consentiunt LUCRETIVS

Sed ne forte putes animalia sola teneri

Legibus his R. N. II. v. 717.

& MACROBIUS *Natura*, ait, *animalibus perpetuam legem dedit, ut procreatione continuaretur successio*, VII. Saturn. c. ult. vid. COCCEL. *Diss. ad Grot. IV. §. 42.*

§. LXXI.

Wink. I. c. IV. c. V. & VI. Grot. I. l. 9. Hob. II. 13. Cumb. V. 27. Puf. I. 2. §. 2. & 3. & O. M. I. I. 21. I. VI. 1 - 5. Thomaf. I. IV. §. 60. sq. Koeler. §. 300. seq. 320. 346. sq. Wolf. §. 35. & 39. Hein. I. §. 6. & 97. Schiers. §. 19. 36. 37. Bwrl. I. VI. §. 9. 11. & 12. VIII. §. 2. & 3. Dar. §. 71-

QUONIAM actiones arbitrariæ, siquidem a libertate simul pendent, liberæ sunt & morales, (§. 55.) etiam quæ in illas cadunt obligationis, legis, ac hypotheticæ necessitatis formæ, morales appellantur. Is igitur alterum moraliter obligat, qui consuetaria vere bona, aut vere mala cum actione libera connectit, (§. 70.) ac propterea efficit, ut eum nexum intelligere, atque judicare agens qua talis possit. (§. 70. 32.) Quum vero hujusmodi iudicium dicatur motivum seu momentum, (§. 32.) dubitari amplius nequit, quin OBLIGATIO MORALIS ACTIVA sit *connexio veri boni aut veri mali, tanquam momenti, cum actione libera sive positiva, sive privativa*; LEX autem MORALIS sit *propositio moraliter obligatoria, vel quod idem est, regula, cui actionem liberam attemperare quis obligatur*; & denique OBLIGATIO MORALIS PAS-SIVA sit *necessitas actiones liberas obligationi morali activæ legique conformandi*.

Et si Wolfiana hæc obligationis moralis activæ definitio displicuerit non paucis; eadem tamen ex Cumberlandi & Puffendorffii, quos sequi maluit, principiis haud obscure eruitur. Hic enim in I. N. & G. L. I. C. I. §. 21. obligationem vocat, *Per quam, quis aut præstare, aut admittere vel pati quid necessitate morali tenetur*. Dein vero L. I. C. VI. §. 5. verba Cumberlandi *l. c. sua faciens*, *Nilil*, ait, *est quod necessitatem quæpiam agendi vel omittendi menti humana asserve queat præter cogitationes boni & mali, ex iis que facimus proventuri*. Evidens igitur est etiam ex horum sententia illum obligare moraliter, qui vere bona vel mala consuetaria cum actione libera connectit & manifestat simul. Con-

sider-

fiderat præterea PUFENDORF. l. c. obligationem dupliciter, uti est in obligante, & in obligato, sive active & passive. Quæ distributio non diversas species logicas, sed varios solummodo obligationis respectus designat. Atque hanc ipsam obligationis activæ notionem eleganter expressit Scipio apud LIVIUM XXVI. 49. *Populus Rom. ait, qui magis beneficio, (Repræsentatione boni) quam metu, (repræsentatione mali) obligare homines malit.* Sed & Jcti Romani *Obligationis substantiam in eo consistere dicunt, ut alium obstringat ad aliquid præstandum.* L. 3. D. de *Ob. & act.* Legem vero moralem ita describunt, ut a nobis non dissentiant. L. 1. & 2. *Dig. de L. L.* Cum autem CICERO cum aliis plurimis legem vocat *Rationem, quæ jubet ea, quæ faciendæ sunt, prohibetque contraria, de L. L. I. 2.* id clare indicat, ex actu illius facultatis, quæ rerum nexum, & hinc boni vel mali cum actione copulationem perspicit, actionum normam intelligi, ac porro ex obligatione activa legem promanare.

74.86.96.
sq. *Obs.*
XVI.
Coc. §. 34.
& 337.
Hollm. §. 2.
& 6.
Ach. 78-
81.94-96.

§. LXXII.

EX eo, quod diximus obligationem & Legem moralem constitui per motiva, & unice versari circa *actiones liberæ*, nihil difficultatis habet, ut perspicatur, *subjectum*, quodj ita obligatur, intellectus & voluntatis usu præditum esse oportere, (§. 44.) *objectum* vero hujusmodi obligationis & legis in illis tantummodo actionibus reperiri, quæ prorsus fortuitæ sint; hinc tam a necessitate intestina, quam a coactione physica immunes; ac porro, quas ad actum deducere, vel non deducere obligatus possit. (§. cit.) Et inde profluxerunt vulgatæ regulæ: *Impossibile nulla obligatio est, ac quod nullius esse potest, id ut alicujus fieret; nulla obligatio valet efficere.* L. 185. & L. 182. de R. J.

Puf. I. c. 2.
§. 4. & 8. O.
M. I. VI.
§. 6. & §.
16.
Koeler. §.
306. 309-
313. 316.
Hein. I. 27.
Burl. I. III.
§. 1.
Schiers. §.
25. 26. 53-
55.
Nar. §. 88-
91. 100.
105. *Obs.*
XVI. §.
16. & 23.
Coc. §. 64.
seq.
Wolf. §. 37.
Ach. §. 83.
84. 93. 99.

Quemadmodum ergo bruta, infantes, mente capti, furiosi, dormientes, ac plene ebrii qua tales, non possunt moraliter obligari, (§. 55.) ita nec facta præterita, quæ infecta fieri, aut a motivo pendere amplius nequeunt; nec actiones simpliciter necessariæ, veluti transpiratio, staturæ incrementum; nec operationes intellectus, quatenus logicis tantum, aut psychologicis regulis diriguntur, (§. 17. 18.) nec nudæ perpeffiones ad obligationis ac legis moralis objectum pertinent. Sæpe actio in uno statu, aut certæ cuidam personæ possibilis est, quæ alterius status aut personæ exsuperat vires; illa igitur potest aliquando esse legis & obligationis moralis objectum, aliquando non potest. Ceterum, quia, ut observat GROTIUS de J. B. & P. Cer-

diffimum est nomen generis saepe speciei praesertim excellentiori adbarefcere I. 1. S. 2. n. 3. sic quoque obligationis legisque vocabula accipiuntur communiter in sensu morali, quem & nos posthac sequemur.

§. LXXIII.

PRAETerea, quum legem cuidam dicere nihil aliud sit, quam eundem ad aliquid faciendum, vel non faciendum obligare, (§. 69.) obligationis autem essentia non in sola boni vel mali connexione cum actionibus consistat, sed actus simul accedere debeat, quo efficiatur, ut ea consecratoria ab agente cognosci, atque intelligi possint, (§. 71.) talis vero efficientia PROMULGATIO appelletur, evidens est ad legis essentiam, & non ad exteriores tantum ejus conditiones promulgationem pertinere; atque adeo rerum, quarum ignorantiam vincere non pendet a viribus agentis, earum obligationem & Legem repugnare.

Ignorantia, quam pellere positum erat in agentis potestate, sive ut ait PAULUS in L. 9. D. §. 2. D. de I. & F. Ig. *Ejus, qui eam rem diligenter inquirendo notam habere possit, SUPERABILIS, secus INSUPERABILIS vocatur.* Itaque non nisi posterior seu insuperabilis obligationem & legem excludit. Eoque sensu constituerunt Imperatores, ut *Leges intelligi ab omnibus debeant.* L. 9. C. de L. L. Legis ergo nomen ea haud merebatur, quam Caligula *minutissimis scriptam literis ex editissimo loco proposuit, ut ne cui legere liceret.* DIO CASS. LIX. 28. Quia tamen diversa est ingeniorum vis (§. 51.) fieri etiam potest, ut ignorantia uni sit superabilis, alteri non sit. Et ideo Romani foemini, militibus, minoribus, rusticis leges ignorare saepe permiserunt. L. 9. D. §. 1. de I. & F. Ignor.

§. LXXIV.

CONstat modo duas esse legis partes, quarum altera consecratorium determinat, tanquam motivum cum actione vel cessatione libera copularum, altera quid vi hujus vinculi agendum vel omitendum sit, enuntiat; illa est legis *formale, obligatio, sanctio*, haec legis *materiale, propositio, edictum.* Et quia consecratoria tanquam motiva cum factis connexa, siquidem bona sunt **PRÆMIA**, si au-

tem

tem mala POENÆ latissima significatione nominantur; facile patet, pœnam quoque vel præmium partibus legis essentialibus esse adscribendum.

Pœnam definit GROTIUS de J. B. & P. II. XX. §. 1. eumque secuti Pufendorfius O. M. §. VIII. c. IV. §. 3. & Coccejus Diff. XII. §. 539. quod sit, *Malum (physicum) passionis, quod infligitur ob malum (morale) actionis*; vix igitur ab illo dissentimus. Sunt tamen, qui addunt, a *Superjare*, verum sic pœnam in specie non in genere considerant. Ostendemus enim alibi, & obligationem sine superiore concipi, & pœnam etiam ab æqualibus immitti posse: Falluntur vero tam qui cum HEINECCIO l. c. aliquam obligationem sine præmio vel pœna, quam qui pœnas sine legibus dari posse fingunt. Etsi enim plures memorentur veteres leges, *In quibus nulla deviantibus pœna sancitur*, apud GROTIUM l. c. L. II. c. V. §. 16. in not. (t). erant illæ tamen vel pœnis arbitrariis, vel adjecta clausula: *Improbe factum*, ut scilicet, *qui secus fecerit*, ea res eidem infamiæ esset, munita; *Idque visum vinculum factis validum legis*. LIVIUS. X. c. 9. Sed nec brutorum combustiones *Levit. XX. 15.* nec hominum morbi, & quæ eos incommoda comitantur, veluti commercii, aut dignitatis interdictio, *Levit. XIII. & XV. Deuter. XIII. 1.* nisi ex lege atque actione morali ortum trahant, proprie pœnæ dici possunt. vid. GROTIUS de J. B. & P. II. XX. §. 1.

VIII. c.
III. §. 4.
Cumb. pròl.
§. 14. & c.
V. §. 40.
Thom. I. c.
VII. §. 13.
& 18.
Koeler. §.
362.
Hein. I. 9.
Burl. I. X.
11. sq.
Schiers. §.
33 - 35.
Dar. §. 119.
Observ.
XVIII. §.
7. Observ.
XXV.
Cocc. §.
539.

§. LXXV.

Significare alteri aliquid faciendi vel non faciendi rationes, quas cum actione jam antea copulatas esse judicemus, est eidem CONSILIUM dare, *persuadere, adhortari*; quum autem judicia nunc vera sint, nunc autem falsa, (§. 30.) etiam persuasiones ac consilia in bona vel mala recte dispescuntur. Nulla ergo in consiliis, persuasionibus, adhortationibusque inest per se obligandi vis, quippe quæ obligationum vincula veluti aliunde colligata solummodo explicant, sistuntque.

Hob. XIV.
§. 1.
Puf. O. M.
I. VI. §. 1.
Thom. I. c.
IV. §. 32-
35. c. V.
§. 2.
Burl. I. X.
4.
Schiers. §.
124.
Dar. §. 122.
Observ.
XLV. §.
13. 199.
Hollm. §.
35.

Persuadere esse ex verbis mediis observat & VLPIANUS in L. 1. §. 3. D. de Serv. cor. Nam & bonum consilium quis dando potest suadere, & malum. Si bonum sit consilium veluti medicorum, adest quidem necessitas id agendi, quod suadetur; ea tamen non ex consilio, sed ex obligatione ac lege præcedente orta est. Nemo enim, ut ait CAJUS, ex consilio (qua tali) obligatur, quia liberum est cuique apud se explorare, an expediat sibi consilium. L. 2. in fin. D. mand. Ita qui alteri argumenta sug-

gerit, cur jurisprudentiæ potius det operam, quam medicinæ, consiliûm ei dat, sed nullam propterea id, quod consulitur, agendi necessitatem imponit. Quare qui cum THOMASIO *Consilium obligare*, *Fund. I. IV. §. 59.* & *Legem esse* I. V. 2. docent, confundunt res distinctissimas, atque a communi loquendi usu recedunt sine causa. Sed & consilii & legis differentiæ, quas HOBBIUS, & ex eo PUFENDORFIUS, dein THOMASIVS *l. l. c. c.* adducunt, ex hisce erunt judicandæ.

§. LXXVI.

Cumber.
prol. §. 14.
& c. V. §.
40.
Thom. I. c.
IV. §. 60.
61. c. V. §.
4.
Hein. I. §.
7. & 13.
Burl. l. VI,
13.
Koeler. §.
302. 321.
Wolf. §. 47.
Schiers. §.
23. 38.
Dar. §. 87.
& 99. Obf.
XVI. §.
5-7. Obf.
XIX. §.
38. 58.
Ach. §. 87.
97.

His expeditis facile erit de varietate, magnitudine, ac robore obligationis & legis æstimare. Diversa enim vel connexionis, vel motivorum, ac actionum liberarum genera diversas quoque obligationum & legum formas efficiunt. Ac primo quidem obligatio & lex, qua quilibet homo tenetur, est *universalis*, qua certum personarum genus, *particularis*, qua unus tantum, *singularis* seu *Privilegium*. Dein si bonum vel malum cum actione connexum per ipsam tantummodo actionem tribuitur, obligatio & lex *interior*, si alia simul causa ad id concurrere debeat, *exterior* nominatur. Denique illa obligatio, quæ ex præmiis oritur *invitans*, quæ ex pœnis *cogens*, rursus quæ ad aliquid agendum impellit *affirmativa*, quæ ad omittendum *negativa* audit. Et quoniam cuique obligationi non potest non suâ respondere lex, (§. 68.) obligationem quoque invitantem lex *præmians*, cogentem lex *puniens*, dein obligationem affirmativam lex *imperans* sive præceptum, negativam lex *prohibens* sive vetitum enuntiat.

Fuere qui obligationem & legem proprie talem pœnis tantum muniri putarunt veluti PUFENDORFIUS O. M. I. II. §. 7. HEINECCIUS *§. N. & G. I. 9.* Sed legem ii sumunt strictius. Contrarium vero discimus tum ex VLPIANI verbis: *Bonos non solum metu pœnarum, verum etiam præmiorum quoque exhortatione efficere cupientes. L. 1. D. de J. & J.*, cum maxime ex quarto decalogi præcepto. Unde illis non refragamur, qui hominem *spe vel metu*, id est representatione boni vel mali futuri (§. 25.) obligari tradunt. v. THOMASIVS *Fund. I. c. IV. §. 60.* & TREVER. *ad Puf. I. II. §. 4* si modo rite explices, ut non solum boni vel mali expositio, sed ejusdem cum actione connexio simul intelligatur. Nunc quoque perspicimus rationem cur legis virtus dicatur a MODESTINO in *L. 7. D. de L. L. im-*

mediata: *Imperare, vetare*; mediata: *punire*; addo, *præmium tribuere*, non autem *hortari, aut suadere*, (§. 75:) uti vult THOMASIVS *Fund. I. V. §. 4.* Quo fit, ut re ipsa unica sit legis virtus, nimirum *Obligationem exprimere. An & permittere*, uti habetur in dicta lege septima? adparebit paullo post. *cf. L. 2. D. de L. L.*

§. LXXVII.

Porro motivum cum eadem actione libera connexum vel ut unum & simplex, vel ut multiplex ac compositum considerari teste experientia potest. Compositum quod est, id unitatum earundem multitudinem sive *quantitatem* complectitur, quæ prout nunc ad maximum, nunc ad minimum momentum accedit, ea quoque vel crescere, vel decrescere, atque jam fortius, jam debilius agentem constringere debet. Inde non obscure liquet, cur etiam ejusdem actionis ponendæ vel fugiendæ obligatio & lex in *unam* seu *simplicem*, & *multiplicem* seu *compositam*, in qua scilicet plures simplices insint, postea in *majorem* & *minorem*, tum in *fortem* & *debilem*, distribuatur; curque obligationis legisque quantitas ac robur ex momenti cum actione quadam copulati magnitudine & viribus mensuranda sit.

Grot. II. XX. §. 31. Puf. O. M. I. c. VIII. §. 1. sqq. Koeler. §. 302. Burl. I. VI. 10. Schiers. §. 24. Dar. §. 81. 84. Wolf. 65. Ach. §. 91. 92. 98.

Fingas assem nummum esse omnium minimum, legemque sanciri: *Quicumque in schola verba faciet, unius assis, qui in templo, duodecim assium multa ei-esto.* Vides obligationem illam simplicem esse, hanc compositam; potest enim in duodenas partes resolvi, quæ singulæ obligationem & legem *partialem*, simul sumptæ *totalem* constituunt. Et quia assis hic pro unitate adsumitur ad exquirendam magnitudinem, seu quantitatem intensivam obligationis compositæ, *assis* ejusdem dicitur *Mensura*; inde enim cognoscitur, priorem obligationem a posteriore undecies quantitate & robore superari. Fac porro facultatem Judicandi actionis confectarium in Titio decies esse majorem quam in Cajo, etiam Titii motivum (§. 31.) & hinc obligatio decies erit validior. *cf. MATH. XXV. v. 14.* Est itaque principium hoc sæcundissimum, ex quo & mathematica fluit obligationis ac legis cognitio, & generalis PUFENDORFII *de Off. I. I. §. 14. & c. XVII. §. 13.* aliorumque doctrina, quod obligatio affirmativa cedat negativæ, & obligatio invitans spe præmii cedat obligationi cogenti metu pænæ, restringi debet.

§. LXXVIII.

Grot. I. I. 9.
Puf. O. M. I. VI. 15.
Thom. I. V. 6.
Gundl. I. 44.
Tit. ad Puf. Obf. 50.
Barber. ad Grot. & Puf. l. l. c. c.
Hein. I. 13.
Burl. I. X. §. 5 - 7.
Schiers. §. 46. 47.
Dar. I. 21. & Obf. XXVI.
Cocce. ad Grot. l. c.
Wolf. §. 48.

QUicunque actionem liberam facere vel non facere potest, quod illa nec præcepta sit, nec vetita, is agendi vel non agendi permissionem habet, atque eo nomine ab obligatione est immunis; (§. 71.) quippe quæ per nudum hujusmodi permissum excluditur. Ubi vero propositio, quæ permissionem alicui competentem, sive, quod idem est, obligationis & legis negationem declarat, necessitatem simul moralem continet, ne ei, cui permittitur, ab aliis ponatur impedimentum, ibi permissio fit solummodo per consequentiam prohibitoria Lex. (§. 76.) Illud tamen contingit sæpissime, ut leges, quæ finis cujusdam adeptionem præcipiunt, ex pluribus mediis in se æque bonis (§. 65.) non unum simpliciter & determinate, sed aliquod indeterminate, & disjunctim præscribant, electione agentis relicta; & hac in specie leges præceptivæ vocari pro parte *permittentes* possunt, scilicet sub disjunctione.

Sic saltem sententias illorum, qui non ab invicem modo, sed a semetipsis discrepare visi sunt, conciliari posse puto. Negarunt GROTIUS & PUFENDORFIUS I. l. c. c. permissionem esse actionem legis; sed tam ille de J. B. & P. I. I. 17. n. 2. & II. III. 15. quam hic O. M. I. VI. 15. & II. VII. S. 3. legem, quæ permissionem det agendi, statuerunt. Atque ipse CICERO *videndum*, ait, *utra Lex jubeat aliquid, utra permittat. II. Invent. 49.* Quæ autem lex illa nisi ab obligatione disjunctiva veniens? Exemplo sit lex: *Nutrias te*: quæ quidem præceptiva est, quatenus vero cibi æque ad finem idonei electionem finit, eatenus etiam est permittens. Si enim nuda sit, ac sine omni obligatione permissio, nulla quoque aderit agendi regula & norma (§. 69.) nulla sanctio (§. 74.) & porro nulla lex; quoniam sine aliqua obligatione, sine sanctione, & sine regula, ut fatentur omnes, ea concipi non potest. Quid ergo urgent COCCEJUS & BARBEYRACIUS ad *Grot. I. I. §. 9.* dein BURLEMAQUIUS *l. c.* leges, dum certum præscribunt modum, eorum, quæ intra illum modum sunt, tribuere permissionem, quæ porro legis sit effectus? Quasi vero ea permissio non maneret etiam lege sublata? Vel enim id permittitur, quod ante vetitum fuerat, & tunc non tam lex nova est, quam legis prioris extinctio; vel vero ad id, quod non erat vetitum, pertinet permissio, & hæc non jam legem, sed aliam habet efficientem causam. Igitur si quis nudum obligatione permissum legem permissivam vocandam esse adhuc contenderet, is abuteretur legis voce, & inanem committeret logomachiam.

§. LXXIX.

§. LXXIX.

Quandoquidem per confectaria tanquam motiva cum actionibus nostris liberis connexa ad aliquid agendum, vel omittendum obligamur, (§. 71.) illæ autem actiones bonæ sunt, quæ bona habent confectaria, atque agentem perficiunt, quæ vero confectaria habent mala, & agentem reddunt imperfectiorem, sunt malæ; (§. 60.) utique obligationis legisque omnis scopus est, voluntatem nostram repræsentatione boni ad appetendum, & repræsentatione mali ad averſandum excitare; ut ſcilicet bonum faciendo adipiſcatur perfectionem, malum autem fugiendo imperfectionem evitemus. Quare illa ſcita, quæ mala jubent fieri, aut bona omitti, obligationis & legis nomen haud attingunt.

Wink. II. c. 3. & 4. & III. c. 12. Koel. § 38. Bur. I. X. §. I. ſqq. Schiers. §. 166. Dar. §. 85. 93. 106. Achen. §. 82.

Vidimus bonum opinatum eſſe verum malum, & malum opinatum, verum bonum; (§. 33.) dein bonum minus, quod eſt majoris impedimentum, eſſe comparative malum, malum minus vero, quod majus malum excludit, eſſe comparative bonum. (§. 34.) Ergo illius capiendi, aut hujus vitandi obligatio vera non eſt, ſed falſa erronea ac ſpuria. Et ideo in definitione legis a GROTIUS datæ, quod fit *Regula actuum moralium obligans*, ſupervacaneum fuit addere: *ad id quod rectum*; de *J. B. & P. I. I. §. 9.* Juſta enim, quæ aliquid minus rectum præſcribunt, quidvis potius dici poſſunt quam leges; Nam neque, ut ait CICERO, *Medicorum præcepta dici vere poſſent, ſi qua inſcii imperitique pro ſalutaribus mortifera conſcripſerint.* de *L. L. II. §.* Hæc perpendiſſe non videntur HOBBEſIUS de *Civ. I. 14.* & PUFENDORFIUS *O. M. I. VI. 1.* quando conſilium a lege ita diſcrepare ſcripſerunt, ut illud in accipientis, hæc in dantis utilitatem tendat; quidem lex nulla ab ejus, cui fertur, perfectione abſtrahere poteſt.

§. LXXX.

Qui ita agit, ut actionum ſuarum convenientiam cum legibus pro fine habeat, ei *legum Cuſtodia*, atque obtemperatio tribuitur. Itaque non aliter quis obedire Legibus poteſt, quam ſi ex parte intellectus *viva* præluceat illarum *cognitio*; hancque ex parte voluntatis *conatus* ad actum vel ponendum, vel reprimendum ſufficiens, atque *efficax* (§. 79.) conſequatur. Tunc vero ſeſe exercit hæc efficacitas, ſi legibus parere volens mediis utatur poſſibilitibus,

Puf. O.M. I. VII. §. 3. ſeq. Koel. §. 508-534. 539-543. Schiers. 27. 28. 66. 67.

117. sq. bus, & cum eo sine necessario connexis, (§. 57.) atque ob eam
 Dar. 108. ipsam causam superabilia removeat *impedimenta*; & locum, tempus,
 109. III. cæterosque eventus, sine quibus actio expediri nequit, verbo *Occa-*
 112. sionem

, quantum quidem in se est, non amplectatur modo, sed
 Wolf. 58. etiam circumspiciat.
 Achen. 86.
 121 - 124.

Sumamus exempli loco legem: *valetudinem tuere*; cui certe non obtemperat, nisi qui illam cognoscit, ac propterea occasionem contrahendi morbos, quantum in se est, evitat, removet impedimenta, nec non remedia vel servandæ, vel recuperandæ sanitatis quærit, impenditque. Cum enim hæc omnia sint inter se connexa, & data obligatione ad unum ex connexis, eam ad alterum simul dari necesse sit; dubium non est, quin obligatione ad finem, obligatio quoque ad media necessaria contineatur; ac prior quidem obligatio dicitur *Fundamentalis*, posterior *minus fundamentalis*. Quod si quisquam id facit, quod lege est præscriptum, sed sine animo implendæ legis, hanc tantum servat materialiter, eoque nomine actionem quidem ponit physice bonam, verum legi non censetur obedire. Nec ideo tamen nova in singulis actibus ad legem attentio requiritur, sed sufficit generalis, quæ scilicet in libero agendi habitu posita est, sive ut vocant, *Virtualis & Interpretativa*. cf. D. THOMAS. 2. 2. Q. 104. Art. 3. ad 2. Ceterum evidens est, eum qui legi obtemperat, vel bonum adipisci, vel malum effugere, vel efficere utrumque simul (§. 74.)

§. LXXXI.

Hob. XIV. 16.
 Koel. § 35.
 § 37.
 Schiers. §. 50.
 Dar. §. 108.
 Wolf. § 8.
 Ach. 89.

EX hisce intelligi par est, eum moraliter violare legem seu *pec-care*, qui actionem liberam opposita ratione determinat, quam juxta legem sibi præscriptam determinare erat obligatus, quum nimirum aut id facit, quod vetitum, aut quod præceptum est, omittit. Oritur itaque quævis legum violatio, aut a vincibili earum ignorantia, (§. 73. *sch.*) aut a voluntatis nisu, qui, quoniam ad agendum inefficax est, (§. 78.) eo ipso in non obediendo efficacitatem suam ponit. Atque id primum contingit, quando remedia, quæ ad legem implendam sunt necessaria, & a libertate agentis pendent, aut non adhibentur, aut vero adhibentur contraria; deinde quando impedimenta vel adjiciuntur, vel pro viribus non remouentur; denique quando occasio vel amittitur ostentata, vel deficiens non anquiritur, vel plane investigatur adversa.

Non pigebit modo de veritate sequentium conclusionum judicare. I. Si quisquam est, qui invincibili legis ignorantia, vel involuntario

occa-

occasionis defectu laboret, is obligatus non est (§.72.) ergo moraliter violare legem non potest. II. Occasio, quæ ad legem violandam inducit, sive periculum peccandi, omni studio fugiendum est, secus deest voluntas efficax implendæ legis, & hoc ipso lex pro parte violatur (§. 80.) vid. MATH. V. 29. sq. III. Quoties occurrunt circumstantiæ, in quibus medium contra finem pugnat, id medium esse definit & fit impedimentum, (§. 80.) adeoque debet removeri. IV. Ad actionem omittendam nec particulare quoddam tempus, nec locus & hinc nec occasio requiritur, quapropter *Lex affirmativa obligare traditur semper sed non pro semper; negativa vero semper & pro semper*; quod quem habeat modum, alibi exponemus. V. Qui legem violat aut malum perpeti, aut bono carere, aut utramque positivam, & privativam imperfectionem (§.14) subire debet.

§. LXXXII.

Conformitas actionum cum regulis est illarum RECTITUDO, ac *moralis* quidem, si actiones sint hujusmodi, ut ad libertatem agentis referantur. Quamobrem actionem humanam, quæ legibus convenit, moraliter *rectam*, quæ iis disconvenit, *minus rectam* vocant, seu PECCATUM, Græci *ανομίαν*. Ut igitur actio moralis fieri recta possit, tam intellectus, (§. 80. 28. 29.) quam voluntatis (§. 80. 35.) consentientem usum adesse oportet; aut ut fiat minus recta, sufficit quicumque vincibilis alterutrius facultatis defectus.

Puf. I. II. 11. & O. M. I. VII. 3. Koeler. §. 412. Hein. I. §. 116. Burl. I. c. XI. §. 4-6. Dar. §. 107. 187. Wolf. §. 16. & § 2. Ach. §. 56. § 7.

Quoniam lex, quod bonum est, præcipit, & quod est malum, vetat; (§. 79.) etiam actio moraliter bona dicitur, quæ legi convenit, mala, quæ eidem repugnat. Et porro actiones liberæ bonæ pro rectis, malæ pro minus rectis promiscue usurpantur, sive dein legibus præceptæ sint, sive tantum non prohibitæ vel permissæ. Lucem quoque ex his capit vetus adagium: *Bonum ex integra causa, malum ex quolibet defectu*; „ Quomodo enim, ait BURLEMAQUIUS, illa dicitur linea recta, cujus nullum punctum a subjecta regula ne minimum quidem divergit, seu cujus partes similes toti, sic etiam stricte loquendo non potest actio bona esse vel recta, nisi omnino, & in singulis suis partibus cum lege consentiat, I. XI. §. 5. Eadem est sententia CICERONIS: *Quæ autem nos aut recta, aut recte facta dicemus, si placet, illa autem appellant κατὰ νόμον, omnes numeros virtutis continent.* Fin. III. 7.

§. LXXXIII.

Actiones rectæ quatenus legibus moralibus non repugnant, (§. 80.) dicuntur quoque *moraliter possibiles* (§. 36.) & *licitæ*

Hobb. I. 7. & 14. Koeler. §.

483 - 485. *latius; actiones autem minus rectæ, quia salva legum obedientia*
Burl. I. XI. fieri nequeunt, (§. 81.) *illicitæ sunt, & moraliter impossibiles,* (§.
 2. *Dar. §. 150.* 37.) scilicet cum adjunctione: si agens bonum adipisci, aut ma-
 156. *Ohf.* lum effugere velit. (§. 74. 38.) Rursus actiones moraliter possi-
 XXXVI. biles aut uno tantum, aut vero duplici modo determinari possunt,
 §. 1. *sqq.* illæ sunt *moraliter necessariae*, seu debitæ, hæc *moraliter contingen-*
Wolf. §. 37. *tes*, (§. 37.) seu permissæ, (§. 77.) atque strictiore sensu licitæ.
 49. *Ach. §. 100.* Utraque hæc possibilitas, si ad agentem referatur, *Facultas moralis*
 dicitur, a potentia seu facultate agendi physica (§. 36.) probe se-
 jungenda.

Hic quoque secum ipsa pugnat HOBBSII Philosophia. Qui enim
de Civ. Cap. I. §. 7. per facultatem moralem significari dixerat *Liberta-*
tem potentiis naturalibus utendi secundum rectam rationem; postea *C. I.*
 §. 14. illam eandem facultatem in *Certa & irresistibili potentia* colloca-
 vit. Habet sane homo potentiam irresistibilem se se necandi fame vel
 veneno, sed fatente ipso Hobbesio moralem id agendi facultatem non
 habet. *diß. §. 7.* Sunt igitur hæc duæ facultates ab invicem plane di-
 versæ. Nec, quod actio physice possibilis sit resistente nemine, sequi-
 tur, ut ea possibilis quoque sit moraliter. Bellissime PAPIANUS:
Quæ facta ledunt pietatem, existimationem, verecundiam nostram, & ut ge-
neraliter dicam, contra bonos mores fiunt, nec facere nos posse credendum. L. 15.
D. de Condit. Inst. Ceterum quia, si aliquid necessarium est, ejus con-
 trarium est impossibile, & vicissim (§. 37.) facile patet, legem præ-
 ceptivam unius, esse prohibitionem alterius contrarii, & legem unius
 prohibitoriam esse alterius contrarii præceptum.

§. LXXXIV.

Grot. I. c. **O**Mne id, quod convenit, seu quod oportet facere, Græci *δεον*,
 1. §. 3. 4. & inde Latini *JUS* dixere; quare hoc vocabulum nunc pro at-
 9. *Hobb. I. 7.* tributo actionis, sive pro eo, quod rectum est ac bonum, (§. 60.)
 14. nunc pro propositione, quæ, quod bonum est, enuntiat, sive pro
Puf. O. M. lege ipsa, (§. 71.) nunc demum pro qualitate personæ, hoc est,
 I. 1. 20. *facultate morali*, quod bonum est, agendi (§. 83.) usurpant, quam
Grot. W. postremam significationem ad vitandas ambiguitates & nos semper
 I. §. 3. sequemur. Quum autem moralis hæc facultas vel in actionibus
Thom. I. v. 9. 63. 64. moraliter necessariis ponendis, atque in omittendis moraliter im-
Koel. §. 772. possibilibus, vel vero in feligendis moraliter contingentibus verse-
Burl. I. V. 10. & VII. *possibilibus*, vel vero in feligendis moraliter contingentibus verse-
 §. 2. *sq.*

tur,

tur, (§. 83.) ideo Jus illud *Juris stricte talis*, hoc *Juris permissivi*, seu *Libertatis moralis* nomen obtinuit.

Dar. §. 39.
pr. §. 151.
Obf. II. §.
I. seq.
Cocc. §. 35.
Wolf. §. 46.
Ach. §. 45.

Jus alii a *Jove*, alii a *Juvando*, parum apte, alii probalilius a *Jubendo* derivarunt; sed separat CICERO *Jura & jussa populorum*, de L. L. I. §. nec jura permissiva stricte jussa sunt. Verissime igitur MENAGIUS: *Jus est a deo: ut plus a Πλεον, d transit in J consonans, ut in Jana a Diana, in Jabolenus a Διαβοληνος: In jacco a διακω Aman. C. XXXIX.* Idem propter significat *Jus*, ac id quod convenit, seu quod oportet facere vel omittere, sive quod bonum est. Consentit Iustus PAULUS in L. 11. D. de J. & J. *Jd*, ait, quod semper equum ac bonum est, *JUS dicitur*. Atque hoc sensu Obligatio activa definitur in princ. *Instit. de oblig. quod sit Juris vinculum, quo necessitate (obligatione passiva) adstringimur alicujus rei prestanda.* Grammaticam hanc juris significationem aliæ plures technicæ exceperunt, ut jam *objective* pro lege, jam *subjective* pro facultate morali, jamque pro loco judicii, *Judicis sententia*, & sanguinis necessitudine diceretur. v. L. 11. sq. D. de J. & J. Omnes tamen hæ significationes ex prima illa emanarunt. v. BURLEMAQ. I. V. 10.

§. LXXXV.

Venit itaque *Jus stricte* tale ex præcepto vel vetito simplici ac determinato, *Libertas autem moralis* ex negatione legis, sive ex lege permissiva, quæ nimirum disjunctim, & sine plena determinatione perlata est. (§. 78.) Quoniam vero nulla Lex non aliam quam obligationem effectricem atque opificem habet; (§. 69.78.) haud falluntur ii, qui etiam Jus omne obligationi quodammodo *correlatum* esse arguunt; siquidem posita obligatione aliquid agendi vel non agendi determinata, ponitur quoque Jus stricte tale; contra ubi nulla, seu indeterminata tantum ac disjunctiva adest obligatio, ibi viget libertas moralis, & Jus permissivum. (§. 84.) Ex quibus illa maximi usus fluit conclusio: Juris cujusvis essentiam ex natura obligationis veluti effectum ex causa esse æstimandam.

Grot. I. I. 3.
Thom. III. c.
VII. §. 14.
Burl. I. VII.
§. 8. n. 3.
& II. c.
IV. §. 23.
Dar. §. 152.
Obf.
XXXVI.
§. 3. 4. & 7.
Wolf. §. 45.

In proclivi nunc est sequentia intelligere enuntiata. I. Fieri non potest, ut aliquis agat, quod physice & in se est possibile, sine agendi potentia subjectiva, ergo nec ut agat, quod possibile est moraliter, sine morali facultate, sive jure subjective sumto. Eadem est ommissionis ratio. II. Agere vel non agere, est obligationis finis, facultas est medium ad id necessarium, data igitur obligatione ad aliquid præstandum, ad id quoque dari debet Jus. (§. 80. scb) III. Quia Jus stricte

tale determinatur ab obligatione, non autem Jus permissivum; prius ex obligatione nasci dicitur *effective*, posterius tantum *reductive*, illud Jus esse in *sensu agente*, hoc in *sensu negante*. v. GROTIJ. de J. B. & P. I. I. 3. & THOMASII. *Fund.* III. VII. §. 14. IV. Cum nemo obligetur ad id, quod vel physice (§. 72.) vel moraliter (§. 83.) est impossibile, ad hæc nullum competere potest Jus. v. L. 7. §. 3. & L. 123. D. de V. O. V. Denique, quo latius patet propositio disjunctiva in lege permittente, eo latior est libertas moralis.

§. LXXXVI.

Puf. I. I.
S. I.
Koel. §. 476.
sq.
Hein. I. §.
120 - 122.
Schier. §.
49.
Dar. §. 148.
Wolf. §. 57.
Ach. §. 101.
103.

Actio Legibus attemperata ab *efficiendo* OFFICII accepit nomen, igitur facultatis moralis exercitatio, seu *Usus Juris* est officium. (§. 84.) Hoc pro Legum & Jurium varietate in varia quoque genera dispescitur. Quæ enim officia ex Jure stricte tali repetuntur, ea sunt RECTA, & quidem vel *affirmativa*, vel *negativa*; quæ vero ex Jure fluunt permissivo, illa MEDIA nominantur, Quamobrem etiam Veteres recta in bonis, quæ primario sunt loco, seu in finibus ipsis, media in propositis, sive objective indifferentibus, non ita inepte collocarunt.

Equidem CICERO, qui græcorum *καθῆκον* primus *Officium* appellavit, ad *Attic.* XVI. 11. & 14. illud nec in bonis, quæ primum locum tenerent, nec in contrariis, sed in *adiaphoris*, quæ ad finem referrentur, posuerat. *Fin.* III. 16. *seqq.* Attamen in tribus, quos ipse ad Stoicorum imitationem scripsit, libris *De Officiis*, ea sic distinxit: ut aliud *Officium Rectum* faceret a græcis *κατόρθωμα*, aliud *Medium*, a græcis *καθῆκον* vocatum, cujus nimirum, *Cur factum sit, ratio probabilis reddi possit.* *Off.* I. 3. Huncque duplicem sensum etiam Jcti Romani retinuerunt. v. L. 2. D. de *Inoff. test.* & L. 17. §. 3. D. *Commod.* Hodie vero frequentior est prior significatio, sumiturque officium pro *Debito*, & pro *Obligatione* passiva. v. KOELER *Exerc. J. N.* §. 477. Quid quod jam SENECA officium actioni licitæ in specie, (§. 83.) id est beneficio, opposuit III. *Benf.* 8. Capis modo, cur duo dicantur *Facere idem* (physice) & *tamen non sit idem* (moraliter)? Quum scilicet unius est *Officium* & non alterius.

§. LXXXVII.

Grot. II.
XX. 27.

Quamdiu eadem manet motivi cum actione quadam connexio, fieri non potest, ut vel minime mutetur illius faciendæ, vel
omit-

Glas. c. 1. tior debiliori, (§. 77.) adeoque major perfectio minori, (§. 79. §. 187. *scb.*) bonum totius bono partis, (§. 34.) finis medio, sive lex *Dar. §. 92.* & 93. *cor.* fundamentalis Legi minus fundamentali præferatur. (§. 80.)

II. 126. Obs.
XXVIII.
Wolf. §. 48.
63. & 64.
Achen. §.
210. 215:

Quum quædam in se fieri possint, quæ sub certis circumstantiis repugnant, ineptum foret de collisionis possibilitate dubitare. Sumamus duas leges alibi demonstrandas: *Vitam serva & Hominem non occides*: Istæ quidem in se non sunt contrariæ, eo tamen eventu, quo quis vel occidere agressorem, vel ipse alias perire debet, impossibilitas est utriusque legis custodia, nec porro ad utramque obligatio dari potest, (§. 72.) sed alterutram prætermittere necesse est. Videndum tamen ad utram potius legem accedere oporteat. *Ea vero*, inquit præclare CICERO, *maxime conservanda putetur, quæ ad maximas res pertinere videatur. Invent. II. 49.* Quam enuntiationem WOLFFIUS *L. c.* legem vocat *perfectivam*, uberius suo loco explanandam. Ex hisce colligimus I. In collisione salvam manere utramque legem, & unam cedere solummodo ob circumstantias. II. Nullam dari collisionem, si una tantum addit lex, aut utraque possit observari. III. Actionem in collisione patratam invitam magis esse quam lubentem. (§. 47.) IV. Legibus directe & generatim inter se pugnantibus & non solum casu & eventu, non esse collisionem sed *ANTHONIUS. QUINTIL. V. II. 7.*

§. LXXXIX.

Hob. XIV. **C**ONSIDERAVIMUS obligationem & legem generatim, nunc de *§. 4.* præcipuis, quæ ei generi subsunt, partibus videamus. Perun- *Puf. I. II.* tur autem tum a *Subjecto* obligante, hoc est *Legislatore*, quam ab *I. VI. 18.* *Objecto*, in quo obligatio & lex versatur, varioque promulgandi *Thom. I. c.* modo. Quum enim obligare is possit, qui motiva cum actione *IV. §. 61.* connectendi potestatem habet, (§. 71.) sequitur, ut si hæc con- *Koel. § 318.* nexio existat a DEO, obligatio & lex *330. 349.* *divina*, si ab homine, *361.* *hu-* *mana* nuncupetur. Deinde illa connexio vel ex ipsa rerum essen- *Hein. I. 7.* tia atque natura intelligitur solius rationis ope, vel vero in arbitrio *Burl. I. X.* simul entis cujusdam rationalis, atque extra rerum essentiam posi- *15. I. VI.* ta est; prior obligationem & legem *13. II. IV.* *naturalem*, posterior *positi-* *24.* *vam* constituit. Quia vero naturæ omnis tam possibilitas, quam *Sehiers. §.* existens in DEO rationem habet, (§. 2. & 8.) nulla excogitari *29.* potest obligatio & lex naturalis, quæ non sit divina; contra obli- *Wolf. §. 39.* gatio & lex positiva vel ad divinam, vel ad humanam pertinet. *41. 100.* *Dar. §. 75.* *95. 127. sq.* *Obs. XXV.* *§. 15.*

Dividitur a non paucis obligatio & lex in *naturalem* & *positivam*, *positiva* in *divinam* & *humanam*. Sed cum illi legem naturalem esse *etiam*

etiam divinam, & a lege positiva seu revelata diversam fateantur; logices regulam, quæ vult, ut *Membra dividens sibi repugnent*, neglexisse visi sunt. Obligatio & lex naturalis dicitur etiam *Interior*, positiva *exterior*, quanquam & naturalem, prout pœnam vel præmium; quæ natura constituit, eadem simul executioni mandat, vel vero alia ad id indiget exequente causa, in *Interiorem stricte* talem, & *Exteriorem* rursus abire, infra docebimus. Nemo jam negaverit hæc consuetaria. I. Dantur pœnæ, & præmia divina & humana, naturalia, & positiva. (§. 89. 74.) II. Obligatio naturalis in absolutam seu connatam, & hypotheticam seu adquisitam recte dispescitur (§. 10. 54.) III. Si obligatio positiva ad naturalem accedit, obligatio fit *composita*, qualificata, seu mixta, nimirum quoad *materiale* naturalis, & quoad *formalis* partem positiva. IV. Quoniam DEUS omnia perfectissimo modo determinat, obligatio Divina semper recta est, humana vero, (falluntur enim non raro homines,) aliquando minus recta fieri potest; nec porro proprie obligationis nomen meretur, v. WOLF. *Phil. Pract.* I. §. 119. sed est potius *Coactio moralis externa*, PUF. *O. M. I. VI. Si omnes*, Inquit CICE-RO, *Athenienses delectarentur tyrannicis legibus, num idcirco hæc leges iustæ haberentur?* de *L. L. I. 15.*

§. XC.

Sed frustra de obligatione & lege naturali futura est institutio, si ipsa obligatio & lex nulla est, oportet igitur utriusque existentiam demonstrare. Cum vero id alii alia adgrediantur via, nos depromptis ex omni copia certissimis argumentis, eadem ab incertis atque exilibus sejungemus. Ita sufficientem vim non habet communis omnium populorum persuasio, siquidem altior quærenda est hujus persuasionis causa, quam qui ab ideis in mente nostra cælitus inscriptis repetunt, & id sumunt, quod probare deberent, & ideas hasce esse obligatorias, propterea haud evincunt. Qui vero ab ingeniorum varietate hominumque proclivitate nocendi atque potentia ad quandam existentem normam concludunt, præterquam quod nondum doceant normam illam debere esse naturalem, positiva enim esse posset, spuriiis etiam utuntur principiis, (§. 53.) iisque, quibus increduli legum naturalium negationem suffulciunt.

Grot. prol.
§. 5.
Hobb. L. S. 2.
4. 8.
Puf. I. c. II.
1. & c. III.
§. 4. 6. O.
M. II. c. I.
Hein. I. §.
4. 6.
Cocq. §. 48.
Hollm. §.
39. 40.

Consensus gentium, nec cuiquam satis notus est, nec ita in bono perpetuus & communis, ut non sæpius maxima hominum pars consenserit in res turpissimas. Sed etsi cuique cognitus, atque universalis esset in consensus, superest tamen ut examinetur, quonam ex principio homines

ita

ita debeant consentire. Ideas legum innatas jam satis profligavit LOKIUS de *Intell.* I. c. 3. quod si vero illæ disputationis gratia concedantur, nondum probata est naturalis earum obligandi vis. Proclivitatem nocendi & potentiam atque ingeniorum varietatem maxime urget HOBBIUS, & voluntatem *ludendi omnibus inesse in statu nature* tradit de *Civ.* I. §. 4. sed iis usus est argumentis, ut legem naturalem verbis statueret, re autem negaret. Quare non debuissent Pufendorfius *l. l. c. c.* ejusque adsectæ leges naturæ, quas serio admiserunt, tam erroneis principiis stabilire. Si enim nocendi natura homini a DEO tributa est, tunc vivit illi convenienter, quando nocet; uti cum agnum lupo, vel milvum columbam vorant. Inde porro sequeretur, ut vere scripserint HORATIUS: *Jura inventa metu injusti fateri necesse est.* I. Sat. III. v. 112. & SPINOSA: *Nihil, quod possunt homines vi, non jure agere, Politic.* II. §. 4. sqq.

§. XCI.

Puf. I. c. III. §. 12.
Dub. J. N. c. I. §. 1-3.
Burl. II. c. 1. §. 11-13.
 & c. II. §. 1-3.
Cocc. 45.
 46.
Genuen. I. c. IV. §. 6.
Holl. §. 42-44.

Quod si nobiscum in animo reputamus esse DEUM, qui Conditor est totius universi liberrimus, ac sapientissimus Conservator, (§. 6. & 56.) qui uti in rebus creatis omnibus, sic in usu facultatum animæ sapientissimum sibi proposuit finem, (§. 59) qui denique hominem rationis ac libertatis participem, (§. 29. 44.) ac porro obligationi & legi morali accipiendæ idoneum (§. 72.) produxit; tum profecto intelligimus, naturæ Auctorem non modo plenissima legum ferendarum capacitate, summoque de hominibus disponendi Jure gaudere, sed etiam quasdam re ipsa leges sanxisse. Non enim aliter fieri poterat, quam ut actiones hominum liberis huic fini, veluti regulæ (§. 68.) convenienter determinari vellet. (§. 58.) Ex quo quanquam obligationis & legis naturalis existentia nondum satis pateat, interim tamen sufficit; existentiam & necessitatem alicujus divinæ regulæ in actionibus nostris liberis deprehendisse.

Recte observat AUCTOR *Dubiorum Jur. Nat.* non procedere illud argumentum: *Deus potest leges ferre, ergo tulit etiam leges.* C. 1. §. 3. sed probandum adhuc: *DEUM non potuisse hominem creare sine legibus, vel cum posset, noluisse tamen eum ex legem facere.* l. c. §. 5. Hoc autem nos inde demonstravimus, quia (a) frustranea foret illa hominum leges recipiendiabilitas, nisi id intendisset DEUS, ut quibusdam legibus homines parerent, quæ hoc ipso ad DEI voluntatem referendæ sint.

Quia

Quia (β) aliquem creationis finem DEUS ac suæ quidem gloriæ illustrationem sibi præfigere debuit; (§. 59.) nec porro velle potuit, ut actiones nostræ liberæ tanquam medium in communi hoc rerum omnium scopo non consentirent. Quia (γ) denique totius universi Arbitrator ac moderator est DEUS, neque huic gubernationi iurique suo in creaturas renuntiare unquam potest. Postremo hoc argumento utitur & CICERO leges naturæ probaturus: *Dasne*, inquit, *Pomponi de Deorum Immortalium potestate naturam omnem regi*. I. de L. L. 7. Verum instat laudatus dubiorum Auctor: *Id solum sequitur: ergo tulit quasdam leges. Hoc vero probandum restat, Eum tulisse quasdam natura insitas*. I. c. §. 6. Id vero jam agemus.

§. XCII.

HAsce autem obligationes & leges esse naturales, inde evinci satis posse videbatur non paucis, quod in mundo physico veluti cælo, terra, sole, luna, mari, fontibus plantisque motus semper fiant finiti atque æquabiles, omniaque ratis ordinibus & regulis moderentur, idque ex ipsa earum rerum natura explicemus; itaque existimari non possit, solum mundum moralem casui esse permisum, nullaque certa naturali norma cohiberi. Quin immo congenitus cuique beatitudinis appetitus, (§. 22.) nec non naturales se se conservandi (§. 23.) atque societatis alicujus colendæ stimuli (§. 49.) nos abunde doceant, inesse in propria nostra essentia atque natura elateres cum actionibus nostris copulatos, qui porro necessitatem hypotheticam aliquid faciendi, vel non faciendi nobis imponant, (§. 70.) unde obligatio & lex naturalis proficiscatur. Sane verissima hæc sunt; verum tamen ita comparata, ut ex iis obligationem & legem naturalem mechanicam potius (§. 69. *sch.*) & animalem, brutisque communem, (§. 70.) quam moralem, solique humanæ naturæ congruentem excusulas.

Quoniam ex æqualitate motus, & incredibili corporum ordine atque constantia naturales eorum leges mechanicas, ex stimulis vero, quibus animalia ad certas actiones feruntur, leges naturales animales cognoscimus, atque hinc intelligimus, *Inesse*, ut ait Cicero, *aliquem non solum habitatorem in hac cælesti ac divina domo, sed etiam Rectorem & moderatorem*, negare profecto non possumus, homini quoque datas esse hæc ipsas naturæ leges, quippe qui & machinarum (§. 12.) & animalium natura

turæ (§. 16.) particeps est. Sed cum homo eximium sit animans, & a ceteris maxime diversum; quærenda est lex alia solique hominis naturæ conveniens; ne, si in principio brutis communi consistimus cum J. J. SCHMAUSSIO *l. r.* omnes brutorum atque hominum leges eadem esse statuamus, ac porro vel belluam in hominem, vel potius hominem in belluam commutemus. Qui differunt vero homines ac belluæ? nonne ratione (§. 11.) ac, quæ in hac ponitur, libertate (§. 44.)? Vult ergo DEUS esse leges huic humanæ naturæ accommodatas, in quibus nimirum dictæ facultates suis partibus fungantur, & ad quas propriis simul operationibus conspirent, Sed si velit DEUS, inquit AUCTOR *Dubiorum* *J. N. s. I. §. 5. liberum, quod habent, (homines) arbitrium illis pro lege esse, manifestum est nullam legem fore!* Immo vero, quia liberum arbitrium non est sine ratione, sequitur, ut, quod multi docent græci ac latini philosophi, *ratio ipsa sit hominis lex.* Quemadmodum id in sequenti paragrafo evolvemus.

§. XCIII.

Grot. prol. §. 9. & l. c. l. §. 10. n. 1. Hobb. II. §. 1. & III. §. 33. Cumb. V. §. 12. & 19. Koel. §. 329. 350. 407. Schiers. §. 165. Dar. S. 61. 62. 76. 129. Obf. XVII. §. 5. Wolf. §. 15. 36. Ach. §. 176. 177. 184.

Luculentam itaque demonstrationem suppeditat consideratio naturæ hominis propriæ, atque actionum humanarum. Novimus enim non paucas dari actiones humanas liberas, (§. 46.) hæcque a ratione & judicio, (§. 44.) id est, ab illis facultatibus pendere, per quas rerum causas, & consequentia cernere, ac quæ res alteri quasi subjecta sit, vel non sit, intelligere idonei sumus. (§. 29.) Novimus porro cum istis actionibus per propriam illarum naturam copulata esse consecutaria, quæ prout agentis naturæ congruunt, vel non congruunt, actiones quoque efficiant bonas vel malas; (§. 60. sq.) quum igitur inde nobis compertum sit, posse hominem ad actiones suas liberas tanquam causas attendere, earumque consecutiones, utpote, quæ effectus sunt, perspicere ac experiri, deinde cum suam naturam conferre, & an eidem convenientes vel inconvenientes sint judicare, porro agendi vel non agendi momenta (§. 32.) ex ipsa actionum essentia atque natura haurire; evidens est, esse momentorum cum actionibus nostris liberis connexiones, hinc esse obligationes & leges morales, (§. 41.) quæ ex ipsa actionum essentia atque natura ductu rationis intelligi, atque explicari possunt, adeoque naturales. (§. 10. & 89.)

Tenemus modo obligationis & legis naturalis definitionem, ab ea, quam dedit GROTIUS de *I. B. & P. l. I. §. X. n. 1.* re ipsa haud diversam,

iam, cui nihil solidi obvertunt BARBEYRACIUS & uterque COCCIEIUS ad Grot. l. c. Immo ipse HOBBSIUS tunc nobiscum facit, quando naturæ leges vocat *Conclusiones ratione intellectas de agendis & omittendis, de Civ. c. III. §. 33. vel Veritates (morales scilicet) a veris principiis recte ratiocinando collectas, & quidem naturales, quod ratio precipua sit natura humana pars, etsi perperam eas restringat additis verbis: Circa ea qua agenda, vel omittenda sunt ad vitam, membrorumque conservationem. C. II. s. 1. videbimus enim multo latius patere rationis regulas; quibus oppositæ propositiones omnes, falsitates morales dici poterunt (§. 29.) Fac modo actionum consecutaria ratione perspici non posse, nulla aderit naturalis lex. (§ 66.) Fac necessitatem agendi a solis venire stimulis internis sine ratione, & obligationem habebris, legemque brutorum non hominum. (§. 92. § 3.) Fac bonitatem & malitiam non esse actionibus intrinsicam, & satis probare non poteris existentiam obligationis & legis naturalis. (§. 89.) Quis vero, si sana mens sit, non intelligat, actiones plurimas nos perficere, alias nobis adspargere imperfectionis labem? Ita cum ipsa linguæ amputatione *malum*, & cum convenientis cibi comestura *bonum* esse connexum videmus, adeoque, ad fugam unius & adpetitionem alterius nos impelli experimur morali necessitate, sub conditione nimirum mali evitandi, aut boni consequendi. Et nunc primum indirectæ ac singulares legum naturalium probationes, quæ ab hominum indigentia atque miseria extra societatem aliisque absurdis consequentibus petuntur, suum accipiunt robur. v. GROTT. de J. B. & P. prol. §. 6. PUFEND. de Off. I. C. 3. §. 7.*

§. XCIV.

QUum tamen experientia nos aperte doceat, naturales hasce actionum consecutiones aliis fortuitis externisque eventibus veluti morte, occultatione, morbis, hominumque imbecillitate nunc obscurari bonas, nunc malas elevari, neve latius earum sensus serpat, quasi supprimi atque extingui; debile sæpius videri posset obligationis hujus vinculum, nisi eadem ipsa hominis ratio cognosceret, esse DEUM, qui perpetua providentia omnia dirigat, atque gubernet, quem nemo fallere omniscium, aut subterfugere omnipotentem possit, atque a cujus vel infinita bonitate aliam præmii retributionem, vel a summa, qua bonitatem temperat, sapientia pœnæ deficientis mensuram quisque expectare debeat. Vehemens sane est hujus spei vel metus vis, & quæ obligationem nostram finibus divinis convenienter agendi maxime corroboret. Inde animi tranquill-

Grot. prol. §. 11. 12. 20.
Hobb. c. IV. §. 1. § 9.
Cymb. I. 25.
Koel. §. 286-289.
Hein. I. §. 9. & 12.
Burl. I. c. IX. §. 6-8.
II. c. III. §. 1.
Dar. §. 77. 133.
Cocc. §. 41-43. 47. 49.

Gen. I. c. quillitas, quæ sustentat bonos, inde angores, quibus fontes cruciantur. *IV. §. 8. 9.* Neque vero positiva dici potest obligatio ac lex, quippe & *20. c.* quæ solius rationis ope intelligitur sine revelatione, & ex ipsa natura Dei & hujus universi, nec non ex naturali hominis tum ad Deum, tum ad res alias relatione, ingenitoque felicitatis appetitu promanat.

Hoc ex fundamento probavit etiam APOSTOLUS existentiam legis naturalis, *Offendunt, ait, opus legis scriptum in cordibus suis - - Cogitationibus inter se invicem accusantibus, aut etiam defendentibus. Rom. II. v. 14. sq.* Et si enim aliquando nemo sit inter homines, qui promeritam naturalem poenam exsequatur, eam tamen semper ante oculos versari putant, qui peccarunt. *CICER. Milon. c. 23. quemadmodum Tiberii, Neronis, Caracallæ, aliaque plurima docent exempla. v. COCC. ad Grot. prol. §. 20.* Nec aliter conciliari posse videntur bonorum miseræ, & prosperitates improborum cum Dei sapientia, providentia ac bonitate, quam si Deum aliud poenæ & præmii genus ita sibi reservasse concedamus, ut alterutrius magnitudine retardationem compenset. Quare lex naturalis non solum ex naturæ humanæ consideratione, sed etiam ex idiomatibus divinitatis derivanda est, ut integrum obtineat robur. *v. KOHLER. §. 286.* Et inde factum est, ut definita sit a CICERONE: *Ratio summa insita in natura, quæ jubet ea, quæ facienda sunt, prohibetque contraria;* a D. THOMAS I. 2. *Q. 91. art. 2. Participatio legis aeternæ in rationali Creatura;* a COCCÆIO §. 56. & HEINECCIÒ. I. §. 12. *Lex ab ipso DEO immortalis, toti generi humano per rectam rationem promulgata.*

§. XCV.

Hobb. III. 33. Puf. I. c. II. §. 2. & 5. Trener. ad Puf. I. c. Hein. T. 9. Hollm. § 1. 2. & 6. **F**iniemus hoc Caput refutatione argumentorum, quibus traditæ supra obligationis & legis definitiones vulgo impugnantur, ut ostensa principiorum firmitate etiam conclusionum veritas a suspensione liberetur. Ac illud quidem potissimum reprehendunt Adversarii, quod nulla in iis definitionibus fiat entis obligantis, aut legislatoris mentio, sine quo nec obligatio nec lex ulla cogitari possit. Immo inde inferatur, posse quemlibet hominem agendi motiva sibi repræsentare, ac semetipsum obligare, posse etiam de DEO obligationem legemque, quæ in ipsum cadat, enuntiari, atque hoc pacto superioris omnis, ipsiusque adeo supremi Numinis ideam ab obli-

obligatione & lege excludi. Quæ tamen consecutiones utique falsæ sint atque absurdæ.

Hæ præcipuæ sunt difficultates, quas G. SAM. TREUERUS in notis ad *Pufend.* I. c. 2. §. 5. objecit Wolfianæ obligationis definitioni, Eique adstipulantur, qui cum Pufendorffio, Barbeyracio, Heineccio *l. l. c. c.* legem definiunt: *Voluntatem superioris, actiones quasdam sub comminatione pœna prohibentis præcipientisve*, atque ideo non aliud facultatis appetendi nobilioris vinculum esse contendunt, quam iussa aliorum. Præiverat vero his omnibus HOBBIUS, qui legem vocat: *Orationem ejus, qui aliquid fieri, vel non fieri aliis jure imperat. de Civ. II. 33.* Quid voluit autem sibi hac definitione Malmesburiensis Philosophus? id inde conficere, quod statim addit; *Leges naturales, non esse proprie loquendo leges, quatenus a natura procedunt; sed quatenus eadem a Deo in scripturis sacris lata sunt.* Anne animum ad hanc conclusionem relexerunt, qui eum sunt secuti?

§. XCVI.

ENimvero parum attendunt ad logicas definiendi regulas, qui ita arguunt, siquidem duas confundunt quæstiones, quid res sit? & unde illa proficiatur? Etsi enim concederemus obligationem legemque omnem ad externam quandam causam sive superiorem revolvi, inde tamen non sequitur, ut in effectus definitione, etiam efficienti causæ locus esse debeat, multoque adeo minus, ut qui a causa abstrahit, illam penitus exclusisse videatur. Sed illud quoque est definitionis, a vi externa seu superiore repetite vitium, quod ea obligationi legique simpliciter interiori tribui nequeat, sicque suo definito sit angustior. Hominem vero quod attinet, qui agendi motiva sibi repræsentat, vel ea tollere potest pro suo arbitrio, & obligatus non est, (§. 71.) vel non potest, & tunc non jam a semetipso, sed a motivis obligatur. Quis autem ambigit, quin in DEUM ipsum gloriosa cadat necessitas, ut actiones suas liberrimas infinitæ sapientiæ legibus conformet? vid. *Timoth. II. 13.*

Dub. J. N. c. III. §. 4. sqq. Lehman ad Puf. I. c. 2. §. 3. Bwrl. I. c. VI. §. 11. & 12. II. c. VII. §. 10. 11. Dar. §. 98. feb. §. 127. cor. 1. & 2. Obj. XVII. §. 7. Obj. XVIII. §. 6.

Quis unquam vel molendini vel horologii genera ita definiit, ut artifices comprehenderet definitione? nec propterea mechanicas earum machinarum regulas minus intelligimus; cur igitur legis moralis genus non aliter definiri possit, quam si ejus efficiens causa exprimat? Sed sunt leges quoque ac pœnæ conventionales *L. I. Dig. de Exerct. alb. L. 11. D. §. 2. de Recept. arbitr.* legesque memorat CICERO

in *peculis positas* ac legibus populi Rom. prælatas; nec non leges *Pœnatis* atque *Historia*, de *L. L. I. §. 1.* Imo & Apostolus testatur de gentilibus, quod *Ipsi sibi sunt lex. Rom. II. 14.* Concipi igitur possunt sine Superiore leges veri nominis, quæque actionum liberarum sint regulæ. Sane sola Superioris cogitatio sine boni vel mali alicujus repræsentatione nullam adfert necessitatem agendi; contra malum quod v. c. cum manus amputatione junctum est, hominem moraliter obligat, ut ab hujus modi actione absteineat, etsi de nullo superiore cogitaret. Verissime igitur scripsit Jctus PAULUS, quod *Non ex regula jus sumatur, sed ex jure quod est, regula fiat. L. I. D. de Reg. Jur.* At inquires, cum BARBEYRACIO ad *Grot. I. I. §. X. n. 4. Edit. gall.*, hoc modo quisque facere, vel non facere poterit, quod in suo est arbitrio. Ita est; an vero leges, quæ ab externa quadam causa profluunt, liberum illud arbitrium adimunt? Nonne utraque in specie necessitas adest tantum hypothetica, cujus est libertatem dirigere, sed non auferre? Uti autem, qui externam legem violat, pœnam anteriorem metuere debet; Ita qui ab interna lege recedit, omnem posteriorem pœnam nequit effugere. Nec aliud sensit videtur CLARKIUS *Rel. Nat. Tom. II. c. III. n. 7.* quando obligationem naturalem non ex bono vel malo, quod ex factis emergit, sed ab ipsa convenientia & discrepantia actionis, atque interiore ejus pulchritudine oriri docuit; Sic enim præmia & pœnas externas tantum, non autem interiores agendi rationes & momenta excludit.

§. XCVII.

ID minoris adhuc est ponderis, quod addunt, retentis illis definitionibus omnem negari actionum indifferentiam, cum nulla actionum rationibus determinantibus destituatur; deinde amicorum consilia, atque histrionum persuasiones, imo & latronum minas, quibus commotus viator marsupium præbet, obligationum numero adscribi, postremo sic officia omnia, quæ nobis vel ex obligationis vinculo, vel ex aliis tantum, ut ajunt, momentis incumbunt, susque deque haberi. Quandoquidem satis alibi ostendimus, quænam actionum indifferentia admitti possit, (§. 63.) & quantum inter consilia & leges, atque obligationes sit discrimen. (§. 75.) Quod autem viator pecuniam latroni dare obligetur, aut physice, quando nulla adest electio, aut moraliter, si pecuniam retinere sub conditione evitandi majoris mali sit impossibile, nos sane non negamus; sed probabimus tamen suo loco, hujusmodi motivorum cum actione

con-

Koeler. §. 300.
Burl. l. I. c. c.
Dar. Obs. XVI. §. 15. & 17.
Holm. §. 6-8. 35.

connexionem non jure esse factam, ac viatori, si vires suppetant, non minus competere resistendi facultatem, quam si rabida eum tigris invadat. Frustra demum sunt, qui urgent confusionem officiorum. Quum enim nullum tam exiguum sit officium, cui non aliqua quantumvis minima obligatio respondeat, (§. 86.) ea quoque danda erat latissima obligationis definitio, quæ omnes complecteretur officiorum formas; id enim sufficit distinctioni, quod obligationis, legis, & officii genera, in suas postea partes distribuantur.

Illam est obligationis moralis essentia atque natura, ut actionibus nostris liberis necessitatem adferat, non absolutam & physicam, sed hypotheticam, atque moralem, (§. 71.) & hinc moralem quoque earum regulam involvat. Inde vero consequitur, ut posita morali agendi necessitate, obligationem legemque moralem negare sit absurdum. Etsi igitur diversæ admodum sint harum necessitatum & legum moralium formæ, quid vetat illas omnes uni generi subicere? Ipsi adversarii obligationem faciunt aliam internam & ex ipsa actione fluentem, aliam externam, quæque a voluntate alterius pendeat; sed cum obligationis & legis genus per Superiorem declarant, nonne tunc obligationem internam, ex obligationum numero excludunt? vid. HOLLMAN *Jurisp. Nat.*, §. 6. Quod itaque generalis obligationis definitio ad omnia pertineat officia, definitionis vitium non est, sed necessarium ejus requisitum, a quo cum recesserint non pauci, mirum non est, eos aliquando in repugnantia irruisse. Conciliari enim nequeunt illorum opiniones, (α) qui obligationem definiunt absque Superiore, legem tamen quæ necessario in obligatione inest, (§. 69.) negant sic posse defini. v. PUFEND. *O.M.I.I.* §. 21. & I.VI. 4. BURLEMAQ. I. VIII. 3. (β) Qui internam agnoscunt obligationem, eamque nobilissimam vocant obligationis speciem, sed normam cum interna obligatione coniunctam indignam putant, quæ normæ veniat nomine. PUFEND. *de Off.* I. c. II. §. 4. HEINEC. *J.N.I.* §. 6-8. (γ) Qui aliquam necessitatem moralem fingunt, quæ tamen obligatio moralis non sit. TREUER. *ad Pufend.* I. II. §. BARBEYR. *ad Grot.* I. I. §. 10. n. 4. (δ) Qui ex malo externo per Superioris voluntatem actioni adjuncto obligationem nasci dicunt inevitabilem, non vero ex malo cum ipsa actione inseparabiliter connexo. BARBEYR. I. c. (ε) Qui contra consilio, quod ab æquali & ab inferiore venire potest, vim tribuunt obligandi & porro obligationem atiquam esse statuunt sine lege. (vid. §. 75.) & BURLEM. I. VIII. §. HOLLMANN. §. 35. Quæ autem erit verborum pugna, si hæc non sit? Præterquam quod id non sit ex arte, sed, ut verbis utar CICERONIS: *Populariter loqui, & eam legem, qua scripto sensit quod vult, aut jubendo, aut vetando, ut vulgus, appellare.* de L. L. I. 6.

Erratum

§. XXXIX. pag. 24. lin. 17.
quare quid sit perspicitur. *Lege:* quare quid nobis ita notum sit,
perspicitur.

Österreichische Nationalbibliothek

+Z156884207

